

O C G L

Bulletin

Algemene ledenvergadering
Dinsdag 5 maart; aanvang 19.30
Agenda: zie blz. 24!

Aan de Brak . aan de Rut . aan de
 Slagboom . aan de Sluice . Abdiën -
 Bosch . achter de Hagen . achter de
 Kruis . achter den Winkel . achter

het Klooster

Voegelsijland .

Leuteweg . Dins -

sen . Bosheide .

hofstraat . Bunder -

elleweg . Dorpsmaat

weide . Erdel . Ey -

han Frederikstraat .

weiden . Oudeweg .

voorstegucht . Groenstraat .

Hoigank . Hofhof . Heiveldstraat

Hofveld . Hofweide . Komperweg

mat . Jonneweg . Kalkort . op de Kamp

Kasteelweg . Keizerstraat . Kerkberg

Kleine Voorstraat . Kleiholweg .

Koeweg . Loothol . Lichtenberg .

Molenweg . Moerhei . Namiddagse

Op de Hengden . Op de Winkel .

Oriessen . Op der Graaf . Op den Steen

orghe . Oude Heide . Oude Landgraaf

de Hof . 't Rijk . Rasweg . Rijksweg .

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
 Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.L.Godschalk, Stegelenstr 12, 6438 JN Oirsbeek, 046-4421937
Penningm. M.J.Offermans Schoolstr. 88 6374 GZ Landgraaf, 045-5314079

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkloep A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf, 045-5312230
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf, 045-5315315
Onderh./beheer W.Ploemen, Broekhuizenstr.55, 6374 LJ Landgr. 045-5320255
Culturele raad J.J.H.Rietveld,Clausstr.22,6373 JR Landgraaf, 045-5311415

BESTUURSADRES

Stegelenstraat 12, 6438 JN Oirsbeek, 046-5315803

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar pas studiezaal inbegrepen
Toegangspasje werkpl. € 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

Kloosterstraat 19, 6374 EN Landgraaf 045-5322820 (tijdens studiezaal)
E-mail-adres: OCGL @ het net.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers €. 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter,

Wanneer dit eerste Bulletin van het jaar verschijnt, is het jaar 2002 toch alweer een stukje gevorderd. Zelfs carnaval ligt al achter ons. En toch wil ik beginnen met iedereen nog alle goeds voor het jaar 2002 te wensen en vooral een goede gezondheid.

Dit Bulletin zal gedeeltelijk in het teken staan van de ledenvergadering die op de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen op 5 maart aanstaande zal worden gehouden. De agenda en de verslagen en een aantal vergaderstukken treft u elders in het blad aan.

Na vele jaren actief te zijn geweest in het bestuur heeft Winand Ploemen aangegeven, gelet ook op de leeftijd, zich niet meer herkiesbaar te stellen. De coördinatie van de werkgroep gebouwenbeheer is overgenomen door Mathieu Offermans. Wanneer het betrekken van de nieuwbouw een feit wordt, zullen de taken van deze werkgroep aangepast moeten worden. We zullen Winand uiteraard nog zien op woensdagmiddag of zaterdagmiddag. We hebben de vorige keer al medegedeeld, dat Lambert Godschalk te kennen heeft gegeven, de functie van secretaris na 6 jaar te willen neerleggen. Lambert heeft de functie indertijd op zich genomen in een tijd, dat hij nog actief onderzoek deed. Nu hij voor zijn onderzoek minder in Landgraaf hoeft te zijn, wil hij zijn functie neerleggen. Ook Lambert blijft lid van onze vereniging.

Hoewel ik daar tijdens de jaarvergadering nog op terug zal komen, wil ik Winand en Lambert op deze wijze alvast namens al onze leden van harte bedanken voor het vele werk dat zij voor onze heemkundevereniging hebben verzet.

Gelukkig heeft onze oproep in het vorige Bulletin succes gehad. Het bestuur zal tijdens de ledenvergadering voorstellen om ons lid Jack Lussenburg te benoemen tot secretaris van onze vereniging.

We mogen constateren, dat het goed gaat met de vereniging. Het aantal leden groeit en ook onze collectie heeft in 2001 een enorme groei gekend. Op velerlei gebied beschikken we over nieuwe boeken en gegevens. Hub Dortants heeft inmiddels de contacten met mevrouw J. Haas-Jongen, een dochter van de Schaesbergse historicus J. Jongen, van Albert Verreck overgenomen. Wij ordenen het archief en behouden zelf een kopie. Op die manier krijgen we de beschikking over een kostbare collectie akten en andere gegevens.

Misschien is nog niet zo veel mensen opgevallen. Wij maakten ons zorgen over de toestand van urnen in de vitrines. Ons lid de heer Wiel Beckers is begonnen met het doen van het nodige restauratiewerk. De eerste

resultaten zijn in de vitrines te zien. Het is wellicht een aantal leden al opgevallen. We hebben het afgelopen jaren binnen het bestuur meerdere keren gesproken over aanpassing van het bulletin. We hebben geprobeerd het toch interessanter te maken door meer met verschillende soorten artikelen te werken. Deze keer willen we een proef doen met het laten drukken op beter papier. Ons bulletin moet niet alleen een blad zijn voor het doen van mededelingen binnen de vereniging, maar het moet ook voor de leden een aantal interessante artikelen hebben. Bijdragen hoeven niet alleen beperkt te blijven tot het redactieteam dat nu zorgt voor de artikelen. Ik ben er van overtuigd, dat er ook onder jullie leden zijn die best een leuk artikel over een heemkundig onderwerp over Landgraaf hebben. Misschien wil iemand eens iets vertellen over een eigen onderzoek of een markant dorpsfiguur dat nog niet eerder beschreven is. Wanneer iemand een bijdrage heeft kan hij of zij altijd even contact opnemen met Harrie Mulders. Ik wens iedereen weer veel leesplezier.

Jo Schiffelers.

Huisvesting

In de ledenvergadering van vorig jaar werd door de leden aangegeven, dat onze huidige huisvesting een prima onderkomen is. Een leuk gebouw met sfeer. Dat bleek ook wel tijdens de verenigingsavonden.

We hadden echter amper onze lof over het gebouw uitgesproken, of we werden uitgenodigd om mee te gaan praten over het bouwen van een multifunctioneel centrum aan de Voegelsjtang in Nieuwenhagen. We hebben daar eerder al iets over geschreven. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat onze vereniging in dit nieuwe multifunctioneel centrum een definitief onderkomen krijgt.

De plannen nemen steeds vastere vormen aan en wanneer het goed is, hebben het college en de commissies al iets van de plannen gevonden en zal eind februari ook de gemeenteraad een beslissing nemen. Nadat het bestuur een programma van eisen had ingediend, werden wij geconfronteerd met beperkingen in de gevraagde ruimte. Ons bleef niets anders meer over dan een brandbrief te sturen aan het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad. Een kopie werd in het postbakje van elk raadslid gelegd.

Uit het inmiddels weer bijgestelde ontwerpplan is duidelijk geworden, dat er gedeeltelijk aan onze wensen tegemoet is gekomen. Duidelijk is ook

geworden, dat de gemeente geen ruimte reserveert voor het museumgedeelte. Met de wethouder en zijn ambtelijke staf is een ander nader besproken. Bekeken wordt of wij een gedeelte van de collectie en dan met name de zadelmakerij elders kunnen onderbrengen zodat die voor Landgraaf wel behouden kan blijven. Ook de architect denkt zoveel mogelijk creatief mee om te komen tot een goede oplossing voor de vitrines, gebruiksvoorwerpen, werktuigen en andere dingen. Ook zal als eerste met vereniging worden gesproken wanneer in de toekomst een klaslokaal vrijkomt wegens bijvoorbeeld het afnemen van leerlingen aantallen van de basisschool. Toezeggingen over het dan ook inderdaad toegewezen krijgen van een dergelijk lokaal zijn niet gedaan.

Ook zijn we nog in overleg over de toegewezen studieruimte. Hoewel aangegeven wordt dat hierin dertig personen kunnen zitten, hebben wij daar onze twijfels over. De ruimte voor het archief en documentatiecentrum is in elk geval groot genoeg over de collectie verder te kunnen uitbreiden. Voor grotere vergaderingen zoals bijvoorbeeld die van de Werkgroep Waubach hebben wij het medegebruik van de teamkamer van de basisschool. Wanneer we ook de vierkante meters tellen die voor medegebruik beschikbaar hebben, hebben we straks de beschikking over circa 268 vierkante meters. 156 daarvan zijn geheel voor ons zelf. Doordat de architect in de archiefkamer vanwege de beschikbare hoogte ook nog een galerij heeft ingepland krijgen we ook daardoor nog een aantal extra meters ter beschikking.

Bij lezingen en grotere bijeenkomsten zullen wij een beroep moeten gaan doen op de ruimten die tot het parochiehuis behoren dat als nieuwbouw ook deel gaat uitmaken van het project. Afhankelijk van de kosten die we hier dan voor moeten gaan maken, is het mogelijk dat wij een kleine vergoeding moeten gaan vragen voor lezingen.

Op 31 januari heeft de gemeente de plannen gepresenteerd aan de bestuursleden, medewerkers en vrijwilligers van de organisaties die in het multifunctioneel centrum gehuisvest zullen worden en aan de buurtbewoners.

Totdat de nieuwe huisvesting klaar is voor gebruik zal er nog wel wat keren overleg worden gepleegd en zullen plannen misschien nog wel worden bijgesteld. Wij zullen in de stuurgroep en de projectgroep in elk geval alles voor onze vereniging uit de kast blijven halen. In de stuur- en de projectgroep worden wij overigens vertegenwoordigd door Hub Dortants, Stef Moonen en Jo Schiffelers en gooien dan ook heel wat gewicht in de strijd.

In onze huidige kantineruimte hangt een set tekeningen waarop de laatste stand van zaken is aangegeven. Wij blijven jullie op de hoogte houden en zullen tijdens de jaarvergadering de laatste stand van zaken vertellen.

Jo Schiffelers.

ERM

*Weë is erm, erm is nit deë, deë nieks had,
Mar deë, deë noeëts genòg kan krieje*

Besjieëte

*Kumste op de weld en doe bis nit bestjeld.
Dan bis te nit geteld.
Wie ut dich dan wieër geet in die leëve
Dat darf ste ruijig wieëte: besjieëte*

Sjef Erens

Verslag ledenvergadering 6 Maart 2001.

Aanwezig 36 personen.

Ontvangen afmeldingen:

Fam. de Bruyn-Sijstermans (3 personen) Mw. J Seerden.

1 OPENING :

Voorzitter opent bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom. Op zijn vraag of er nog wijzigingen in de agenda moeten worden aangebracht heeft niemand behoefte.

2 VERSLAG LEDENVERGADERING 2000:

Niemand van de aanwezigen heeft op of aanmerkingen zowel t.a.v. de tekst als de onderwerpen. Onder dankzegging aan het adres van de secretaris wordt het verslag goedgekeurd.

3 JAARVERSLAG 2000:

Bij het onderdeel "Publicaties" wordt bij de uitreiking van het boek over de Voort toegevoegd de overhandiging van een exemplaar aan Dhr J Trijbels.

Niemand van de aanwezigen heeft ook hier geen op- of aanmerkingen op tekst of onderwerpen.

Onder dankzegging aan de secretaris wordt ook dit verslag goedgekeurd.

4 VERSLAG KASCOMMISSIE:

HH. Foortjes en Cordewener hebben bij de penningmeester de kas gecontroleerd. Namens beiden voert Dhr. Cordewener het woord en deelt mede, dat zij de boeken zeer overzichtelijk en zeer goed verzorgd hebben aangetroffen.

Hij dankt HH. J Beckers en M. Offermans voor hun inbreng.

Voorzitter dankt de commissie en dechargeert de penningmeester.

Voor de kas - commissie voor het komende jaar hebben zich opgegeven:

HH Cordewener en Stevens.

5 REKENING EN VERANTWOORDING INKOMSTEN EN UITGAVEN 2000:

Voorzitter geeft toelichting op iedere post Inkomsten en Uitgaven.

T.a.v. de inkomsten kant volgen geen vragen. M.b.t. de uitgaven wordt gevraagd om de posten uitgaven voor onkosten iets verder uit te splitsen. Een gedeelte valt n.l. onder Rekening 400 "Bestuurskosten" en een ander gedeelte onder de post 440 "Onkosten".

Op de vraag van Mw. Nederpel naar de uitgaven m.b.t. de jaarboeken wordt door de Voorzitter medegedeeld, dat een gedeelte van de verkoop is geboekt op het jaar 2001.

Balans

Ook van de Balans wordt door de voorzitter elke post apart besproken en toegelicht.

Hr Stevens:

Vraagt naar de boekwaarde van de inventaris.

Hr. Beckers: de aanschaf 2000 is meteen volledig afgeschreven.

Zijn de aanwezige boeken verzekerd?

Hr. Beckers: deze zijn niet te verzekeren. Hebben hierover contact gehad met de RABO bank.

Verder is iedereen na beantwoording van bovenstaande vragen tevreden.

Onder dankzegging aan het adres van de penningmeester en de 2° penningmeester wordt dit overzicht goedgekeurd.

6 BELEIDSPLAN 2001:

Voorzitter : Er zijn zeer veel gegronde redenen op te noemen om in onze tegenwoordige huisvesting definitief te blijven.

Alle aanwezigen zijn unaniem van mening dat dit de speerpunt van ons beleid moet worden. Nogmaals de vraag stellend of iedereen het hiermede eens is wordt bevestigend geantwoord.

De Voorzitter neemt verder de aandachtspunten door. Niemand van de leden heeft behoefte aan toevoegingen c.q. wijzigingen.

7 EXCURSIES EN LEZINGEN:

De inhoud van dit stuk spreekt voor zich zelf. Niemand heeft vragen of aanmerkingen.

Hierna volgt een korte pauze met koffie en frisdrank.

8 BEGROTING 2001:

Ook hier licht de Voorzitter iedere post apart toe.

Hr Pauli heeft enkele bedenkingen aangaande de investeringen. Hij is van mening, dat aan de hand van de gegevens het Bestuur bij overschrijdingen van de bedragen de ledenvergadering om toestemming moet vragen. Na enige discussies is deze zienswijze niet uitvoerbaar.

Het bestuur zou zo niet kunnen werken.

Hr Cordewener: niet schromen om de reserves aan te spreken.

Hr Stevens: in toekomst bij het opzetten van balans gegevens niet de balans cijfers van het afgelopen jaar er naast zetten, doch de werkelijke uitgaven van het afgelopen jaar. Is dan beter vergelijkbaar. Iedereen is hiermede akkoord.

Algemeen : Er is voorheen reeds afgesproken dat de post Onkosten (O.a. rekening 440) opnieuw wordt bekeken en uitgesplitst.

Iedereen gaat hierna akkoord met het cijfer materiaal.

9 CONTRIBUTIE VERHOGING:

Hr Koken vraagt zich af of het noodzakelijk is om voor pasjes geld te vragen. Is z.i. ook niet gebruikelijk bij andere archieven en verenigingen.

Antwoord : Wij hebben meerder werkgroepen. Deze kun je niet laten mee betalen aan het onderhoud van de boeken. Zullen wij echter intern eens moeten bekijken of hieraan iets valt te veranderen.

Hr Cordewener vraagt naar de leeftijdsgrens van een jeugd lid:

Antwoord : 18 jaar.

Vergadering gaan hierna akkoord met de contributie verhoging zoals door het Bestuur voorgesteld.

10 BESTUURSVIERKIEZING:

HH. Verreck en Beckers zijn niet meer herkiesbaar.

De Voorzitter vindt met betrekking tot zijn functie, dat het tijd wordt voor de aflossing van de wacht. Gelet op zijn eigen ervaring kijkt hij terug op een zeer leuke periode. Hij blijft uiteraard lid van de vereniging. Hij blikt ook terug op de werkzaamheden van Dhr Beckers. Hij was vernocht aan zijn werk. Wij verliezen in hem iemand met zeer veel hart voor de vereniging. Ook dankt hij de echtgenote van Hr Beckers voor de gastvrijheid tijdens vergaderingen van het Dagelijks Bestuur. Hr Beckers dankt iedereen voor het in hem gestelde vertrouwen. Hij wenst zijn opvolger Hr Offermans veel succes toe.

Voorzitter overhandigt hem namens de vereniging een cadeau bon. Voorzitter dankt ook het volledige Bestuur voor de fijne wijze van samen werken. Heer H Dortants dankt hierna namens het Bestuur de Voorzitter en overhandigt hem enkele flessen wijn en een stamboom van de Fam. Verreck. Hr Verreck stelt daarna de nieuwe kandidaat voor - voor het Voorzitterschap - welke door het Algemeen Bestuur naar voren wordt geschoven. Dit in de persoon van Dhr J Schiffelers. Uit de vereniging heeft zich niemand kandidaat gesteld. Bij acclamatie wordt de nieuwe Voorzitter met applaus begroet. Hr Verreck overhandigt Dhr Schiffelers hierna de voorzitters hamer.

Hierna neemt Dhr Schiffelers de vergadering over. Hij dankt iedereen voor het vertrouwen. Hij vraagt de vergadering om een tweetal nieuwe Bestuursleden.

11 RONDVRAAG:

Hr Rietkerk vraagt of Mw. Schreuders dit jaar nog terug komt.

Hr Dortants. Neen. Zij doet wel mee aan de Heemkunde dag te Rolduc.

Hr. Zitsen: hebben we op de straat markt te Rimborg een stand?

Hr Dortants. Ja. Wij gebruiken daar vermoedelijk hetzelfde materiaal van Rolduc.

12 SLUITING:

Niets meer aan de orde zijnde sluit de nieuwe Voorzitter

Ca 21.30 uur de vergadering en dankt iedereen voor haar / zijn inbreng.

Opgemaakt te Oirsbeek 9 Maart 2001:

J.L. Godschalk
Secretaris.

JAARVERSLAG 2001:

BESTUURSAMENSTELLING

Per 31 December van 2001 was het Bestuur van het OCGL a.v. samengesteld:

Hoofdbestuur :

J Schiffelers	Voorzitter
H Dortants	Vice Voorzitter
J.L. Godschalk	Secretaris
M Offermans	Penningmeester

Algemeen Bestuur:

St. Moonen	Werkgroep Archief
H Mulders	Redactie Bulletin en Jaarboek.
<i>vacature</i>	Werkgroep Film Foto Monumenten
A.J.H. Heinen	Werkgroep Dialect
W Ploemen	Werkgroep Onderhoud en Beheer
J.J.H. Rietveld	Culturele Raad Landgraaf
E Willemsen	Informatietechnologie(IT) en automatisering

Het Dagelijks Bestuur vergaderde in 2001: 3 maal.
(Op 8 Januari 12 Februari 7 April)

ALGEMEEN BESTUUR:

Deze groep vergaderde in 2001: 5 maal.
(6 Februari 1 Mei 3 Juli 3 September 20 Oktober en 1 December)
De Algemene Ledenvergadering vond in 2001 plaats op: 6 Maart.
Deze vergadering werd bezocht door 36 leden.

LEDENBESTAND :

Per 31 December telde onze vereniging 238 leden.

OVERLIJDENS :

Helaas is in de loop van 2001 Huub Latten overleden.
In hem verliezen wij een collega lid welke wij node zullen missen. Huub stond te allen tijde voor iedereen gereed.
Ook zijn de heren Braun, Kochslaan 7 en Zautsen, Curacaostraat 22 in dit jaar overleden.

WERKPLAATS :

Ons studiecetrum telde in 2001 2251 bezoekers. Uitgaande van 102 middagen per jaar is dat gemiddeld 22 bezoekers. Het hoogste aantal bezoekers bedroeg 44.

EXCURSIES EN LEZINGEN IN 2001:

5 april: lezing 1^e en 2^e wereld oorlog.

Onze oud Voorzitter Dhr. Albert Verreck verzorgde op een zeer interessante wijze deze avond. Er waren ca 30 personen aanwezig.

26 April: excursie Horst – Melderslo

Deze excursie kende een zeer slechte deelname. Onze vereniging heeft geld moeten bijleggen. Reden: diverse personen meldden zich vooraf aan, doch zagen uiteindelijk van deelname af. Het kwaad was echter reeds geschied: de bus was besteld. Uit dit voorval hebben wij – zoals U zult begrijpen – lering getrokken.

10 Juni: bezoek leden KBO:

Deze Zondag - activiteit werd door ca 20 ouderen bezocht. Zeker voor herhaling vatbaar. Ook de aanwezigen waren de mening toegedaan.

17 Juni: boerderij feesten Rimburch:

Hier hebben wij met een stand gestaan. De stand was gericht op Rimburch en Ubach over Worms. De “bemanning” geschiedde door 8 leden welke wij ook vanaf deze plaats nogmaals willen bedanken.

18 september: lezing 2^e wereldoorlog

Als fervent onderzoeker van de 2^e wereldoorlog gaf Dhr. H. Schetters op deze avond een uitgebreide toelichting ronde de gebeurtenissen aangaande de aanval op Nederland – Luchtoorlog boven Europa – invasie in Normandie.

Deze avond werd door ca 65 aanwezigen bezocht.

20 en 21 september: Heemkundedag Parkstad:

Onder de bezielende leiding van Hub Dortants heeft de vereniging meegewerkt aan de Heemkundedag Parkstad die in Rolduc werd gehouden. Het ging daarbij niet alleen om het bemannen van stands en het geven van informatie maar ook een project met de basisscholen in de regio. We hadden een specifieke taak op het gebied van genealogie. Ook andere leden van onze vereniging hebben aan deze activiteit meegewerkt al dan niet via andere organisaties waar ze ook lid van zijn en zich daarbij gericht op andere taakvelden van heemkunde. Hoewel de bezoekersaantallen de eerste dag wat tegenvielen mag de totale activiteit geslaagd worden genoemd en is deze zeker voor herhaling vatbaar. We hebben ons in elk geval prima kunnen presenteren.

5 Oktober: vrijwilligers etentje.

In ons eigen verenigings lokaal werd aan de voor ons onmisbare vrijwilligers een etentje aangeboden. E.e.a. werd voortreffelijk voorbereid door Mw. en Hr. Moonen. Er namen 19 vrijwilligers aan deel. Uit het gegeven, dat ca 23.30 uur de laatste mensen naar huis vertrokken mag men concluderen, dat deze bijeenkomst de interne samenwerking ten goede komt.

2 November: lezing over Kerstgebruiken door HH Jung en Wouters.

Aanwezig waren ca 35 personen. De uitgetrokken tijdsduur was redelijk te noemen. Jammer was, dat eigenlijk teveel kerststallen de revue passeerden.

10 November: Verenigings avond en presentatie Jaarboek:

Deze presentatie met daaraan sluitend de verenigings avond werd door 72 Personen bezocht. Er werden enkele jaarboeken aan genodigden uitgereikt waaronder aan het College van B en W der gemeente Landgraaf. Het jaarboek telde dit jaar 346 pagina's en had als onderwerp "Kerken en gelovigen in Landgraaf".

Dhr. A Verreck werd tijdens deze avond onderscheiden met een niet verwachte hoge een koninklijke onderscheiding. Hij werd Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Burgemeester Janssen van Landgraaf deed persoonlijk de uitreiking. Hierna volgde de gezellige avond met een voortreffelijk koud buffet verzorgd door een traiteur uit Bocholtz. Deze was benaderd door Hr Egbert Willemsen. Ook werden door Dhr. Wiel Sijstermans diverse liedjes in het dialect voorgedragen waarvan hij zelf de teksten had geschreven en waarbij hij zichzelf begeleidde op een gitaar. Tevens werd de nieuw gekochte geluidsinstallatie voor het eerst in gebruik genomen. Het is onbegrijpelijk, dat wij het in het verleden zonder zulk een installatie hebben gewerkt.

Al met al: een zeer geslaagde avond waarop door allen met veel plezier zal worden terug gedacht.

24 November: lezing hoeve Op de Kamp:

Onze Voorzitter Dhr. Jo Schifflers verzorgde op die dag bij de gemeente een lezing over boven vermelde hoeve. Dit naar aanleiding dat op die dag een kunstwerk onthuld werd ter ere van de schrijver Frans Erens. De hoeve de Kamp was het geboortehuis van de bekende Landgravenaren Frans en Emile Erens. Aan het verzoek van het gemeentebestuur om deze medewerking te verlenen is gaarne gevolg gegeven om onze vereniging ook op die manier uit te dragen.

14 December: vertellers avond Platkloeb.

We mogen terugkijken op een geslaagde activiteit. Het aantal deelnemers blijft stijgen. Dit jaar werd de bijeenkomst door 52 personen bezocht. We hoorden niet alleen prachtige verhalen van de leden van d'r Platkloeb, maar door aanwezigen werd ook actief deelgenomen.

TENSLOTTE :

Ook nu kunnen wij weer terugzien op een goed verenigingsjaar.

Wij mogen gerust stellen, dat wij weer kunnen spreken van een geslaagd verenigingsjaar.

Opgemaakt te Oirsbeek 16 December 2001.

Lambert Godschalk
Secretaris

Hoeve de Kamp.

Op zaterdag 24 november 2001 werd in het voormalige theehuisje van hoeve de Kamp een kunstwerk onthuld ter ere van Frans Erens. Aan onze voorzitter werd gevraagd of wij dan tijdens een bijeenkomst in het gemeentehuis iets wilden vertellen over de geschiedenis van de hoeve. Natuurlijk wilden wij dat. Helaas was de tijd tekort om nog aanvullend onderzoek te doen zodat we hebben moeten putten uit bij de vereniging beschikbare informatie. Dit kan betekenen dat niet alle informatie honderd procent juist is, maar in een kwartier tijd kun je geen diepgaande lezing houden en moet je je beperken tot de grote lijnen. Wij zijn bij de voorbereiding wel tot de conclusie gekomen, dat het zeker de moeite waard is om extra onderzoek te doen naar de bouw van de hoeve en de geschiedenis van dit stukje van onze gemeenten.

Onze vereniging werd vertegenwoordigd door Hub Dortants en Jo Schiffelers. Na de uiteenzetting en het laten zien van oude foto's via een overheadprojector vroegen veel mensen om de uiteenzetting nog eens op te nemen in ons Bulletin. Aan deze wens willen wij graag gehoor geven.

Dames en heren,

Aan onze heemkundevereniging OCGL Landgraaf is verzocht om vandaag een korte inleiding te houden over het geboortehuis van Frans en Emile Erens. Om aan het verzoek van het gemeentebestuur te kunnen voldoen moet ik u een stukje terug mee in de tijd nemen. Het zou gemakkelijk zijn geweest wanneer we nu in een tijdmachine hadden kunnen stappen om u een voorstelling van een en ander te kunnen geven. Bij de voorbereiding van deze korte presentatie viel mij op, dat er over de hoeve eigenlijk maar weinig gegevens bekend zijn en dat er nooit een echt diepgaand onderzoek naar gedaan is. Iedereen die iets over de hoeve schreef baseerde zich op hetgeen Frans Erens in het boek "Vervlogen jaren" beschreef. Veel van die gegevens zijn tot Frans gekomen via de overlevering en zijn toen niet gecontroleerd aan de hand van archiefstukken. Een lid van onze vereniging, de heer Hein Steinen, heeft in een boek over Nieuwenhagen wel meer onderzoek gedaan en daarbij een stukje geschiedenis hersteld.

Nog niet zo gek lang geleden zag de omgeving waar dit gemeentekantoor met winkelcentrum staat er heel anders uit. Het gemeentekantoor staat in feite in de tuin of beter gezegd de boomgaard van wat ooit hoeve de Kamp was. In de volksmond noemden we het hier ook "'t Erenshoes" en op d'r Kamp. Aan de huidige Kampstraat herinnert nog slechts een stukje tuinmuur met theehuisje aan de kolossale hoeve die hier tot ongeveer 1971 heeft gestaan. De hoeve stond op de grens van de voormalige gemeenten Nieuwenhagen en Schaesberg. Zij stond nog net op het grondgebied van de gemeente Schaesberg met de grenspaal voor de deur. Deze grens vormde ooit in feite de landgrens. Na de Tachtigjarige Oorlog behoorde Nieuwenhagen immers tot het Staatse Heerlen, waar het ook kerkelijk al aan verbonden was. Door de invloed van het adellijk geslacht van Schaesberg bleef het grondgebied van deze plaats indertijd bij het Spaanse en later Oostenrijks gebied horen. Tot 1925 lag de hoeve daarom aan de Pasweg. Frans beschrijft in zijn boek dan weliswaar de loopafstand tot de Duitse grens, maar tot aan de Franse revolutie was er sprake van een heel andere grens. In die tijd eindigde de bebouwing van Schaesberg eigenlijk op de op een steenworp afstand gelegen Lichtenberg met bebouwing in de huidige Keizerstraat en Lichtenbergerstraat. De hoeve lag zelfs achter het voormalig tolhuis van Schaesberg maar voor het tolhuis aan de Nieuwenhaagse kant. Waar de naam "Kamp" vandaan komt heb ik nog niet kunnen achterhalen. Het kan een oude kadastrale benaming zijn of

een naam die ontleent is aan bepaalde activiteiten zoals bijvoorbeeld een plaats waar een doortrekkend leger zijn bivak had opgeslagen. In oorsprong lag hier in elk geval geen hoeve. In de achttiende eeuw tot omstreeks 1755 stond ter plaatse nog geen huis. Frans Erens vertelt in zijn boek dat zijn grootouders het huis kochten van Peter Schreck die uit de Zaanstreek stamde. Schreck zou in Nederlands Indië zijn geweest en daar toch wat geld hebben verdiend. Met dat geld en het erfdeel van zijn eveneens uit de Zaanstreek stammende vrouw wilde hij in onze streken gaan rentenieren en bouwde hij hier een stenen herenhuis met pannendak. Een zogenaamde "Herrensitz". Op zondagmiddag zou het echtpaar dan voor het huis hebben gezeten onder het genot van thee en een Goudse pijp. Naast dit huis of liever gezegd aan de achterkant stonden enkele lemen huisjes. Eigenlijk een vreemd verhaal. Wie komt er nu uit de Zaanstreek helemaal naar Zuid-Limburg om hier een stenen huis te bouwen en te gaan rentenieren. Dat deed men toch op de Veluwe of langs de Vecht. Feit is wel, dat Peter Schreck feitelijk te vroeg is gaan rentenieren want hij moest het huis aan het eind van de achttiende eeuw verkopen aan de familie Erens. In 1796 woonde hij in een van huisjes achter het huis. Het onderzoek van het al genoemde lid wijst uit dat Peter Schreck helemaal geen vreemde op het dorp was. Hij was op 7 oktober 1728 gedoopt als zoon van Jan Schreck en Jen Keijbets, een Nieuwenhaags echtpaar. Vader Jan bezat in 1742 als grond "In den Kamp". Peter trouwde in 1750 met de in 1724 in Randerath geboren, maar in Nieuwenhagen wonende Helena Catharina Minken. Zoals zoveel mensen uit Nieuwenhagen was Peter een reizend handelaar. In 1750 was hij nog in militaire dienst in Steenwijk. Wanneer je dan in 1755 en stenen huis bouwt is de tijd om naar Indië te gaan en terug te komen toch wel kort geweest om genoeg geld te verdienen om te gaan rentenieren. Het pand was in die tijd in elk geval al groot genoeg om terug te vinden op de Tranchotkaart die omstreeks 1803 in opdracht van Napoleon werd gemaakt. Toen de familie Erens het huis kocht, woonde zij aan de andere kant van Nieuwenhagen. Peter Erens was landbouwer en dreef een niet geringe handel in koloniale waren. Zij woonden "an 't Belvauwer" bij de huidige Hereweg. Aan het eind van de achttiende eeuw had de Hereweg, de oude Romeinse heerbaan, aan betekenis verloren en het verkeer trok in die tijd meer over de Pasweg en Hoogstraat. Het is dus niet zo gek dat de ouders van zijn verloofde Anna Borghans, die zelf op een afstand van ongeveer 500 meter van het huis van Schreck woonden, hem wezen op de mogelijkheid om dit huis te kopen. Hij trouwde in 1808, maar pas in 1811

komt zijn vrouw in Huis Kamp wonen. Dit was waarschijnlijk een gevolg van de verbouwingswerkzaamheden. Boven de linkerpoort lieten de muurankers immers het jaartal 1810 zien. Het oorspronkelijke stenen huis werd fors uitgebreid tot een gesloten Limburgse hoeve van 36 bij 37 meter. Het landbouwbedrijf en de handel heeft Peter Erens geen windeieren gelegd. Hij verwierf onder meer het Huis Meezenbroek in Heerlen, de Overste Hof in Strijthagen, Huis Dobbelsteijn in Margraten, de Schleypenhof in Siersdorf en Huis Bau in Horbach. Zijn zoon Henri Joseph de vader van Frans, verwierf ondertussen de forse hoeve Lichtenberg. Het water werd in die tijd uit een put gehaald. De hoeve en de omgeving lag en ligt nog op een hoogte. Dat hadden de Romeinen al ontdekt want zij hadden op de Lichtenberg een seinpost. Na enkele jaren stond de put in huis Kamp dan ook al droog. Professionele putdelvers zijn er toen aan te pas gekomen op de put uit te diepen tot 60 meter. Hij leverde heel lang prima drinkwater. Dat was natuurlijk heel wat anders dan het water uit de poelen dat voor van alles en nog wat werd gebruikt. Het puthuis dat aan de Schaesbergse kant lag werd in de hoeve opgenomen. Het zal duidelijk zijn, dat de familie Erens in Nieuwenhagen en Schaesberg aanzien genoot. Op 16 september 1951 onthulde Sophie Bouvy, de weduwe van Frans, onder aanwezigheid van onder andere Godfried Bomans een gedenksteen aan het pand als blijvende herinnering aan de schrijvers Frans en Emile Erens. Tot 1954 bleef de hoeve in het bezit van de familie Erens. Toen werd ze verkocht aan Hubert Vrösch die er met zijn gezin ging wonen. Hij verkocht de hoeve aan de gemeente Schaesberg. De gemeente Schaesberg had allerlei plannen met de hoeve. In 1961 deelde de toenmalige burgemeester Prick de gemeenteraad nog mede dat Monumentenzorg van oordeel was dat Huis Kamp behouden moest worden. De door de gemeente gevraagde subsidie was toegezegd en een architect aangewezen. Er werd verwacht dat in 1962 gestart zou kunnen worden met de op 1,4 miljoen begrote restauratie en dat die dan in 1965 zou zijn voltooid. Of de Schaesbergenaren daar toen in geloofden weet ik niet. Feit was wel dat de vernieuwingsdrang van de gemeente toen zo groot was dat alles wat oud was in het dorpscentrum werd gesloopt en vervangen werd door nieuwbouw. De plaatselijke historicus Jacob Jongen zei toen al dat hij ondanks alle goede plannen voorzag dat er van een restauratie niets terecht zou komen. Naar zijn mening zou iedereen die iets voor historie voelt 't vreselijk zou vinden als dit pand dat zo paste in het beeld van de Kampstraat zou verdwijnen. Het was eertijds een verzamelplaats voor alles wat hier aanzienlijk en intellectueel was. "Daar

zit historie aan vast", zo stelde hij. Zelfs de schrijver Godfried Bomans bemoeide zich er mee. Maar alles zonder resultaat. Er kwam inderdaad geen subsidie en met de hoeve ging het hetzelfde als met het ooit zo trotse en fiere kasteel Schaesberg en andere grote in aanzien staande hoeven. Particulieren probeerden nog middelen te verzamelen om het pand te redden, maar dit mislukte door de hoge kosten. De hoeve raakte steeds verder in verval en in 1969 besloot het gemeentebestuur tot sloop van de ooit zo statige hoeve nadat die van de monumentenlijst was afgevoerd. Er werd schande gesproken. De gedenksteen verdween door toedoen van woedende burgers. Het besluit tot sloop werd in 1971 uitgevoerd. Een stuk tuinmuur met theehuisje rest nog. Bij de gemeentelijke herindeling werden planologische plannen gemaakt om te komen tot ontwikkeling van het gebied waar ooit de hoeve stond. In het hart van de nieuwe gemeente Landgraaf ontstond een complex met gemeentehuis, politiebureau, winkels en woningen zoals we het nu kennen.

Eigenlijk had ik wel eens willen zien hoe planologen en stedenbouwkundigen aan de slag waren gegaan wanneer zij bij het ontwerpen van hun plannen rekening hadden moeten houden met een zo statig pand als hier ooit stond.

Lange tijd was er in deze gemeente alleen een straatnaam die herinnerde aan de schrijver Frans Erens. Ik wil het huidige gemeentebestuur in elk geval een compliment maken met het besluit dat het heeft genomen om toch iets meer te doen voor deze bekende Landgravenaren.

Jo Schiffelers
Hub Dortants

LIMBURGSE DIERNAMEN.

(verzameld door Hein Goossens)

baj
beksjke
biehr

binnebiehr

blaarmoehs
duur

(bruin) paard
big, jong varken
(ongesneden)
mannetjesvarken
varken, ongeschikt voor
de teelt
vleermuis
stier

fok
eeketske, eekuurke
gaam
garepaap
gils
huiwaan
korewoof
knoehzele
kockhkop
kriehm, kreem
kroddel
langpoecht
maar
meer
miehle

miehm
miepmop
moa
molmoehs
moor
mootruf
mops
muuleverke
peapel
pedssjeh
reakel
rink
sjmoutwurmke
sjniedder
sjoateling
veazel
veervoot
verksjke
vuur
waldi
wiehtemper
ziehverke
zoehgkester

kleine hond
eekhoorn
mannetjesgans
libelle
gesneden varken, beer
langpootmug
hamster
(zoemende) muggen
kikkervisje
zeug
pad
langpootmug
marter
merrie
planteluis
(o.a. op tuinbonen)
poes, kat
vlinder
made, larf
woelmuis of -rat.
ooi, wijfjeskonijn, teef
mol
kleine hond
pissebed
vlinder
vliegend hert
mannetjeskonijn
vaars, jonge koe
onzelieveheersbeestje
langpootmug
jong mestvarken
jong opgroeiend varken
hagedis
pissebed
bunzing
takshond
libelle
marmot
bloedzuiger

KOMENDE ACTIVITEITEN

Dinsdag 5 maart Algemene Ledenvergadering
Aanvang 19.30 uur

Dinsdag 19 maart Gebruiken rond Pasen door Mevr. Annie Schreuders
Aanvang 19.30 uur

Donderdag 18 april Opbouw verenigingsarchief, waar en hoe kan ik iets vinden door Huub Dortants.
Aanvang 19.30 uur

Donderdag 16 mei Het aanbreken van een nieuwe tijd rond 1800 in onze regio door L. Augustus.
Aanvang 19.30

Mei (waarschijnlijk laatste zondag 26 mei) bezoek aan Nonke Buske, definitieve datum wordt nog bekend gemaakt via de huis aan huis bladen, let hierop.

Donderdag 13 juni Huizen en bewoners te Waubach/Groenstraat en Rimborg door Hein Goossens
Aanvang 19.30

Paleografie 2002

Oude handschriften lezen en begrijpen.

Op de volgende dinsdagen bijeenkomst vanaf 19.30:

19 februari, 21 maart (donderdag), 16 april, 21 mei en 18 juni

Kosten: € 0,50

Nachtlopen en venstervrijen

Tegenwoordig vragen wij ons vaak af wat er toch van de jeugd terecht moet komen. Ze storen zich nergens aan, ze doen maar, kijk eens hoe ze er bij lopen etc. Toch blijkt, dat die jeugd niet zo veel anders is. Ja vroeger hadden ze geen tatoeages, piercingen en noem maar op als

lichaamsversiering. Maar gedroeg de jeugd zich veel anders? Mijn schoonvader zei altijd tegen me: "wat ze tegenwoordig voor de heg doen, deden wij er achter".

In Belgisch Limburg leefde van 1752 tot 1828 pastoor Jacques Claes. Hij deed zijn uiterste best om een catechismus te maken die voor iedereen begrijpelijk was. Hij beschreef daarbij vaak een situatie waarbij hij op huisbezoek ging. Ik wil het daarbij hebben over venstervrijen.

Venstervrijen of vensteren was de gewoonte om 's nachts ongehuwde meisjes te bezoeken. De jongens bezochten het meisje van hun keuze en spraken met haar door een venstertje. Meestal was het dat van de opkamer. Wanneer de jongen bij het meisje in de smaak viel mocht hij door het raam naar binnen klimmen om de nacht tot het ochtendgloren bij haar door te brengen. De jongen mocht daarbij echter onder geen enkele voorwaarde onder de dekens kruipen. Of men zich daar aan gehouden heeft valt toch echt te betwijfelen. Er was toch sprake van een redelijk groot aantal voorhuwelijks zwangerschappen. Ik moet daarbij wel opmerken, dat het woord vrijen vroeger niet gericht was op sexualiteit zoals nu het geval is. Vrijen betekende vroeger dat een nog vrije jongeman op zoek ging naar een geschikte bruid.

Het zal duidelijk zijn, dat dit gedrag van de jonkheid een doren in het oog was van de dorpsheer.

Pastoor Claes beschrijft zo'n situatie waarbij hij op huisbezoek gaat bij een familie met twee dochters van 18 en 20 jaar. Sinds de oudste, Barbara geheten, in de Jonkheide was gegaan, viel er volgens vader Joseph geen land meer met haar te bezeilen. De zeilzorger hield zich voor de domme en vroeg wat men hieronder verstond, waarop de vader prompt antwoordde: "Wel, Mijn Heer Pastoor, dat is: sedert dat ze begonnen heeft bezoek te-krijgen, sedert dat die jongens hier uyt en in loopen met den avond, oft 's nachts aen haer venster zitte fezen: sedert dat ze heeft beginnen naer den Speelman te gaen."

Als de pastoor enige tijd later vraagt wat de brave huisvader hiervan vindt, verklaart deze helemaal te goeder trouw: "Mijn Heer Pastoor, ik gaen altijd vroeg slaepen, en ik belast hun, dat ze wel mogen kortswijlen in eer en deugd; maer dat het niet te laet en mag dueren: de moeder blijft gemeijnelijk op."

Moeder Marie op haar beurt vertelt argeloos dat de dochters op de begane grond bij elkaar slapen in een "afgank" van het huis en dat zij niet kon horen of er 's nachts bezoek kwam bij het venstertje aan de tuinzijde. "Hoord gij dat niet? roept de pastoor spottend uit, "Ik hoore het nog

minder; maer ik zien het." Want, zo vervolgde hij, toen ik de laatste keer hier was kwam ik er langs en zag ik onder dat schande-raampje vele voetstappen staan. Je kunt de sporen nog zien zo overtuigt hij zijn gehoor, want er is nog geen gras over gegroeid.

Vader Joseph belooft, hevig geschrokken, dat hij het venster morgen meteen zal dichtmaken of anders de meisjes elders zal laten slapen, hetgeen natuurlijk de goedkeuring van de pastoor krijgt. "Joseph, gij spreekt als een braef man, dat alle mijne parochiaenen zoo gevoegzaam waeren, als gij, men zoude alle dagen zoo veele schandaelen niet zien. De jeugdige nachtlopers verstoorde niet alleen de openbare orde door dronken over de weg te zwalken, te schreeuwen of andersmans goed te vernielen, maar ze verzuimden de volgende dag ook nog hun werk en vertoornden hun ouders. En onkuise liederen werden er ook nog gezongen.

De pastoor schreef dat in 1801, tweehonderd jaar geleden dus. Hiervoor noemde vader Joseph al het in en uit lopen van de jonge mannen. Wanneer een jongen op zoek ging naar een geschikte huwelijkspartner waren de ouders en meisjes verplicht de vrijers 's avonds binnen te laten. Wanneer een jongeman een oogje had op een huwbare dochter kon hij 's avonds, meestal op zondag, ongevaagd het ouderlijk huis bezoeken.

De jongen was in de kleine dorpsgemeenschap van toen, natuurlijk nooit een onbekende. Hij ging dan op zijn hurken tegen een muur of bij het haardvuur zitten. Er werd niet of nauwelijks gesproken. De jongen zat gewoonweg, zonder ophef, enige in de woonkeuken. Dit ritueel stond bekend als het "hurken". Wanneer de familie of het meisje de aanwezigheid van de jongen op prijs stelde kreeg hij een stoel of een andere zitplaats aangewezen. Wanneer dat gebeurde was dat ook het teken dat het gerust nog eens mocht terugkomen. Als de jongen werkelijk welkom was, reikte de vader of het meisje hem tabak aan om een pijp te stoppen. Dit noemde men aanstoken. Wanneer de vrijer echter ongelegen kwam of zelfs ongewenst was, dan werd dat zonder er maar één woord aan vuil te maken, duidelijk gemaakt door een bezem te pakken. Wanneer men dan ook nog begon met het echt vegen van het vertrek was dat het sein om zonder meer op te stappen en dus te vertrekken. Dit is tegenwoordig natuurlijk wel heel anders. Wanneer het tot een huwelijk of ondertrouw kwam eiste de jonkheid vroeger een traktatie in de vorm van bier of sterke drank. Dit noemde men kwanselbier. Om die overgang naar het huwelijks leven te markeren werd er bij het huis van de bruid met

geweren of kleine tafelkanonnetjes geschoten, het zogenaamde losschieten van de bruid. En o wee je gebeente wanneer niet aan de eisen van de jonkheid werd voldaan. Dit was dan schandelijk gedrag en de relatie tussen het jonge paar en de dorpsgemeenschap was dan zodanig verstoord, dat ze er wijselijk aan deden om voor een nieuwe woonplaats te kiezen. Het vrijgezellenfeest van vroeger was dus heel wat anders dan het huidige vrijgezellenfeest. Nu betalen de vrienden vaak het vrijgezellenfeest en zorgt het bruidspaar voor een stevig feest.

Met dit artikel wil ik een serie verhalen over oude volksgebruiken waarbij de jonkheid en dus de jeugd betrokken was afronden.

Ik heb nog geen idee waar ik het in een volgend Bulletin over zal gaan hebben. Wij proberen een zo afwisselend mogelijk Bulletin te maken en houden ons dus ook aanbevolen voor suggesties.

Jo Schiffelers.

Ons Archief

Het archief van de vereniging is in het afgelopen jaar weer flink gegroeid. **Met een toename van ongeveer 1600 stukken in 2001 bestaat het nu uit ongeveer 12000 titels.** Naast de verenigingsarchieven van het begrafenisfonds St. Joseph en V.V. de Geete hebben wij thans ook het archief van de fanfare Victoria te Rimburch in beheer. Met het Landgraafs mannenkoor Sint Joseph te Waubach zijn wij in gesprek om ook dat archief over te nemen. Inmiddels is dit gerealiseerd. Naast de verenigingsarchieven zijn we bezig om geleidelijk het archief van wijlen "der professor" J.J. Jongen te Schaesberg te inventariseren en te kopiëren voor onze vereniging. In dit laatste archief zitten veel originele stukken die afkomstig zijn uit het archief van St. Petrus en Paulus parochie te Schaesberg. Deze hebben voornamelijk betrekking op de bouw en het beheer van de kerk te Schaesberg en de kapel te Nieuwenhagen. Thans wordt ook de laatste hand gelegd aan het inventariseren van de fotocollectie van wijlen Carl. Specker. Met de collectie van Hein Goossens beschikt de vereniging dan over ongeveer 16.000 foto's uit de gemeente Landgraaf.

Mocht u als lid nog kennis dragen van het feit dat er nog ergens archieven van Landgraafse verenigingen (ook wanneer deze niet meer bestaan) of personen bestaan die voor ons van belang kunnen zijn neemt u dan contact op met ondergetekende.

Dit geldt uiteraard ook voor andere particuliere collecties zoals bidprentjes, foto's ,aktes etc.

Hub Dortants
Tel. 045-5315315

ARCHIEF/STUDIEZAAL

Steeds opnieuw wordt onze documentatiezaal aangevuld met nieuwe aanwinsten. De aanwinsten verschillen van boeken, tijdschriften, fotocollecties tot complete kwartierstraten van families uit landgraaf en omstreken. Reden om stil te staan bij een aantal publicaties die de afgelopen weken in ons bezit zijn gekomen en voor U ter inzage of uitleen ter beschikking staan.

Per december '01:

Burgerlijke stand (001)

Overlijdensakten der gemeente Schinveld 1863-1911.
Overlijdensakten der gemeente Merkelbeek 1843-1921.
Huwelijksakten der gemeente Merkelbeek 1845-1883.
Geboorteakten der gemeente Merkelbeek 1870-1921.
G.H.O -akten der gemeente Merkelbeek 1808-1869.
Overlijdensakten der gemeente Bocholts 1911-1942.
Huwelijksakten der gemeente Bocholts 1843, 1872-1922.

Archeologie (002)

Middeleeuwse pottenbakkersovens in Landgraaf, Wiel Beckers (ARC-1-15)

Documentatie (003)

Dansen en ritmen, Frans Erens (DOC-4-39).

Genealogie & Heraldiek (008)

Reunie familie Schrijen (korte parenteel) (GEN-4-10)

Geschiedenis & Streekgeschiedenis (010)

Pastoraal in Schaesberg in de 17de Eeuw, Land van Herle. Afl. 1,2,3. (GSG-1-422).

Geschiedenis van Limburg, Deel 2 (GSG-1-411).

Historische doorkijk op het MHAL-gebied (Maastricht, Heerlen, Hasselt, Aken en Luik) vanaf de prehistorie tot na de W.O.II. (GSG-1-420).

Huis- en Familiearchieven (012)

Archief J. Jongen, Deel 4. Foto's van huizen en kasteel Schaesberg. (HFA-4-23).

Periodieke werken (019)

Douvergenhout Historisch beeld van de onderbanken, Deel 5. -
Merkelbeek Vroeger en nu (PER-8-1)

Historiek, Schinnen en omgeving, 2001 (PER-9-1)

Tijdschriften (024)

Neues Rheinland Jrg. 44 2001 Nr. 11 (TIJ-23-0111).

Gens Nostra, Jrg. 56 Nr. 11-2001, Doop- Trouw en Lidmaatschapregister
1745-1747 van Staatsetroepen (TIJ-8-2111).

Gens Nostra, jaar Jrg. 55, Registreren inhoudsopgaven 2000 (TIJ-8-2013).

Genealogische Ver., Jrg. 4 2001 Nr. 4 (TIJ-50-0104).

CD ROM (029)

Genealogische databank Heimatver. Erkelenz, Deel 3 (CDR-3-15).

Foto's Albert Vereck, Ridder in de Orde van Oranje Nassau, 9-11-2001
(CDR-4-19).

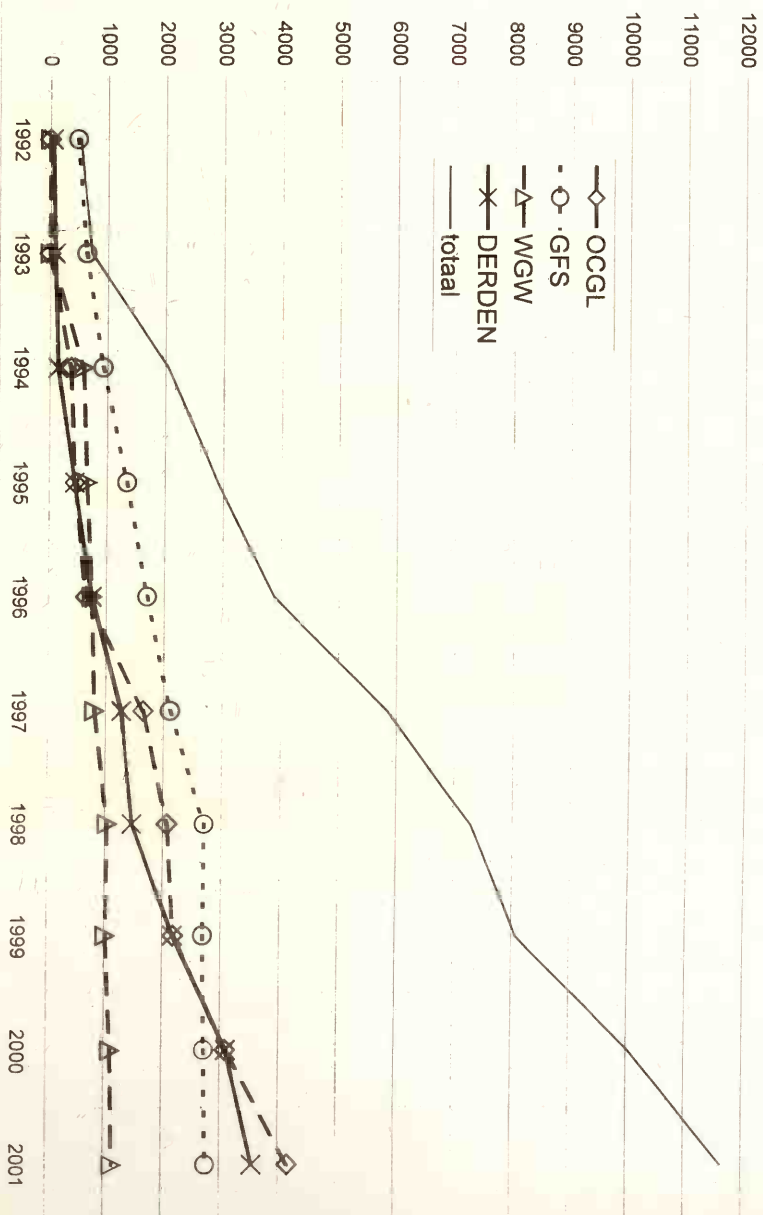
Franse volkstelling Provincie Zeeland (CDR-6-1)

Mensen in Schaesberg OCGL 2001, Fotocollectie R. Funcken,
Luchtfoto's OCGL, Collectie Jongen, Foto's J. Schiffelers (CD2) (CDR-
4-18).

In totaliteit zijn er 11.629 archiefstukken ter inzage en kunnen deze iedere
woensdag- en zaterdagmiddag worden bestudeerd in de lees- en studiezaal
van het OCGL, Kloosterstraat 19 te Landgraaf.

Ons archief beschikt over ongeveer 3000 inventarisstukken van de 'Guus
Frehen Stichting'. Het OCGL voert het beheer over deze collectie op basis
van een bruikleenovereenkomst. In de praktijk is gebleken dat het, om
allerlei redenen, zeer wenselijk is dat beheer, onderhoud en nieuwe
aanschaffingen centraal aangestuurd en uitgevoerd worden. Het OCGL en
de GFS zijn tot de conclusie gekomen dat dit het meest doelmatig kan
gebeuren wanneer alle archiefstukken in het bezit komen van één
organisatie, die ook in staat is om de totale verantwoordelijkheid op zich
te nemen. Het OCGL heeft zich hiertoe bereid verklaard. De
bruikleenovereenkomst tussen OCGL en GFS zal daarom worden
vervallen door een overeenkomst tot overdracht. Alle archiefstukken van
de GFS die het OCGL thans beheert, worden aan het OCGL
overgedragen. Wat betreft de inventarisstukken die de GFS van derden in
bruikleen heeft, neemt het OCGL met alle daaraan verbonden
verplichtingen over. Voor de 'bruikleengevers' verandert er in principe
niets. Voor de beheerders van het archief wordt alles meer transparant en
doelmatiger.

Inventarisopbouw OCGL t.m. 2001

Agenda Algemene ledenvergadering 2002

5 maart 2002 om 19.30 uur in het verenigingsgebouw Kloosterstraat 19

1. Opening en vaststellen agenda
2. Verslag Algemene Ledenvergadering d.d. 6 maart 2001 (vergaderstuk 1)
3. Jaarverslag 2001 (vergadering stuk 2)
4. Verslag van de kascommissie en benoeming nieuwe kascommissie
5. Rekening en verantwoording inkomsten en uitgaven 2000. Balans 2000. (Vergaderstuk 3 wordt tijdens de vergadering uitgereikt)
6. Beleidsplan 2002 (vergaderstuk 4)
7. Excursies, lezingen en projecten in 2001 (vergaderstuk 5)
8. Begroting 2002 (vergaderstuk 6 wordt tijdens de vergadering uitgereikt)
9. Vaststellen gewijzigd bezoekersreglement (vergaderstuk 7 wordt tijdens de vergadering uitgereikt)
10. Bestuursverkiezing

Volgens het rooster van aftreden zijn de heren Winand Ploemen, May Hub Dortants aftredend. Winand Ploemen heeft te kennen gegeven niet meer herkiesbaar te zijn. Hub Dortants is herkiesbaar

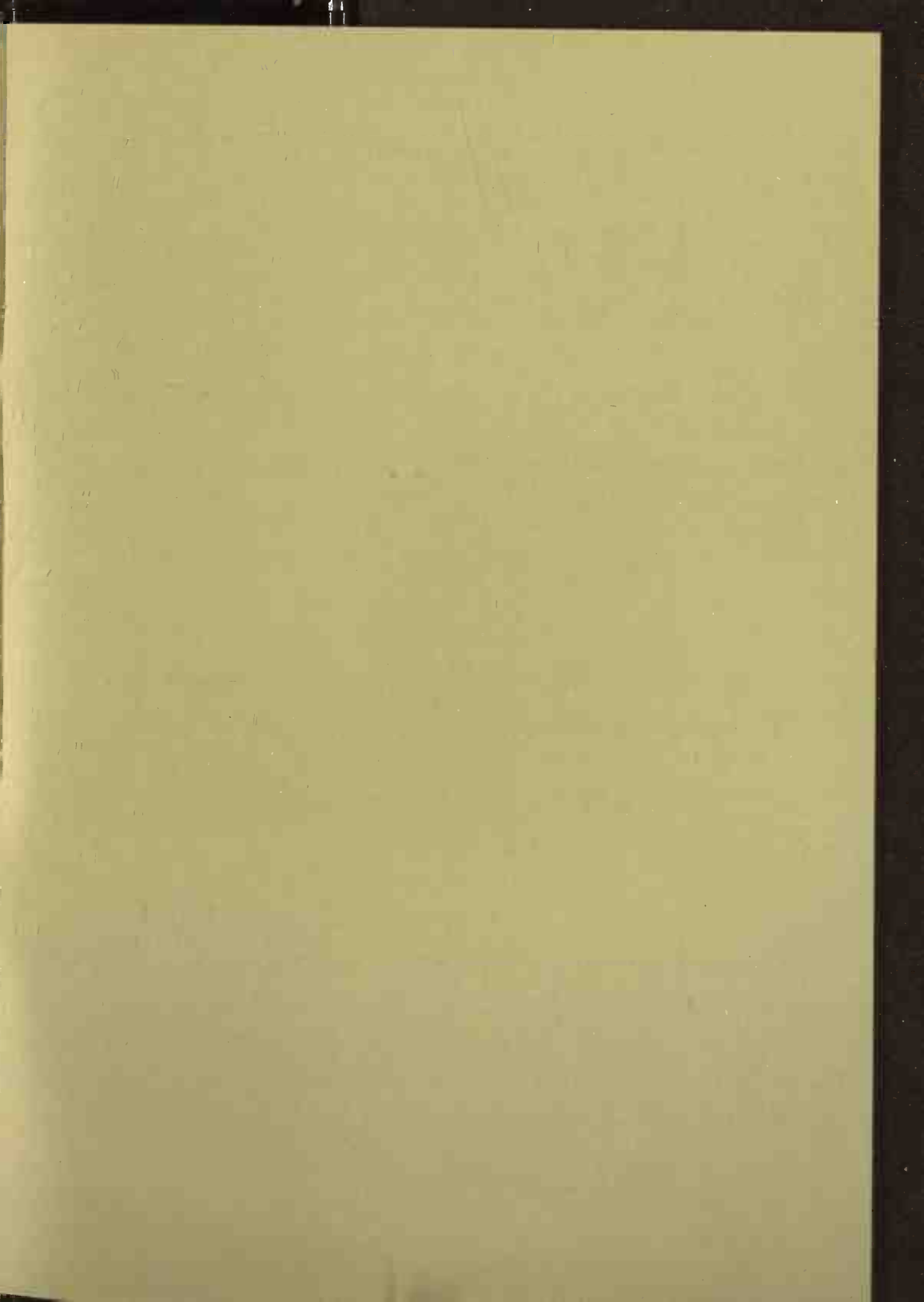
De heer J. Godschalk heeft te kennen gegeven zijn functie van secretaris met ingang van 1 januari 2002 neer te willen leggen. Hij blijft wel lid van de vereniging.

Het bestuur stelt voor benoeming voor de leden:

Jack Lussenburg kandidaat voor de functie van secretaris en
Egbert Willemsen als bestuurslid belast met informatie technologie (IT) en automatisering

Beide heren zullen zich tijdens de vergadering nog kort presenteren.

11. Rondvraag en sluiting.

O C G L

Bulletin

EIGEN WEBSITE:
www.heemkunde-landgraaf.info

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
 Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter	J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris	J. Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm.	M.J.Offermans Schoolstr. 88 6374 GZ Landgraaf, 045-5314079

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek	H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876
Archief/werkpl.	S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkloep	A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf, 045-5312230
Geneal/Waubach	H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf, 045-5315315
IT en autom..	E.Willemsen,Bungweg 4, 6374 JT Landgraaf, 045-5325488
Culturele raad	J.J.H.Rietveld,Clausstr 22,6373 JR Landgraaf, 045-5311415

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf tel 045-5320179

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden	€ 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap	€ 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap	€ 5 euro per jaar pas studiezaal inbegrepen
Toegangspasje werkpl.	€ 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

Kloosterstraat 19, 6374 EN Landgraaf 045-5322820 (tijdens studiezaal)

E-mail-adres: **OCGL @ het net.nl** Website : **www.heemkunde-landgraaf.info**

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur

Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter.

Op het moment, dat ik dit voorwoord schrijf is het paaszaterdag. Ons studiecentrum is gesloten. Het is een vreemd gevoel wanneer je op zaterdag niet richting Landgraaf kunt rijden. Met Pasen voor de deur denk ik terug aan de lezing van Annie Schreuders-Derks van Nostalnu. Helaas was de opkomst door het schuiven met de datum niet overweldigend, maar de 20 aanwezigen hebben die avond genoten. Op de van haar bekende boeiende wijze vertelde Annie over de gebruiken en symboliek rond Pasen. Een aantal dingen herinnerden wij ons ook, maar zij wist ook veel nieuwe dingen te vertellen.

Ook kijk ik nog even terug naar de ledenvergadering. Een vergadering met een goede opkomst en inbreng van de aanwezigen. Goed deden het bestuur de lovende woorden die door aanwezigen werden uitgesproken. Voor ons het signaal dat we op de goede weg zijn. Geen signaal om op onze lauweren te gaan rusten daarvoor is geen tijd. Het werkplan geeft aan dat we nog heel wat zaken willen oppakken.

Nadat de gemeenteraad akkoord is gegaan met de plannen voor het multifunctioneel centrum aan de Voegelsjtang is het even rustig geworden. Geen wonder want de politiek had het te druk met andere zaken en met name de verkiezingen en daarna de vorming van een nieuw college. Natuurlijk is dat ook voor onze vereniging van belang. Wie wordt de wethouder voor cultuurzaken? Blijft de huidige wethouder of krijgen we te maken met een nieuwe. Zodra het nieuwe college in functie is zal het bestuur met de wethouder contact opnemen voor het voeren van periodiek overleg.

In de plaatselijk media heeft iedereen kunnen lezen, dat aan onze vereniging de cultuurprijs voor groeperingen 2000-2001 is toegekend. Zoals ik tijdens de jaarvergadering al mededeelde, wisten wij dat we als vereniging genomineerd waren. Om ons te presenteren werden wij gevraagd om in het gemeentehuis een vitrine in te richten. Ook kwam men nog een bezoek brengen aan ons verenigingscentrum. Deze taken nam Hub op zijn schouders. Wij wisten niet wat we er van moesten denken toen we met een afvaardiging van het bestuur naar de avond in de burgerzaal van het gemeentehuis gingen. We zaten ook in een wat vreemde positie met twee muziekkorpsen als "concurrenten". De Koninklijke Fanfare Aloysiana waar ik als kind aan verknocht was en het fluit en tamboerkorps St. Paulus. De eerste bestaat dit jaar 140 jaar en de ander werd Limburgs en Nederlands kampioen.

Voorzitter Jo Schiffelers met beeldje

Foto's E. Willemsen, bewerkt door J. Simons

Toen de wethouder uiteindelijk de uitslag bekend maakte dat wij als heemkundevereniging de cultuurprijs kregen was ik als voorzitter bijzonder trots. De vereniging heeft hierdoor bijzonder veel positieve publiciteit gekregen. Graag wil hier het gemeentebestuur en de jury hartelijk danken voor het aan ons toekennen van deze cultuurprijs. Uit deze prijs blijkt niet alleen de waardering van het gemeentebestuur maar die van de hele gemeenschap van Landgraaf. Ook het bestuur, de vrijwilligers en de leden van onze vereniging wil ik hartelijk danken voor de inzet in de afgelopen jaren. Het is een prijs die we samen verdiend hebben. Ik beschouw de prijs ook als een stimulans om op de ingeslagen weg door te gaan. Niet alleen bezig zijn met eigen onderzoek, maar ons presenteren in Landgraaf op een breed vlak van de heemkunde en daar waar mogelijk ook onze kennis naar buiten brengen inclusief het bieden van de helpende hand aan verenigingen die hun archief wil overdragen c.q. ordenen, de gemeente en daarmee de gemeenschap, maar ook aan individuen die bijvoorbeeld voor studie of anderszins iets meer over een onderwerp willen c.q. moeten weten..

De oorkonde en zeker het beeldje zullen een passende plaats in ons verenigingscentrum krijgen.

Jo Schiffelers

In memoriam Jo Steijns

Op 8 februari 2002 overleed ons lid Jo Steijns. In onze vereniging was deze genealoog misschien niet zo opvallend aanwezig. Jo hoorde tot van het begin af aan tot de onderzoekers van de familie Hamers. Daarom was hij ook eerst penningmeester en later vice-voorzitter van de Vereniging Limburgse Hamers genealogieën. Lange tijd heeft Jo in Ede gewoond. Na het overlijden van zijn vrouw legde hij zijn functies bij de Hamersvereniging neer en kwam hij terug naar het zuiden om bij familie in Landgraaf in te trekken. In het najaar 2001 gaf Jo te kennen dat het slecht ging met zijn gezondheid.

Met Jo verliezen we iemand die erg veel onderzoek heeft gedaan naar de familie Steijns en in het bijzonder ook de leden van de diverse families Hamers.

Wij wensen zijn kinderen en familieleden veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Vervolg op de Mergelkuilsweg

Van de heer Hein Rade ontvingen we op onze vraag naar de herkomst van deze naam een nadere analyse.

Mergelkuilweg no 83—zoals vermeld op de Schaesbergse gemeentekaart van 1903 krijgt een naamswijziging op 4 november 1913.

Zoals reeds vermeld in het OCGL Bulletin 1988 werden de straat (weg) benamingen, van, naar, echter enz. steeds gezien vanaf het centrum van het dorp of de parochiekerk. Ook bij de Mergelkuilweg is dat het geval. Vanaf de Dorpstraat no 38, nu Hoofdstraat verliep via de Heutsstraat no 45 of de huidige O.N. straat door het Strijthagerveld de genoemde Mergelkuilweg no 83 tot aan de Nieuwenhagerweg no 49.

Nabij de Molenweg en de weg naar de Overste Hof (Nieuwe Hof) werd evenals de Strijthager vijvers kalksteen (mergel) gedolven.

Om nu na te gaan wat nu precies de historische betekenis van de gebruikte naamgeving is, of was, is het noodzakelijk de cultuur en of historische waarde op naamgeving na te gaan, zonodig te analyseren.

De overheid wilde voorheen in haar planologische afwegingen rekening houden met de historisch gegroeide structuren. In de zin van de ruimtelijke ordening stond dit veelal in het teken van economische ontwikkelingen. Vandaar ook de vele op de oudere gemeentekaarten voorkomende agrarische benamingen.

Dit is ook een gevolg van de steeds veranderende landschapsvormen. Ook in de toekomst zullen die blijven veranderen. Dit hoort bij een levende cultuur. Deze dynamische maatschappelijke veranderingen verhogen voor ons de cultuurhistorische waarden, evenals het daaraan verbonden onderzoek.

De vraag blijft nu: waarom mergel delven?

Om te beginnen waren de hoger gelegen landerijen van "Scheydt" (waterscheiding) of de latere benaming Schaesberg oorspronkelijk voedselarm omdat de aanwezige natuurkalk in de loop der eeuwen was uitgewassen door regenwater (erosie) naar de lager gelegen gebieden waartoe onder andere ook Strijthagen behoorde.

In een groot gedeelte van Zuid Limburg komen onder een bedekking van zand, grind en klei, kalkstenen voor. Deze kalkstenen zijn in Limburg bekend onder de naam "mergel". Deze Zuid Limburgse naam "mergel" stamt waarschijnlijk af van het Romeinse woord "Marga".

Hieronder verstonden de Romeinen alle niet verharde kalkhoudende sedimenten.

In de geologie is mergel een sterk door klei verontreinigde kalksteen met een hoog gehalte aan koolzure kalk. Deze werd als zodanig gebruikt om kalkarme gronden te verbeteren. Bevat deze mergel bovendien nog zand, dan kan dit door verhitting leiden tot de vorming van kalkzandsteen of cement (kalkbrandovens).

Geschiedkundig gaat men er vanuit dat de Kelten evenals de Eburonen de eersten waren die kalksteen (mergel) dolven en als meststof gebruikten. De benaming "mergel" is in onze aardrijkskunde een woord of benaming voor een gesteende dat eveneens klei bevat. In de Zuid Limburgse taalvorming komt "mergel" van het woord "mergelen" waarmee men bedoelt het bestrooien van het akkerland met fijn gemaakte "kalksteen" om het vruchtbaar te maken naast de aangemaakte natuurmest. Een akker raakte uitgemergeld wanneer hij nodig aan een nieuwe mergel strooibeurt toe was. In ons dialect doelt men met "uitgemergeld" op zichtbaar uitgeputte of vermagerde lichamen van mens of dier.

Door de trage werking van het met kalk bestrooien van het akkerland zegt men wel, dat de vader dit doet voor zijn kinderen.

Tot zover de Mergelkuil aan deze weg. Na het in gebruik zijn van deze kuil en de veranderde landschapsvormen werd de Mergelskuilweg omgedoopt in Strijthagerweg. Op de dag van vandaag zijn beide benamingen verleden tijd, waarbij ook een gedeelte van de Romeinse weg naar een vroegere Romeinse hoeve nabij de Overste Hof verdwenen is.

Geraadpleegd:

Ontdek het Mergelland

Geologie in telegramstijl

Delfstoffen in Limburg

Landschap cultuurhistorie in Alledaagse Dingen.

Hein Rade.

NU OOK OP EIGEN WEBSITE!!!

WEBSITE : WWW.HEEMKUNDE-LANDGRAAF.INFO

Ghesellen (deel 1)

Wie waren de "Ghesellen" ? Om een antwoord op deze vraag te krijgen, heb ik bulletin 4-1998 geraadpleegd waarin een *special* is opgenomen van Wiel Das die o.a. bekend is geworden als de legendarische Nieuwenhaagse buutefiguur "Koelbertus".

Onderstaand verhaal is een uittreksel van het uit 21 blz bestaande *special*:

De Ghesellen is een vriendenclub uit Nieuwenhagerheide die bestaat uit een aantal jongemannen die elkaar leerden kennen in het patronaat. Ze kwamen in de jaren vóór de tweede oorlog reeds bijeen voor het opvoeren van toneelstukken. Ze waren toen lid van "*De jonge Werkman*". De geestelijk adviseur, kapelaan Lanckohr, was liefhebber van toneel en wist deze groep er warm voor te krijgen. Hij kreeg hierbij hulp van een jonge onderwijzer meester H. Brouwers en van dr. Boosten van Rolduc, die tussen 1935 en 1937 een uitvoering van Jozef in Dorthan regisseerde. De oorlog legde de toneelactiviteiten grotendeels plat, al werden hier en daar wat kleine activiteiten ontplooid. Direct na de oorlog vond men elkaar weer en in augustus 1945 werd een toneelvereniging opgericht. Meester Brouwers leverde de naam en zo zijn de "Ghesellen" ontstaan.

Aanvankelijk onderneemt de groep van alles. Men voert een klucht op, treedt op verzoek op voor verenigingen en maakt voor zulke gelegenheid een bont programma. Men probeert zelfs een toneelstuk in drie bedrijven, echter dit is helaas mislukt. Succes heeft men wel met de bonte avonden en al vlug zien we een aantal vaste elementen naar voren komen.

De schitterende samenspraken van Wiel (Das) en Lei (Hanssen), zelfontworpen of bewerkte schetsen (grotendeels geschreven door Wiel Das), een meisjesgroep met populaire liedjes en wat show, een imponerende opening en een knallende finale. Vaart, perfectie, humor, kolder en romantiek waren hun kenmerken. Men neemt een voorbeeld aan de Snip & Snap revue en het kolderieke optreden van Toon Hermans en de formule was perfect.

In 1952 heeft men dan definitief zijn vorm gevonden. Kolderieke samenspraken, enkele schetsen, opening en finale en het optreden van de meisjesgroep "*The Sunny-Girls*", worden vaste programma onderdelen. Tevens valt in dat jaar het besluit om slechts één revue per jaar te brengen, met twee of maximaal drie uitvoeringen per jaar in zaal Stevens (intussen helemaal afgebroken en opnieuw opgebouwde zalencentrum "de Brandpoort"). Men zal niet meer optreden voor andere verenigingen of in

andere plaatsen. Sindsdien is de Ghesellenrevue een hoogtepunt in het Nieuwenhaagse jaar.

Als je de kranten leest van 1965, krijg je het gevoel dat dit nog heel wat jaren zo kon doorgaan. De revue was nog steeds op zijn hoogtepunt. Men was volop bezig met moderniseren en niemand dacht aan ophouden. Toch gebeurde dit van de ene op de andere dag. Ziekte en tegenslag eisten hun tol. Opeens ging het niet meer, Wiel moest besluiten om op te houden. En met het wegvallen van Wiel, viel ook de hele revue weg. Niet de vrienden overigens, want die zijn nog jaren bij elkaar gebleven.

Het OCGL heeft van de echtgenote van Lei Hanssen een dikke map met diverse samenspraken, sketches, krantenknipsels e.d. in bruikleen ontvangen. Bij het doorlezen van bepaalde stukken heb ik kostelijk moeten lachen. Ben overigens zelf wel een echte schwègelsôpper, maar heb helaas nooit het genoegen gehad een van de revues te bezoeken. Om U nu een indruk te geven wat men in de vijftiger- en zestiger jaren in zaal Stevens heeft opgevoerd zal ik, in de vorm van een vervolgverhaal, in de komende bulletins een deel van de samenspraken en schetsen voor U op papier zetten. Ik wens U veel leesplezier.

Stef Moonen

Od en versjlieëte

Went ste ód bis en versjlieëte

Hoofste nit mie aal te wieëte.

Dan has te waal de mieëste irpel oet

Aangesj woar ut vrueger wie alles moet.

Went ste nieks wits kinne ze dich och nieks vroage.

Va alles was te zeës is de helf geloage.

Doavuur kins te 't beste nieks wieëte,

Da kinne ze dich och nieks vroage, en has te noeëts geloage.

Sjef Erens

Nuijenhaags

Uittreksel uit REVEU TAPTOE
van de GHESELLEN uit Nieuwenhagen.
 Door Lei Hanssen (L.) & Wiel Das (W)
 26-januari-1958

“Praatje”

- L. Gister bej der Piet doa woar 't nog ins good wa.
- W. Joa, mar ich han mich toch ge-ergerd.
- L. Wie, op die fuif?
- W. Nee, der noa. Doe wits, 't woar tsemlich laat woede.
- L. Joa, eh viert och mar ins 30-joarig toneeljubileum, wa.
- W. Lej, ich woar e zoewe knul, wie ich heem koam han ich ongeveer ing stond noa 't sjluutelsloak gezoch.
- L. Wosj te dat da verloare?
- W. Wie ich 't loak voonge houw, woar ich der sjluutel kwiet.
- L. Da has te zieker mit ing sigaar de duur opegemak.
- W. Noe, Lej, wie ich binne woar bin ich op de sökke de trap opgegaange.
- L. Wat vur sökke?
- W. Die de sjweegermodder mich gestrikt houw; twie rechts, twie links, mit doebel vesje. Stil wie ing moes bin ich erop gegaange, doch de duur van 't sjloaptsimmer op, en doe zien ich 't Cornelia in der puus ligge. Sjun.
- L. Wie laat moos te heem zieje?
- W. Motte? Ich how beloaf dat ich um 11 oere heem woar, en 't woar der drej. Ja mar Lej, doa loog 't mit de eugskes tow, juus inne vredesengel.
- L. En wie 't wakker woet woar zieker der kreeg doa?
- W. Ich goa de kamer i. doe sjleet ze.
- L. De vrouw? Dat woar gow, nog nit wakker en daan al sjloa.
- W. Nee, de koekoeksklok, drej moal, koekoek, koekoek, koekoek.
- L. En doe?
- W. Doa han ich nog 8 moal der bej gekoekoekt.
- L. Keel, dat has te sjlouw gedoa.
- W. 's Morges wie ich opstong woar ich nog tsemlich oongeree. Ich goof de duur een muulke, en wool de vrouw towsjloa. Doe zet ze: Wach ins doe mos de koekoeksklok ins lotte noakieke. Ich zaan, wie, deet die 't da niet mieë. Joawaal, zet ze, mar

gisteroavend wies doe heem koams doe dooch ze zoewe koomisch. Doe hat ze 't iesjte drej moal gekoekoekt, doe begint ze te hikke, doe zet ze; noe hiemel zak cement, en doe hat ze nog 21 moal der bej gekoekoekt.

Wordt vervolgd.

KOMENDE ACTIVITEITEN:

13 juni: Lezing Hein Goossens onderwerp: Huizen en bewoners Waubach/Groenstraat en Rimbarg.

14 sept: OPEN DAG

19 sept: Dia's en Lezing door de heer Jung over de mijnen.

Huis Kloosterstraat 1 (An 't Gengsjke).

Het "Pastoraalhaus" in de Bovenste Straat was tot circa 1830 het laatst genummerde huis te Waubach. Het dorp bestond in feite uit twee hoofdstraten: de Onderste Straat (ook de Tolweg geheten tot aan het Steenenkruis) en de Bovenste Straat. Daarnaast waren er nog enkele zijstraten, zoals de Boschgracht, de Putgracht/Putweg en de Mestweg. De Onderste Straat werd omstreeks 1930 omgedoopt in Grensstraat en haar verlengde richting Nieuwenhagerheide kreeg de naam Kantstraat. De zijstraat Boschgracht werd Brunsummerweg en in 1983 Europaweg-Noord, de Putgracht en Putweg veranderden in Europaweg-Zuid en de Bovenste Straat werd via Marktstraat de Charles Frehenstraat. Alle huizen buiten deze hoofdstraten (uitgezonderd die langs de verbindingstraten: Putweg, Kerkweg en de Kier) bestonden voor 1860 niet. Het gebied tussen het pastoraalhuis en de kapel in de Groenstraat was onbewoond. Eerst in 1862 verschenen op de Mesweg ter hoogte van het kerkhof de eerste huizen, namelijk huis Custers en zeven jaar later de onderwijzerswoning en de openbare lagere school. Op de tegenwoordige oude markt bevond zich een weiland met aan de straatzijde een wagenshop, een afdak waaronder landbouwgereedschappen gestald werden. De aan de overzijde gelegen boerderij was onbewoond; ze was het voormalige rectoraatshuis. Na de Franse Revolutie en het vertrek van de laatste rector was het immense gebouw onbewoond en verlaten achter

gebleven. Een deel ervan was toegewezen aan de parochieherder, die er in 1810 een nieuwe pastorie liet bouwen. Sindsdien was dit te Waubach het laatste huis in de bevolkingslijst (huisnummer 109). Ernaast liep een voetpad, het bekende en bestaande "gengsjke", in vroeger dagen te boek staande als "Kemkervoetpad". Het vormde sinds oude tijden de voetgangersverbinding tussen het bovenste en onderste dorpsdeel. Aan weerszijden ervan lagen tuinen, stallen, schuren en woningen.

Aan het zuidende van het voetpad, ter hoogte van de pastorie lag de schuur van de familie Hanssen; het woonhuis bevond zich op de hoek, gevormd door de samenloop van het Kemkervoetpad en de Putgracht. Het stamhuis van de familie lag aan de overzijde van de Onderste Straat nabij "d'r Meese pool", een algemeen bekende dorpspoel, waarin de thuiskerende koeien hun dorst konden lessen. Waubach kende wel een veertigtal verpachte gemeentepoelen. Dit waren (natuurlijk ontstane) waterkuilen langs de wegen, waarin het hemelwater verzameld werd, vooral na overvloedige regenbuien. Het water van de hoger gelegen velden stroomde dan richting Onderste Straat, die dan als een open riool fungeerde en het water afvoerde naar Scherpenseel. Bij hevige onweersbuien in de zomer veranderde de straat in een rivier, waarbij nagenoeg alle aangrenzende kelders vol water liepen. Men sprak dan van "d'r roehsj is oecht". Meester Custers gebruikte dit beeld op school in de aardrijkskundeles om de kinderen uit te leggen wat de Maasrivier was. In droge tijden waren de poelen uitgedroogd en moest men het drinkwater voor het vee met karren gaan halen bij waterbronnen in de Brunsummerheide. Aan beide zijden van "d'r Meese pool" lagen statige boerderijen, waarin afstammelingen woonden van het echtpaar Werden-Reinartz, de stichters van Waubachs eerste kapel. Peter Hanssen, jaargang 1718, huwde in 1740 een kleindochter van het echtpaar, die bij de dood van haar vader het huis ten westen van d'r pool erfde. Het echtpaar Hanssen-Werden had twee

kinderen, die na de dood der ouders in het ouderlijk huis woonden. Zoon Peter Caspar, handelaar van beroep, huwde de Duitse Barbara Haselier. Zij verhuisden na hun huwelijk naar de boven vermelde woning aan de overzijde. Dochter Maria Elisabeth erfde in 1810 het ouderlijk huis doch verhuisde later met echtgenoot Willem Schillings naar elders. Caspar Hanssen overleed op een van zijn handelstochten te Olmund in Duitsland, zijn echtgenote was zeven jaar eerder gestorven. Door de vroege dood van broer en schoonzus ging het stamhuis Hanssen over op neef Peter Joseph Hanssen, de oudste zoon van het echtpaar Hanssen-Haselier. Peter was

geboren in 1793 en huwde op 20-jarige leeftijd met dorpsgenote Johanna Maria Plum. Nog in hetzelfde jaar ontving hij een jobstijding. Hij werd opgeroepen als soldaat en met zijn legeronderdeel vertrok hij korte tijd later naar Straatsburg. In de kazerne aldaar brak een besmettelijke ziekte uit, die tal van slachtoffers eisten. Een van hen was de jongeman uit Waubach. Op 14 januari 1814 overleed hij, achterlatend zijn 24-jarige weduwe met haar ongeborn kind. Een maand later werd het knaapje geboren; zijn afstammelingen zouden het huisje meer dan 120 jaar bewonen.

De jonge moeder had na de dood van haar man een deel van haar woning verpacht aan zwager Gerard Aretz. Ze was daartoe wel noodgedwongen. Ze had weinig of geen inkomen en huurgeld kwam van pas, bovendien was zus wegens haar hoogzwangerschap in huis gewenst en kon haar man de noodzakelijke werkzaamheden in en om het huis doen. Het huisje Hanssen aan het Kemkervoetpad was inmiddels toegefallen aan zoon en dochter Johan en Maria Hanssen. Zij vestigden zich echter in Ederen en zochten een koper voor het

verlaten erfdeel. Het was een klein woonhuis met een vrij groot achtererf. Op het einde ervan, grenzend aan de Bovenste Straat, lag een schuur. Er meldden zich twee kopers. Gegadigde voor het woonhuisje was de heer Antoon Mehlkop en voor de schuur met bijbehorende grond had voornoemde Gerard Aretz interesse. In 1825 werd de koop gesloten. Huisje plus mesthof gingen over op het echtpaar Mehlkop-Plum, die er tot het einde van de 19e eeuw gewoond hebben. Daarna werd het slachtplaats van slager-winkelier Johan Simons, bakkerij van de heer Gagnon en magazijn van voornoemde Simons. In de jaren 70 werd het bij de aanleg van de Europaweg-Noord gesloopt.

Gerard Aretz had met de koop van de schuur grootse plannen. Hij wilde er een groot gebouw neerzetten, dat uit twee woongedeelten zou bestaan. Het eerste was bestemd als herberg en woonhuis voor zijn gezin; het andere zou verhuurd worden aan het Rijk om te dienen als woning en kantoor voor rijksambtenaren, belast met het toezicht op de in- en uitvoerende goederen. De hoge bouwkosten van het geheel zou hij door de rijksverpachting gemakkelijk terugkrijgen, althans zo luidde zijn verwachting. Wanneer het huis gebouwd werd is onbekend. Vast staat in elk geval dat het grote gebouw in 1830 gereed was en bewoond. Voortaan was dit gebouw in de tienjaarlijkse volkstelling het laatste huis te Waubach, genummerd 103 en 104. Volgens die lijst woonde in het eerste huis Gerard Aretz met zijn gezin, in totaal tien personen. Ernaast woonde

de ontvanger der belastingen, Jan Paul Rischeln en zijn gezin (8 personen), alsmede onderwijzer Christiaan Timmers en kramer Leonard Janssen.

De heer Aretz staat in de bevolkingslijsten geboekstaafd onder diverse beroepen. Hij is dagloner, werkmán, kramer, handelaar, koopman en herbergier. Vooral in dat laatste beroep is hij een goede bekende in het dorp; vooral bij de justitie. Hij was een onbesuisd heerschap, die het met menigeen aan de stok kreeg. Dronkenschap was hem niet vreemd en bezien we de opgemaakte politierapporten uit die dagen, dan komen we heel vaak de naam Gerard Aretz tegen. Hij maakte zich schuldig aan allerlei misdaden, maar het merendeel waren wel de diverse ruzies die hij wist uit te lokken, niet alleen in zijn herberg, ook bij collega's. Met geld scheen hij moeilijk te kunnen omgaan. Hij had een groot gezin, liefst 16 kinderen ontsproten uit zijn echtverbintenis, van wie er tien op jeugdige leeftijd overleden. Een dochter stierf op dertigjarige leeftijd aan een mysterieuze ziekte. Drie dochters en een zoon traden in het huwelijk en verdwenen prompt uit Waubach. De oudste zoon Gerard had een keer hooglopende ruzie met zijn vader en werd halfdood afgetuigd. Ook van hem is daarna niets meer vernomen. Wegens dronkenschap en verkwisting raakte hij na 1840 in de problemen; door geldnood gedwongen moest hij tenslotte zijn huizen verkopen aan zijn geldschietster. Hij wist nog te bedingen, dat hij in enkele achtervertrekjes als huurder mocht blijven wonen. Hij beterde echter zijn leven nauwelijks. Na de dood van zijn vrouw en het vertrek van zijn kinderen geraakte hij volledig aan lager wal. Slechts een kleine kamer aan de achterzijde van het "kommiezenhuis" restte hem nog.

De nieuwe eigenaar in 1843 werd zijn collega-herbergier Mathias Johannes Melchers uit de Onderste Straat, een gewiekste landbouwer-koopman, die wel brood zag in de herberg en de verhuur van het rijksambtenarengebouw. De aankoop van het pand in de Bovenste Straat was nagenoeg alleen bedoeld als geldbelegging. De heer Melchers was in 1800 geboren te Scherpenseel. Zijn ouders waren niet onbemiddeld en hij wist door noeste arbeid een vooraanstaande dorpspositie en aanzien te verwerven. Op 23-jarige leeftijd trouwde hij met Anna Maria Erens, een dochter van het rijke, bekende geslacht "iggen Kamp" te Schaesberg. Hij wist beslag te leggen op het huis Nelis in de Onderste Straat, gelegen op de hoek van de Boschgracht. Hij wordt steevast aangeduid met landbouwer, maar zijn hoofdnering was koopman en handelaar. Groothandel Erens te Schaesberg was zijn leverancier van koloniale

waren. Zijn echtgenote was de spil, op wie de verkoop van levensmiddelen rustte; daarnaast stond zij ingeschreven als herbergierster en slijtster. Na aankoop van huis 103 leidde mevrouw Melchers-Erens aldaar de herberg en slijterij. Uit zijn echtvereniging werden drie kinderen geboren, van wie de twee meisjes kort na hun geboorte overleden. De jongste zoon was ook geen lang leven beschoren; hij overleed op 25-jarige leeftijd. Zijn moeder had hij reeds verloren toen hij pas vijf jaar oud was. Vader Melchers bleef niet bij de pakken neerzitten. Hij had een bedrijf dat in stand gehouden moest worden en zonder een vrouwelijke bazin was dat onmogelijk. Zijn ziekelijke zoon zou het zonder moederliefde zeker niet lang overleven. Hij herinnerde zich een elf jaar jongere jeugdvriendin uit zijn geboorteplaats. Hij vroeg haar ten huwelijk en reeds in 1836 had de bruiloft plaats. Maria Theresia Havers was niet helemaal onbekend te Waubach. Haar moeder woonde reeds in Waubach "in der Gank" en was gehuwd met Arnold Knauffen (Knoben), schaapherder bij de familie Bloemen. (Hun kleinzoon zullen we straks nog ontmoeten bij de herberg in de Bovenste Straat). Dit laatste huis had in 1850 huisnummer 119, vijf jaar tevoren stond het nog aangeduid met nummer 107. In de loop van ruim vijf jaar waren er te Waubach aldus twaalf huizen bijgekomen.

In 1850 woonden er in totaal 15 personen, bestaande uit een drietal gezinnen. Rijksontvanger Vossen overleed er op 29 december 1855; zijn weduwe liet de notaris het meubilair en ander huisraad publiekelijk verkopen en verhuisde daarna naar Gelderland. Zijn opvolger was een bekende figuur in het dorp, misschien hijzelf niet, maar wel zijn beroemd geworden zoon. Het gezin Vrijens-Dols was afkomstig uit Urmond, waar de vader rijksontvanger was. Zoon Willem Lucas Eduardus was aldaar geboren op 18 April 1854. Vader Renier Hendrik Vrijens fungeerde te Waubach van 1857 tot 1864. Hij woonde met zijn groot gezin in huis 119, sinds 1861 vernummerd tot 128. Zijn echtgenote, Elisabeth Maria Dols, overleed te Waubach op vrij jeugdige leeftijd op 6 februari 1863. Een jaar later, vader Vrijens was toen overgeplaatst, overleed ook hij te Beek. De kinderen, er waren er tien, zochten een onderkomen. Eduard leed aan een soort vallende ziekte en bleef op jeugdige leeftijd ietwat hulpeloos achter. Pastoor Kribs van St.-Pieter ontfermde zich over hem en nam hem liefdevol op. Eduard maakte hem enige tijd later bekend dat hij gaarne in een klooster zou willen om een blijvend onderkomen te hebben. De pastoor bracht hem naar zijn vriend Savelberg te Heerlen. Misschien kon hij daar verpleegd worden en na herstel als knecht in het huis opgenomen worden. "Hier breng ik u een jongeman; die kunt u niet missen", zei

pastoor Kribs. Het bleken profetiische woorden te zijn. Opgenomen als verpleegde, verrichtte de jonge Eduard allerlei werkzaamheden in huis en tuin. Na het houden van een noveen ter ere van de H. Maagd, genas hij als door een wonder van zijn ziekte. Dat was in 1874. Nadien is hij nooit meer door deze ziekte lastig gevallen. Eduard was zeer gehecht aan mgr. Savelberg, die niet alleen zijn vriend maar ook zijn weldoener was. Hij werd zelfs als postulant ingeschreven en met nog twee andere mannen werd hij op 16 juni 1878 gekleed. Zij zouden de grondslag vormen van de latere broedercongregatie. In september 1891 reisde hij naar Wörishofen om zich aldaar in de geneesmethode van pastoor Kneipp te bekwamen. Na zijn terugkeer stichtte hij te Heerlen zijn alom bekend geworden Kneippinrichting. Ofschoon broeder Aloysius niet direct uit Waubach stamde, was hij toch nauw met zijn "tweede geboorteplaats" verbonden. Hij had er immers een gedeelte van zijn jeugd doorgebracht. Ook bezocht hij later diverse malen Waubach, hetzij om op het graf van zijn moeder te bidden of een bezoek te brengen aan het zusterklooster om geneesmiddelen te brengen of te helpen bij de ziekenverpleging. Zijn contacten met Waubach waren er nog, zelfs vele jaren nadat de zusters Waubach reeds verlaten hadden. Als iemand hem in Heerlen raadpleegde en hij hoorde, dat het iemand uit Waubach was, dan haalde hij steeds weer herinneringen op uit voorbije jaren, uit zijn jeugd te Waubach.

Vader Melchers stief in 1855. Uit zijn huwelijk met juffrouw Havers was slechts een dochter geboren. Zij hielp haar moeder in het huishouden en in de herberg. Haar beroep was slijtster, zij verkocht naast bier ook sterke drank. Er waren inmiddels in huis 128 twee zaken gevestigd: een herberg en een slijterij. De andere helft was steeds kosthuis van de douaniers. Van 1861 tot 1890 woonden er in totaal 20 rijksambtenaren. (Het huisnummer was inmiddels opgeklommen tot 135). Ze bleven er gemiddeld een drietal jaren en werden dan overgeplaatst. De herberg in de Onderste Straat viel bij de dood van de heer Melchers toe aan dochter Maria Elisabeth. Zij huwde in 1886 met de heer Timmers en verhuisde korte tijd later naar Oirsbeek. Omstreeks 1880 hadden zij in de Tangsgracht, onder de gemeente Rimburch, twee grote huizen gebouwd, die dienst deden als douanekantoor en huisvesting van de ontvanger. De ambtenaren verrichtten hier hun grensdiensten, doch bleven gelhuisvest in de Bovenste Straat. Eerst in 1892 kwam hier een eind aan.

Twee jaar voor zijn dood had Mathias Melchers zijn bezit in de Bovenste Straat verkocht aan de gezusters Cörvers. Zij waren geboren te Waubach in 1818 en 1823. Bij de dood van hun vader in 1841 bleef de moeder

achter met vier minderjarige kinderen, die wegens gebrek aan werk geen of nauwelijks inkomen hadden. Er heerste inderdaad armoede in huize Cörvers-Wetzels "an Troeleberg" in de Onderste Straat. Maar er was redding. Oom Martin Wetzels, aannemer en architect, woonde in Vleuten, nabij Utrecht. Hij had in 1811 een deel van het ouderlijk huis volgens de toen geldende bouwadviezen verbouwd en vernieuwd. In Vleuten - de Waubachse archieven spreken van "aan het zand bij het grote meer" - had hij een bloeiend bedrijf op poten gezet. Zijn echtgenote was inmiddels overleden. Hun huwelijk was kinderloos gebleven en toen hij de dood van zijn zwager vernam en kennis kreeg van de armoede in het huis van zijn zus, stelde hij voor twee nichtjes over te laten komen naar Utrecht om bij hem als huishoudsters in dienst te treden. Zij zouden dan een Hollandse, deftige opvoeding krijgen, die hun later goed van pas zou komen. Dit laatste was inderdaad het geval. Zij leerden niet alleen bovenmoederlijke fijne manieren en levenswijze, maar hun werkkijver en spaarzaamheid, alsmede de goedgeefsheid van hun niet onbemiddelde oom, leverden hun een rijkdom, die zij niet verwacht hadden. De oom gaf hun de raad om van het vergaard kapitaal, na het einde van hun dienstverband (bij hun meerderjarigheid op dertigjarige leeftijd) te Waubach een huis te kopen, zodat ze bij hun huwelijk met gevulde hand ten altaar konden schrijden. In 1853 bood de heer Melchers huis 119 te Waubach te koop aan. De beide zusters hapten toe en op 3 juli veranderde het huis van eigenaar. Het werd terstond gescheiden in twee huizen: Maria Agnes werd eigenares van nummer 119 en haar oudste zus Maria Elisabeth Josepha kreeg huis 120; zij trouwde nog in hetzelfde jaar met Pieter Dominicus Schobben, koster en schoenmaker uit de Onderste Straat. Maria Agnes Cörvers huwde een jaar later met Hubert Joseph Martens uit Heerlen en ging bij haar echtgenote op de boerderij wonen. Enkele jaren na haar huwelijk verkocht zij haar huis te Waubach aan Johan Renier Hubert Jongen, de tweede echtgenoot van Maria Theresia Havers.

Het gehucht of dorp Waubach telde op 1 januari 1846 501 zielen, tezamen wonend in 111 huizen. Op 31 december van hetzelfde jaar woonden er 504 zielen in 107 woningen. Bij de volkstelling in 1879 had het huis nummer 135 gekregen. Het werd toen bewoond door drie personen, 3 mannen en een vrouw, zijnde het echtpaar Jongen en twee rijksambtenaren als kostgangers. Van 1861 tot 1890 woonden er in totaal 20 rijksambtenaren. Ze verbleven er gemiddeld een drietal jaren, waarna overplaatsing volgde.

Renier Jongen was geboren in 1827 te Schaesberg en overleed te Waubach in 1912. Zijn huwelijk bleef kinderloos en aangezien zijn vak radermaker/ timmerman was, voelde hij er weinig voor het beroep van herbergier uit te oefenen. Er werd een oplossing gevonden: een adoptiefneef, een kleinzoon van zijn schoonmoeder, was bereid als zetbaas in zijn herberg te fungeren. Het was Frans Arnold Knoben gehuwd met Maria Gertruda Nievelstein, beiden afkomstig uit "d'r Gank". Zij bevolkten het huis van 1885 tot 1894, toen de echtgenote overleed. Hun zoon Leonard, jaargang 1885, zou enkele jaren later de opvolger-huurder worden. Per testament ging de nalatenschap van de heer Jongen over op zijn nicht Philomena Josephina Jongen, jaargang 1875, zijnde een dochter van Gerard Joseph Jongen en Anna Maria Janssen, woonachtig aan de Kantstraat "in het veld". Zij was in 1900 gehuwd met de twee jaar oudere Mathias Joseph Hubert Kleinen uit Waubach. De echtelieden lieten het danig onderkomen gebouw een fikse opknapbeurt geven. Op het achtererf verrees een concert- of danszaal en aan de straatzijde kwam een tweede ingang. Aan de westkant kwam het vernieuwde café en aan de oostzijde een winkel. De beheerders gaven het geheel te huur aan een ver familielid, de bovengenoemde Leonard Knoben, gehuwd in 1908 met Maria Helena Haan. De opening van het gerestaureerde pand geschiedde in 1914, hetgeen nog vele jaren later boven de hoofdingang prijkte.

Maar de heer Knoben had weinig succes met zijn nieuwe nering. Danspartijen waren in die dagen uit den boze. De toenmalige dorpsheerder betoonde in de zondagse preken het gevaar en het kwaad van het dansen. Het gemeentebestuur was door de invloed van de geestelijke macht dezelfde mening toegedaan en gaf slechts sporadisch vergunning tot het houden van danspartijen. Om die reden was het, volgens de zaalhouder, niet mogelijk om van het weinige gewin in het café een behoorlijke boterham te verdienen. Hij verhuisde naar het woonhuis van de hoofdeigenaar in de Kerkstraat en runde hier nog enkele jaren een café. De heer Kleinen nam noodgedwongen bezit van pand 135. Mevrouw Kleinen overleed in 1915, de heer Kleinen volgde elf jaar later.

Er was toen geen geschikt persoon of echtpaar te vinden die het gebouw een nieuwe stoot kon geven waardoor het financieel aantrekkelijk werd. Het pand (café, woonhuis met zaal) leden een tijdlang een kwijnend bestaan. In 1923 kwam er redding. Peter Joseph Herberigs, gehuwd met Ida Nix uit Bocholtz, zagen wel iets in de exploitatie van het gebouw. Ze kochten het pand en op voortvarende wijze gingen zij aan de slag. Na de

Tweede Wereldoorlog was de preutse opvatting over het dansen veranderd en van gemeentewege werden vaker dansvergunningen verleend. De zaal werd een belangrijk centrum voor toneel, zang, sketches, operette en dergelijke. Het geheel werd een bloeiende zaak. De vrouw des huizes regeerde met handvaardige scepter het café- en zaalgebeuren, manlief had het rechterhuisgedeelte veranderd in een fietsenzaak met reparatieruimte, die zich in luttele jaren tijds mocht verheugen in een rijke klandizie. Aan de straatzijde verrees een benzinepomp, waaraan de automobilisten uit die "beginjaren" hun tanken konden vullen. Het bleek een bloeiend bedrijf te zijn, gedeeltelijk overgenomen door enkele kinderen. Het gezin telde vijf dochters die nagenoeg allen te werk gesteld werden in het horecabedrijf. Vader (met later een schoonzoon) waren de werkers in het fietsenbedrijf. Schoonzoon Harry Spee vestigde in de jaren 50 in huis Marktstraat (Charles Fréhenstraat 2/B) een eigen fietsenzaak met reparatiewerkplaats. Een opmerkelijke bijzonderheid was dat dochter Anna Herberigs, jaargang 1913, de echtgenote werd van de oudste zoon van het echtpaar Kleinen-Jongen, de vroegere eigenaars van het pand.

De erven Herberigs verkochten in 1968 het pand met toebehoren aan de heer Ritzen, die het café met danszaal slechts enkele jaren exploiteerde. Na een vijftal jaren emigreerde hij met zijn gezin naar Australië. De nieuwe caféhouder werd de heer Henk Wils met vrouw Malou. Ook zij bleven slechts een aantal jaren. Inmiddels was het café, vooral de zaal, erg onderkomen geraakt. De vroegere kegelbaan was al jaren verdwenen, alleen 's dinsdags was er als vanouds repetitie van de plaatselijke fanfare. Ononderbroken is het dat jaar in jaar uit gebleven. Ook het mannenkoor Sint-Joseph heeft er sinds de oprichting in 1924 zijn repetities gehouden. Met het verdwijnen van de heer Wils kwam de klad in alles. De zaal was niet meer rendabel en het café kreeg zelfs een slechte reputatie. In 1976 werd het pand eigendom van de heer Johan Eggen. Hij liet het café renoveren en begon in de zaal kienavonden. Dit bleek het redmiddel te zijn. Het café bleef een noodlijdend bestaan voeren, doch de kien- en repetitieavonden waren druk bezocht. In de jaren tachtig werden ook de zaal en de toiletten gerenoveerd. Het café bleef echter een zorgenkind; de kienavonden werden in de volgende jaren zelfs een dagelijks gebeuren. Alle andere activiteiten in de zaal moesten tenslotte wijken, zelfs het mannenkoor en de fanfare. Zij verkasten naar het Parochiehuis en naar het voormalig kerkje in de Kerkberg, inmiddels omgedoopt tot Theater Landgraaf. Daar werden hun verenigingslokalen

gevestigd en hun muzikale evenementen gehouden. Omstreeks 1996 ging het pand over in handen van de familie Peters, die op haar beurt de kientraditie voortzette, hetgeen ook nu weer de grootste en voornaamste bron van inkomen is.

BIJLAGE

Voor den ondergeschrevenen Koninglijken Notaris Karel Joseph Daelen, resideerende te Kerkrade binnen de Provincie van Limburg, en twee getuigen, zijn verscheenen de eerbare

Gerard Joseph Hanssen gehuwd met Johanna Catharina Göbbeln, zonder beroep en zijne zuster Anna Maria Hanssen, grootjarige dochter, dienstmaagd, te zamen wonende te Ederen, kanton Linnich, arrondissement van Aken;

verklarende mits deze te verkoopen en overtedragen, vrij van alle bijzondere lasten, schulden of hypotheeken, onder belofte van gerust bezit

Aan en in behoeve van Sieur Gerard Arets, gehuwd met Petronilla Ploum, koopman, wonende in de Groenstraat onder Ubagoverworms, hier tegenwoordig, accepterende:

den grond waarop een schuur is gebouwd, achter de huizing der verkoopers in de Putgracht te Ubagoverworms, rijgenooten eene zijde de mesthof, de andere de voetpad, voorhoofd de erfgenen Dautzenberg. Item eene boschgeregtheid zoo genaamd van zes oort in den Bongerhouw op den Abdissenbosch te Ubagoverworms.

zoo als deze goederen zich bevinden en aan de verkoopers toebehooren als afgekoomen van wijlen hunne moeder Anna Barbara Haselier.

Doende dezen verkoop met regt om te gaan en drijven heen en weer van de schuur door den gang naar de weide van den verkrijger; item om te varen naar de genaamde schuur over den mesthof der verkoopers; voorts mits twaalf gulden koopprijs, die de verkoopers bekennen ontvangen te hebben, waaraf kwitantie met subrogatie en alle betrekkelijke regten.

Om door den verkrijger van nu af aan de thans verkochte goederen te bezitten en genieten mits er af dragende de belastingen.

tot de uitvoering dezer hebben de verkoopers domicilie gekosen bij Sieur Gerard Severin te Ubagoverworms,

Waarvan akte

Gedaan ter schrijfkamer te Kerkrade heden den zeven en twintigsten September achttien honderd vijf en twintig, in tegenwoordigheid van Sieur Peter Joseph Hanssen en Johan Peter Vincken, inwoners van Kerkrade, welke, na gedanen voorlezing, hebben geteekend met den acceptant en mij Notaris, de eerste comparanten verklaard hebbende niet te weten teekenen.

w.g. J. ARENS

J.P. Vincken

P.J. Hanssen

Daelen, notaris.

Geregistreerd te Heerlen, den derden October Achtien honderd vijf en twintig, bladzijde drie, recto, vak vier, en volgende ontvangen tachtig cents voor verkoop, en een en twintig cents voor verhooging en syndicaet.

Petrus Hanssen X Maria Werden
(1718-1795) | (1722-1791)

Peter Caspar (1761-1809) x1789	Maria Elisabeth *1764 x
Helena Barbara. Haselier (1770-1802)	Willem Joseph Schillings *1760

Maria Josepha *1792	Peter Joseph (1793-1814) X1813 Johanna Maria Plum (1789-1862) Peter Joseph (1814-1901) x1852 Anna Maria Theresia Cörvers (1810-1875) Anna Maria Hubertina (1852-1925) x1875 Jan Pieter Welters (1852-1932)	Joes Joseph *1800 X Johanna Cath. Göbbeln	Anna Maria *1803
------------------------	---	---	---------------------

Joannes Gerardus
Aretz
(1793-1869)
x1812
Petronella
Plum

Maria Gertrud *1815 x1835 Joes Deckers	Gerard Joseph *1817	Maria Christina *1822 +1855	Hendrik Joseph *1827 x1851 Odilia Unterbeins	Maria Catharina *1830 x1858 Peter Kuchen	Maria Anna *1833 x1858 Frederik Dreschers
---	---------------------------	--------------------------------------	---	---	--

Joannes Franciscus
Cörvers
(1796 - 1841)
x 1817
Maria Anna
Wetzels
(1786-1858)

Maria Elisabeth Josepha (1818-1893) x 1853 Peter Dominicus Schobben (1810-1882) Johan Leonard (1854-1922)	Maria Gertrud (1821-1898) x 1847 Martin Joseph Rongen (1821-1861)	Maria Agnes (1823-1892) x 1854 Hubert Joseph Martens (1827-1905)	Joannes Joseph (1825-1880) x 1854 Anna Maria Rischmayer (1825-1876)
--	--	---	--

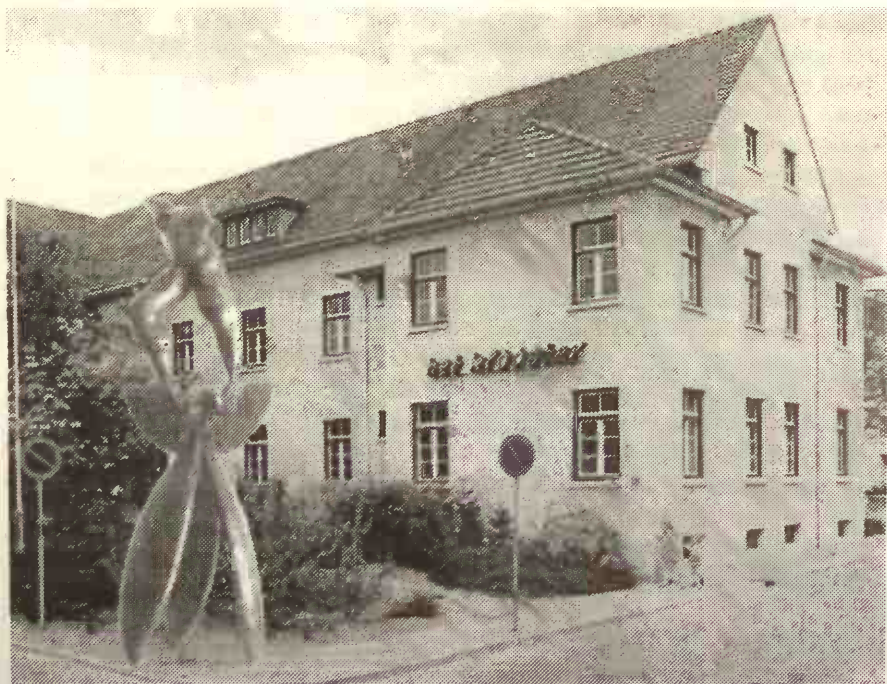
De sjoeël van de joare 40.

(Van d'r aovond van d'r geboare verteller december 2001).

Ing sjoeël is huutsendaags, genau wie vreuger inne sjspeegel van ziang omgeving. Das heesj: Went de luu wie me zeat, mit d'r tied mitgonnt, deet de sjoeël dat och. En iumgedrieënt. Wie ich ee joar of zes woar, menete mien ouwesj, dat ich nog nit sjlow genug woar en ze sjikkete mich, genau wie alle anger keenger noa de groeëte sjoeël. Evver, dat woor nog nit ezoeë einfach. 't Woor september '44. En de sjoeël woa ich sjlow zow weade zoot völ mit Amerikaanse soldate. De vinstere wore knaalgreun geverfd en de sjoeëlbanks houwte ze onger d'r sjop opee gesjtapeld. D'r sjoeëlsplei sjtong völ mit sjtom, veerekkige auto's oane daak en de velder sjtong völgezat mit groeëte en kling tente. Miene broor dea al twelf joar woor wos, dat die auto's jeeps heesje en dat die soldate de pruuze houwte voetgejaagd. In mieng ooge donge ze nieks angesj wie kauwgoem knauwele en sigarette sjwaame. In d'r gank gongecdie soldate ummer eate hoale en de klasse loog völ mit kirmesbedder. Umdat ginner woos, wie lang dat gong doere, hant ze in 't patronat van de patere plaatsj gemakt en e sjoeël ongergebracht. Viefdig keenger in ing klas mit ing zuster. Joges en meadjes bijneer; want de jongessjoeël zoot öch völ mit soldate. Eegetlich hoeët dat nit in dea tied. En houwste als meadje ins get gezag of gedoa wat de zuster nit mnaazet, dan moeëtste gans hingenaa neaver inne jong in de bank goa zitte. Hingenaa zoote ummer de grutste batterave. En 't ergste woor, daste dan durch de anger meadjres woeëts oehgtelaache. Op die sjoeël liereste vanaal: 's mörgens woeët ieësj ing hoaf sjtong gebeand en ee Marialiedje gezonge. Doanoa woeët opgesjrieëve wea waal noa de kirk woor gewea en wea nit. En woarum nit, wool de zuster nog wete. Went dat hinger d'r ruk woor woeëte leasbretjes en letterdueskes ronkgedilt, sômkes gemakt of weuedjes gesjrieëve. Dat sjrieve moeët mit pen en ink in ee sjrif woa de zuster diene naam houw gezat. De zuster zöreget, dat graat genug ink in 't pötje woor, daste d'r sjtuhl nit verzowwets mit soppe. Mar hoolste de pen eave ungesjteboave, da lopet d'r ink dich langs de vingere en houwste dien ganse heng verzowd. Die verzowde heng vegeste dan af an de kleijer en da houw 't gesjeld wenste heem koams. Umdat dat beij mich aldaag passeret, hat de mam mich van inne ouwe flanelle luijer en inne groeëte knoop inne inklap gemakt. Jaa, os mam sjtong drop, dat vier 's mörgens good gewesje, gesjtiefd en gesjtrieëke noa de sjoeël gonge. Ummer ing sjtrik in de hoare, die aldaag an de hete kachelspieg gesjtrieëke woeëd en sjtols boave op d'r kop sjtong. Mar de jonges in de

sjoeël houwe ee hendje dra um die sjtrik los te trekke en da honge die sjlienge dich langs d'r kop. Ich vraag mich huu döks aaf, wie de mam 't veadig gekrieëge hat in dea tied wie vanaal nieks te krieë woor. Van gikker lepke sjtof maket ze ee klidje en van ouw oechtgeriffelde sjtube sjtrikket ze ing sjaal of heusje. Ich houw ee broen geruut jeske van ee nichsjke hekrieëge, wat dem te kling woor gewoeëde. Wie dat an de ellebeueg en d'r kraag ant versjliete woor, dach de mam: Ich drieën dea jas binnesjtebochte, dan deet dea 't nog ee tiedje. Wie ze 't hoaf losgeholt houw, zoog ze dat 't al ins gedrieënd woor en an de binnezie nog mieë versjlieëte. Ze hat 't doe mar wer inee gezat wie 't woor en ich han nog gans lang d'r mit gelope. Joa, 't woor ginne gemakkeligge tied, wie ze mich sjlauw hant wille make. Waal inne sjpannende. Ich han och mich ummer gewunsjt, dat os keenger 't beater zowwe krieë als wie viet 't houwe. Noe is 't ezoeë wiet; de keenger huutsengdaags kenne doeë wat ze waal en loate wat ze nit leuk vinge. Ze krient vanaal doagedujt, döks nog vuur dat ze 't gevraagd hant. En of ze veuel gelukkiger zint wie vier vreuger.....Ich weet 't nog nit. Went gelukkig kenste alling mar zieë wenste och tevrijje bis. En beij veuel luu felt 't doa dra.

Elly Janssen

Ons Verenigingsgebouw, kloosterstraat19, met beeldje.

Een kalverliefde in 1775 en de vele gevolgen daarvan

door May Quaedflieg

Sinds enige maanden beschikken we in ons archief over de zogenaamde 'Dispensaties van Luik',¹ bestaande uit drie in 2001 verschenen naslagwerken waarin je af en toe bijzonder interessante dingen kunt tegenkomen. Zoals het onderstaande verhaal dat ons weer eens doet terugzinken in het verleden van Nieuwenhagen.

In de tweede helft van de achttiende eeuw woonden aan 't *Spaans Kentje* de gezinnen Jongen en Louppen, schuin tegenover elkaar. Kleine gezinnen, want zowel de Jongens als de Louppens waren behoorlijk 'laat getrouwd'.² Dionysius Jongen en Maria van der Heijden met hun twee zonen bewoonden in de *Nieuwenhager Veestraet* – de huidige Röttscherweg – het statige pand waarin later tot 1970 de pastorie gevestigd was.³ Het gezin Louppen-Greven huisde in de witgekalkte boerderij op de hoek van de Haanweg en de Schanserweg. Met een stenen voor- en zijgevel, hetgeen iets zegt over de mate van welgesteldheid van de bewoners. De afbraak rond 1972 liet ons een bescheiden parkeerplaats na voor kerkhofbezoekers.

Ergens in hun prille jeugd begon er iets moois te ontluiken tussen Jan, de oudste van Jongen, en Katrienke, de jongste én enige dochter van Louppen. Een overwaaiende kalverliefde, zo leek het. Maar het liep al vrij snel uit op trouwen. Jan was negentien en zijn jonge bruid nog maar vijftien. Waarom zo snel? Je zou kunnen denken dat er 'iets kleins' op komst was. En dat was ook zo. Katrienke was zwanger. In juni 1775 had de 'vleselijke conversatie' – zoals 'het' destijds genoemd werd – ergens plaatsgehad. Een vruchtbare 'conversatie'. Zouden ze misschien al trouwplannen gekoesterd hebben, nú 'moesten' ze.

¹ OCGL, *Actes Vicariat General de Liege*, door André Deblon, Liege 2001 (drie banden).

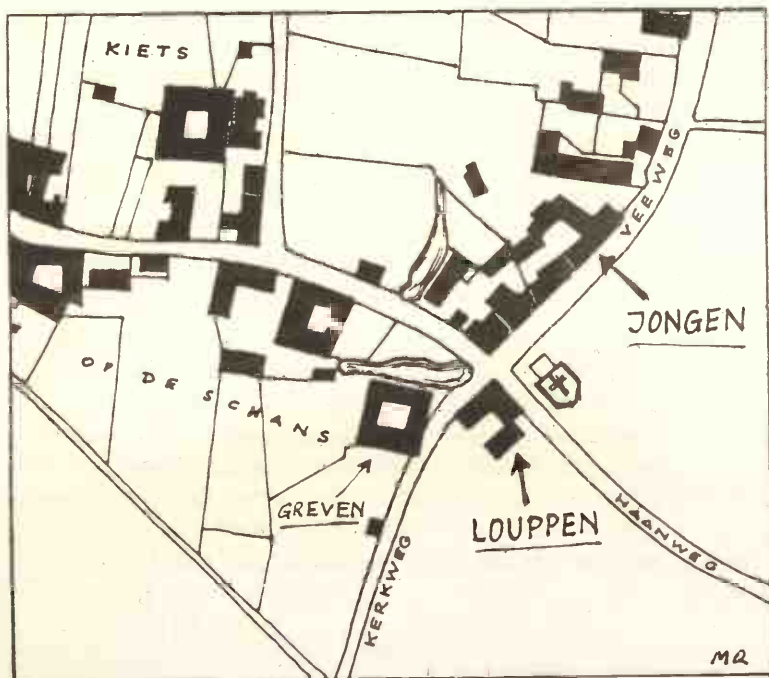
² Bij hun huwelijk waren zowel Maria van der Heijden (e.v. Denijs Jongen) als Catharina Greven (e.v. Jan Loupen) al 36 jaar. Ze schonken het leven aan 2 resp. 3 kinderen.

³ Parochie Archief Nieuwenhagen, akte Nots. Vreuls d.d. 30-6-1846: de gezusters Zengen (dochters van Zengen-Jongen), respectievelijk gehuwd met Baur en Spierts, die dit *woonhuis met poort met steenweg en plaetse* geërfd hadden van hun heeroom Franciscus Jongen, pastoor te Oirsbeek, verkochten het aan de gemeente Nieuwenhagen 'om te dienen als pastorie'.

Alvorens ze in het huwelijk konden treden moest er allereerst dispensatie worden aangevraagd bij de bisschop. Ze waren namelijk verre familie, achter-achterneef en -nicht van elkaar. Bloedverwantschap in de vierde graad, zoals dat officieel heette.

Er zijn grenzen...

In dit soort gevallen stelde de parochieherder doorgaans een brief op, waarin de bloedsverwantschap en andere van belang zijnde zaken nader werden toegelicht. Maar zo simpel was dat niet in het geval van Jan en Katrienke. Eén brief volstond niet. Er waren twee brieven nodig. Overburen of niet, ze behoorden namelijk kerkrechtelijk tot twee verschillende bisdommen. Hun straat vormde de grens⁴. Overigens niet alleen de grens van de beide

Het Spaans Kentje (de viersprong van de huidige Hereweg, Haanweg, Schanserweg en Rôtscherweg) vlak na de Franse tijd. Familie op een kluitje...

⁴ De grens liep vanuit de onderste Schanserweg via de Rôtscherweg en het Molenvoetpad (in onze jeugdjaren weinig verheffend 'plat-e-weg' 't Kuttelengensjke genoemd) langs de tegenwoordige autoweg richting 'Blauwe Poal'.

bisdommen, maar ook de landsgrens tussen de Verenigde Nederlanden en het Oostenrijkse keizerrijk, waarvan tijdens het bewind van Karel V het Spaanse koninkrijk ook deel uitgemaakt had. En de latere tachtigjarige oorlog was weliswaar al meer dan een eeuw achter de rug, maar nog lang niet vergeten. De naam 'Spaans Kentje' overleefde zelfs tot in onze dagen!

De voormalige kaplanie (voorgrond) en pastorie aan de Rötcherweg, ooit de grens tussen wereldrijken en bisdommen. In het tweede huis werd Jan Jongen geboren.

Jan, die behoorde tot het bisdom Roermond, diende zich te wenden tot pastoor Penners van Heerlen. Katrienke moest voor haar dispensatieverzoek naar Eygelshoven, naar pastoor Chorus, die naar het vicariaat in Luik moest schrijven. Wat een gedoe om de echtverbintenis te kunnen sluiten tussen twee jonge mensen die slechts een meter of veertig, vijftig van elkaar vandaan woonden.

Trouwen in Luik

Waarom ze helemaal naar Luik reisden om te trouwen lijkt wel duidelijk. Een koppeltje van 19 en 15, dat was extreem jong. Opgelegd pandoer voor de dorpsroddelaars(ers). Waarom zou je dan met de gebruikelijke feestelijkheden in eigen parochie gaan trouwen? Dan maar beter stilletjes, ver weg.

Maar tussendoor speelde er nog iets anders. De enige broer van Jan, Peter, was priesterstudent en voorbestemd om *deservitor*, bedienaar, oftewel de dienstdoende geestelijke te worden van de kapel aan het Spaans Kentje.⁵ Gelegd op 'Luiks gebied'. Peter zal dan ook zeker meegereisd zijn. De status van de kapel was immers afhankelijk van het bisdom Luik. Voor het verkrijgen van toekomstige gunsten in de vorm van meer rechten zou je dáár moeten zijn.

Zowel de grootvaders van Jan als Katrienke hadden een beslissend aandeel gehad in de stichting van de kapel. En Jans ouders hadden het *collatierecht* geërfd, het recht om de 'kapelpriester' te benoemen. Uit de eigen familie uiteraard. Je eigen zoon benoemen is dan wel het mooiste. Voorheen had de heeroom van Katrienke, de eerwaarde heer Frans Willem Greeven, een broer van haar moeder, dit ambt ook uitgeoefend voordat hij kapelaan en later pastoor in Schaesberg werd.

Protocol

Op het Vicariaat Generaal in Luik werd het volgende protocol op papier gezet. We vinden het terug in band II op bladzijde 221, nummer 1492.⁶

Joanni Jongen, diocesis Ruremondensis, et Mariae Catharinae Louppen parochianae Eygelshoviensis, concessa licentia matrimonium contrahendi apud Patrem Norbertum a Sancto Laurentio, religiosum Ordinis Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo conventus Leodiensis ad id specialiter deputatum, tempore aperto hanno uno remisso cum dispensatione super quarti aequalis consanguinitatis gradus impendimento auctoritate ordinaria impensa ob sequelas incoestus per fragilitatem commissi.
31 octobris 1775, fl. 12.

Hieruit valt het een en ander op te maken. Allereerst tot welke diocesen de beide bruidslieden behoorden. Verder in welke mate zij met elkaar verwant waren, dat de bruid niet meer 'onbevlekt' was, en dat ze in de heilige echt verbonden werden door Pater Norbertus van de H. Laurentius, religieus in het Luikse klooster van de orde *Beate Mariae Virginis de Monte Carmelo*, de heilige Maagd Maria van de berg Carmel. Deze pater werd er 'speciaal mee belast' – *deputatum*, hetgeen echter ook 'afgevaardigd' kan betekenen. Hierdoor is het niet helemaal duidelijk wáár het huwelijk gesloten werd. In Eijgelshoven of Heerlen in elk geval niet. Daarom ben ik geneigd aan te nemen dat de inzegening toch in Luik plaatsvond.

⁵ H. Meens, Nieuwenhagen, van kapel tot parochie (1967), blz. 38. Volgens de auteur was Peter Joseph Jongen toen reeds als *deservitor* in functie sinds 1771. Hier zet ik echter vraagtekens bij omdat hij toen pas 13 jaar oud was.

⁶ Mijn dank aan de heer J.S. voor zijn hulp bij de vertaling en vooral de interpretatie.

En verder...

Het gevoel van de wederzijdse families kennen we niet. We kunnen ons te weinig in hun tijd verplaatsen om aan te kunnen geven of het 'moeten trouwen' als een schande ervaren werd of niet. Het kwam in de 18^e eeuw best vaak voor. Misschien als opzettelijke Roomse tegenhanger van het protestantse *Egtreglement*? Dit zorgde er in Staatse gebieden voor dat seks vóór het huwelijk streng bestraft werd, met fikse boetes.

Hoe dan ook, de vader van Jan, Dionys Jongen, was eveneens een product van voorhuwelijkse 'vleselijke conversatie'; en de moeder van Katrienke maakte het dermate bont dat ze pas voor het altaar trad toen ze al acht maanden zwanger was.

Het 'te vroege kindje' van Jan en Katrienke werd in maart geboren en... in Heerlen gedoopt.⁷ Waarom niet in Eijgelshoven? Of woonde het jonge stel bij Jongen in? Was Katrienke thuis, op de hoek, door haar vader en broers eruit gebonjourd?

Het tweede kind werd gedoopt in Eijgelshoven, het derde weer in Heerlen. Hoezo? Allemaal vragen. Maar dat houdt het leuk.

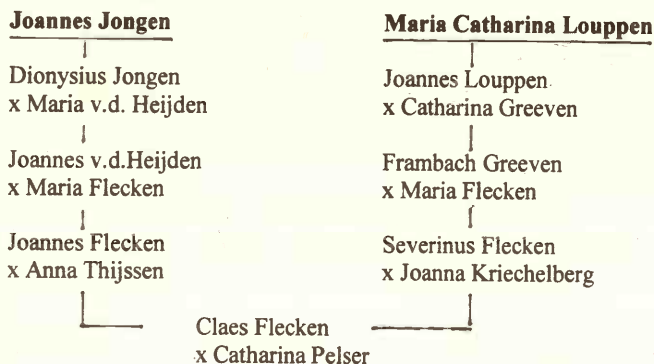

De voormalige boerderij Jongen, later Baur, op de hoek van de Schanserweg en de Haanweg. Hier sleten Jan Jongen en Catharina Louppen de rest van hun levensjaren. Hun huwelijk werd gezegend met tien kinderen, van wie er 'slechts' drie jong overleden.

⁷ Op 11 maart 1776 werd te Heerlen gedoopt Catharina Jongen met als peetouders Dionysius Jongen (opa) en ene Anna Maria Horbachs. Het kind kreeg de naam van Katrienkes overleden moeder.

Al met al was deze dispensatie een verrassende vondst. Vooral als je de juiste trouwdatum van deze twee – rechtstreekse voorouders – ondanks veel zoekwerk in de buurt nergens hebt kunnen vinden. En nu 'ontdek' je het. En niet in een archief ergens ver weg, maar 'thuis', bij het OCGL!

Hieronder het verwantschapsschema. Nagenoeg alle genoemde personen waren inwoners van Onderst Nieuwenhagen rond het Spaans Kentje!

Voor de volledigheid tenslotte de vijf betreffende generaties nader uitgewerkt in een 'kwartierstaat Jongen-Louppen'.

- 2 **Jungen** (Jongen), Joannes, landbouwer te Onderst Nieuwenhagen 'op de Schans' onder Ubach Overworms kwartier, burgemeester van Groenstraat en (Ubachs) Nieuwenhagen, geb. Nieuwenhagen (Rötscherweg), ged. Heerlen 11-8-1756, overl. Ubach over Worms 19-7-1806, begr. te Eygelshoven, tr. Luik 31-10-1775 met:
- 3 **Louppen**, Maria Catharina, geb. Nieuwenhagen 'op de Schans' (Ubach), ged. Eygelshoven 4-3-1760, overl. Ubach over Worms 25-6-1806, begr. Eyg. 27-6-1806.
- 4 **Jongen**, Dyonisius (Dionijs), landbouwer te Onderst Nieuwenhagen in de Rötscherweg, ged. Schaesberg 26-7-1722, overl. Nieuwenhagen, begr. Heerlen 18-4-1787, tr. Schaesberg 18-7-1754 met:
- 5 **Van der Heijden**, Maria, geb. Onderst Nieuwenhagen, ged. Heerlen 20-3-1718, overl. Nieuwenhagen, begr. Heerlen 23-12-1778.

* Dit echtpaar bewoonde het pand in de Rötscherweg (SAH, PAH 026-376, f.88). Ze erfden het zgn. 'collatierecht' om de 'deservitor' te benoemen voor de in 1745 gebouwde kapel aan het 'Spaans Kentje', de eerste kerk van Nieuwenhagen, schuin tegenover hun huis gelegen. Maria was de enige dochter van *Jan van der Heijden*, uitvoerder van de laatste wil van zijn zwager *Jan Flecken*, die op zijn sterfbed het geld beschikbaar stelde om de bouw van de kapel mogelijk te maken (PAN, no.155, akte d.d. 5-6-1734).

- Op 23-2-1758 ontving 'Dionidis Jungen' (zijn handtekening) een som gelds namens zijn schoonvader Jan van der Heijden (SAH, NA, fiche 125, fol 37).
- 6 **Louppen**, Joannes, landbouwer te Onderst Nieuwenhagen 'op de Schans' onder Ubach Overworms kwartier, parochie Eygelshoven; ged. Eygelshoven 19-7-1719, tr. aldaar 1-6-1756 met:
 - * Op 15-10-1753 ontving Catharina Greven uit ouderlijke erfdeling een deel van de behuizing te Onderst Nieuwenhagen '*die Schans genompt*' onder de bank Ubach (RAL, NA 4746). Twaalf jaar later overleed zij. Haar broer *Frans Willem Greven* was pastoor van Schaesberg. Toen men aldaar tegen het geldende gebruik haar overlijdensdienst gehouden had, weigerde pastoor *Chorus* van Eygelshoven in eerste instantie haar te begraven. Na enkele dagen discussie (waarbij het stoffelijk overschot bovengronds verbleef...) zwichtte hij tenslotte (Bron: notitie in het overlijdensregister Eygelshoven d.d. 15-12-1766).
 - 8 **Jongen** (Jungen), Joannes, van Schaesberg ('*Scheijdt*'), ged. Heerlen 22-9-1692, overl. Schaesberg 16-1-1743, tr. Schaesberg 1-2-1722 met:
 - * Bij scheiding en deling van de erfgoederen van *Johan Junghen en 'Cornellia Beckers'* (najaar 1758) ontvangt '*Dionidis Jungen*' het 3^e lot (RAL, NA 4747).
 - 10 **Van der Heijden**, Joannes (*Jan*), landbouwer te Onderst Nieuwenhagen (Rötscherweg), medestichter en -uitvoerder van de kapel aan het '*Sjpaans Kentje*' te Nieuwenhagen (ca. 1740-1745); ged. Heerlen 3-3-1689, overl. aldaar 13-4-1775, tr. Heerlen 11-10-1716 met:
 - * Op 13-9-1735 doneerde Jan Vlecken '*van hooghen ouderdom*' aan zijn dochter Maria in huwelijk met Jan van der Heijden zijn aandeel van de nalatenschap van zijn overleden zoon Jan Vlecken (+ 1734) in ruil voor oudedagsvoorziening en verpleging (SAH, GR deel 9, fol. 225). Op 23-2-1758 ruilt Jan van der Heijden, inmiddels weduwnaar, met zijn zwager Claes Erens (x Maria van der Heijden) stallingen en weide '*aen het Belvaueren*' zoals hem toegedeeld werden uit de nalatenschap van Martinus van der Heijden (SAH, NA, fiche 124, fol. 36).
 - 11 **Flecken** (Vlecken), Maria, geb. ca. 1690, overl. Nieuwenhagen, begr. Eygelshoven 28-7-1757.
 - * Op 13-9-1735 doneerde Jan Vlecken '*van hooghen ouderdom*' aan zijn dochter Maria in huwelijk met Jan van der Heijden zijn aandeel van de nalatenschap van zijn overleden zoon Jan Vlecken (+ 1734) in ruil voor oudedagsvoorziening en verpleging (SAH, GR deel 9, fol. 225). Op 23-2-1758 ruilt Jan van der Heijden, inmiddels weduwnaar, met zijn zwager Claes Erens (x Maria van der Heijden) stallingen en weide '*aen het Belvaueren*' zoals hem toegedeeld werden uit de nalatenschap van Martinus van der Heijden (SAH, NA, fiche 124, fol. 36).
 - 12 **Luppen** (Louppen), (Peter) Caspar, landbouwer in de Groenstraat, overl. Eygelshoven 10-4-1727, tr. aldaar 20-10-1716 met:
 - * Op 3-6-1724 verkocht Frambach Greven een perceel land '*agter den Hoeff tot Nieuwenhagen*' aan Jan Spierts x Anna Rhoemkens in ruil voor Spierts' aandeel '*aen den paull*' (de poel naast Grevens behuizing) op Onderst Nieuwenhagen (SAH, GR deel 7 fol. 505).
 - 13 **Winandts**, Catharina, ged. Eygelshoven 28-9-1694, overl. aldaar 1-6-1764.
 - 14 **Greven** (Greeven, Griefffen), *Frambach* (Franciscus), landbouwer, brouwer en herbergier te Nieuwenhagen '*Op de Schans*', geb. ca. 1677, overl. Nieuwenhagen, begr. Eygelshoven 16-3-1750, tr. vóór 1-10-1714 (niet in Eygelshoven en Heerlen) met:
 - * Op 20-5-1737 getuigde hij 60 jaar oud te zijn (akte Par.Arch.N'hagen).
 - 15 **Flecken** (Vlecken), (Joanna) Maria, van Nieuwenhagen, ged. Eygelshoven 1-6-1681, begr. aldaar 10-11-1738.
 - * Op 15-4-1740 nam *Frambag Grieben*, wedn. v Maria Vlecken, samen met schoonzoon Peeter Wetzels (x Joanna Grieben) en zijn kinderen Joannes, Catharina en Frans Willem Grieben een lening ad 800 gld. op bij Mr. J.W.Heldevier, waarbij als onderpand gesteld werd: '*huijs, schure, stallingen met panhuijs, coolhoff en weijde daer achter*' (ca. 2 morgen) tot Nieuwenhagen ressort der hoofbancke van Herle, l.s. Jan Lochtmans, a.s. Grieben zelf, vh. de straat, leengoed Voogtshoff Valkenburg (SAH, GR deel 10, fol. 64).
 - * Scheiding en deling nalatenschap d.d. 15-10-1753; hierbij twee (tegenover elkaar gelegen) huizen in Onderst Nieuwenhagen: onder de bank Heerlen '*an de Schanz genompt*' (toegedeeld aan Peter Wetzels) en onder de bank Ubach '*die Schans genompt*', toegevalen aan Johan en Catharina Greven (RAL, NA 4746).

- 16 **Jonghen** (Jongen, Jungen), Bartholomeus (*Mees*), van 'Scheijdt', geb. aldaar ca. 1656, overl. Schaesberg 7-10-1741, tr. Heerlen 5-5-1687 met:
- 17 **Spiertz**, Elisabeth, ged. Heerlen 16-6-1668, overl. Schaesberg 26-9-1747.
 * Op 31-10-1693 en 12-1-1701 verkochten zij land bij *Caldenborg* op de *Fullensweg* achter de *Overste Caumer* (SAH, GR deel 2, fol.518; resp. deel 4, fol.521). Scheiding en deling 'op de 7e hand' vond plaats op 25-8-1747 (RAL, NA 4744).
- 18 **Beckers**, Dionysius, landbouwer 'op den *Prijcken Scheijdt*', geb. aldaar, ged. Heerlen 12-12-1666, overl. Schaesberg 18-1-1714, tr. vóór 1690 met:
- 19 **Bruls**, Cornelia, ged. Heerlen 7-4-1661, overl. Schaesberg 3-10-1747.
 * Scheiding en deling van de nalatenschap van wijlen *Dyonies Beckers* en wijlen *Cornellia Brulls* geschiedde op 13-1-1748 'op de 3e hand'; het derde lot viel toe aan Anna Beckers, weduwe van Johan Jonghen (RAL, NA 4745).
- 20 **Van der Heijden**, Martinus (*Merten*), landbouwer en handelaar te Nieuwenhagen 'aen 't *Belvalderen*', overl. aldaar 5-8-1713, begr. Heerlen 8-8-1713, tr. Heerlen (herv.) 6-9-1686 met
- 21 **Mantels**, Catharina, geb. ca. 1660, overl. Heerlen 2-1-1726.
 * Catharina Mantels was niet onbemiddeld. Op 8-2-1682 verstrekte zij o.a. een geldening van 80 gulden aan Lins Reumkens (SAH, GR dl. f.312). Meerten van der Heijden kwam aan zijn einde door een onfortuinlijke val uit een kersenboom in zijn huisweide (SAH, GR dl.6 f.218). Scheiding en deling van de nalatenschap Van der Heijden-Mantels vond plaats op 11-12-1723 (SAH, GR dl.10 f.270).
- 22 **Vlecken** (Fleck), Joannes, van Nieuwenhagen, ged. Heerlen 27-9-1649, begr. Eygelshoven 15-11-1740, tr. Heerlen 21-11-1677 met:
- 23 **Tissen** (Thijssen), Anna, verm. overl. Heerlen 31-11-1702.
 * Op 13-9-1735 doneerde Jan Vlecken, 'swaeck aen den lichaeme van hooghen ouderdom' aan zijn dochter Maria, vrouw van Jan van der Heijden, erfgoederen van zijn overleden zoon Jan Vlecken jr; dit als tegemoetkoming in zijn oudedagsverzorging en verpleging (SAH, GR dl.9 f.225).
- 24 **Louppen**, Johan, van Mariënberg (D), tr. met:
- 25 **Engelen**, Barbara.
- 26 **Winants**, Joannes, landbouwer in de Groenstraat, schepen van de bank Ubach, ged. Ubach (D) 4-11-1670, overl. Groenstraat, begr. Eygelshoven 16-8-1729, tr. aldaar 11-10-1691 met:
- 27 **Cordewener**, Anna, overl. Groenstraat, begr. Eygelshoven 5-3-1736.
 * In 1719 kocht Jan Winants na het overlijden van Willem Vaessen het *stokleen Panhuishof* (Goossens, UoW).
- 28 (mogelijk) **Greeven**, Willem, overl. na 20-9-1715, tr. ca. 1675 met:
- 29 **Welters**, Anna, overl. vóór 20-9-1715*
 * Op die dag verstrekte Willem Greven, wedn. van Anna Welters, een geldening aan Jan Rheumkens in huwelijk met Catharina Eymael (SAH, GR dl.6 f.325).
- 30 **Flecken** (Vlecken), Severinus (*Frijn*), landbouwer, herbergier en geldschietter te Nieuwenhagen 'op de *Schans*', geb. ca. 1645, overl. vóór 13-3-1713, tr.(1) met. N.N.; tr.(2) ca. 1680 met:
- 31 **Krieckelbergh** (Kreeckelbergh) alias **Scheren**, Joanna (*Jenna*), overl. tussen 3-7-1722 en 16-5-1726.
 * Op 24-7-1681 verklaarde Frijn Vlecken ca. 35 jaar te zijn (SAH, CAST. no. 658). Op 13-3-1713 voerde de *weduwe van Frijn Flecken* een proces over een verstrekte geldening; de akte d.d. 21-12-1709 vermeldt als geldschietters: *Frijn Flecken* in tweede huwelijk met *Jenne Scheeren* (SAH, CivSt. no. 2781). Op 3-7-1722 stelde Frambach Greeven zich borg voor zijn schoonmoeder *Jenne Kreeckelbergh*, weduwe van Frijn Vlecken (SAH, GR dl.7 f.301)

- 32 **Jonghen**, Alexander (*Sander*), smid te Nieuwenhagen, ged. Heerlen 26-2-1629, overl. Nieuwenhagen, begr. Heerlen 15-8-1716, tr.(2) aldaar 13-1-1686 met Maria *Schaen*; tr. (1) Heerlen 18-9-1652 met:
- 33 **Vromen** (Fromen, Fraemen, Vroemen), Catharina, ged. Heerlen 22-2-1629, overl. Nieuwenhagen, begr. Heerlen 18-1-1685.
* In 1683 was *Sander Jonghen*, smid te Nieuwenhagen, in proces met Peter Dortants, schepen van Schaesberg (SAH, Civ.St. 1905). Op 24-6-1685 deed Sander aangifte van zijn voorgenomen tweede huwelijk in bijzijn van zijn zonen Jan en Mees (SAH, NA fiche 11).
- 34 **Speirts** (Spijrs, Spiertz), Leonardus (*Leonaerdt, Lennert*), landbouwer en schepen van Schaesberg, bij zijn huwelijk '*jongman van Coulsbergh*' (de hoeve *Corisberg* bij Heerlerbaan), ged. Heerlen 29-2-1630, tr. Heerlen (herv.) 13-8-1659 met:
- 35 **Sanders** (Seuwers), *Liesbeth* (Elisabeth), '*jongedochter van Hertogen Rade*'.
- 36 **Beckers**, Nicolaes (*Claes*), van Nieuwenhagen, geb. ca. 1635, overl. Schaesberg 10-4-1714, tr. Heerlen (herv.) 4-3-1667 (ondertrouw 5-10-1665) met:
- 37 **Lindenlooffs** (Lindenlauff), Gertrudis (*Girdt*), van Caumer onder Heerlen, ged. Heerlen 11-6-1642, overl. Schaesberg 14-2-1720.
- 38 **Bruls**, Hermannus, van Scheidt, overl. Schaesberg 31-1-1701, tr. ca. 1650 met:
- 39 **Jonghen**, Anna, van Scheidt, ged. Heerlen 25-7-1630.
- 40 (mogelijk) **Van der Heijden**, Henricus (*Hendriek*), van Nieuwenhagen, overl. na 1663, tr. Heerlen 5-2-1617 met:
- 41 **Weerden** (Werden), Catharina.
* Op 12-5-1645 verkocht hij een stuk akkerland aan Merten Pelssers (SAH, GR, dl.32). In 1663 komt hij als zeer kleine grondbezitter voor in het Denombrement (SAH, Den.).
- 44 **Vleck** (Fleck, Vleeck, Vlecken), Nicolaus (*Claes*), van Nieuwenhagen, overl. aldaar, begr. Heerlen 21-2-1685, tr. ca. 1640 met:
- 45 **Pelsers**, Catharina.
* In 1663 was hij woonachtig (*als Claes Vleck den jongen*) in hetzelfde pand als zijn vader (SAH, Schepenbank no. 243). Vanaf 1660 betaalde hij *Voogdshofpacht* aan Hein Latten.
- 52 **Wijnants**, Leonardus, schepen van Ubach, tr. aldaar 25-11-1664 met:
- 53 **Plaum**, Catharina.
- 60 = 3180 **Vleck** (Fleck, Vleeck, Vlecken), Nicolaus (*Claes*)
- 61 = 3181 **Pelsers**, Catharina.

Helaas ontbreken er in de laatste generaties enkele kwartieren. Voor eventuele verdere completering, aanvullingen c.q. wijzigingen houd ik mij ten zeerste aanbevolen.

May Quaedflieg.

CULTUURPRIJS | LANDGRAAF
OORKONDE

UITGEEKT AAN

A.C.C.L.

IN VERBAND MET DE NOMINATIE VOOR DE

Cultuurprijs groeperingen 2000-2001

DE JURY VOOR DE TOEKENNING VAN DE CULTUURPRIJS LANDGRAAF
IS TOT BOVENGEHOOIDE ERKENNING GEKOMEN OP BASIS VAN DE
BIJ DEZE OORKONDE IN HET JURYVERSLAG VERMELDE VERDIENSTEN.

LANDGRAAF 22 maart 2002

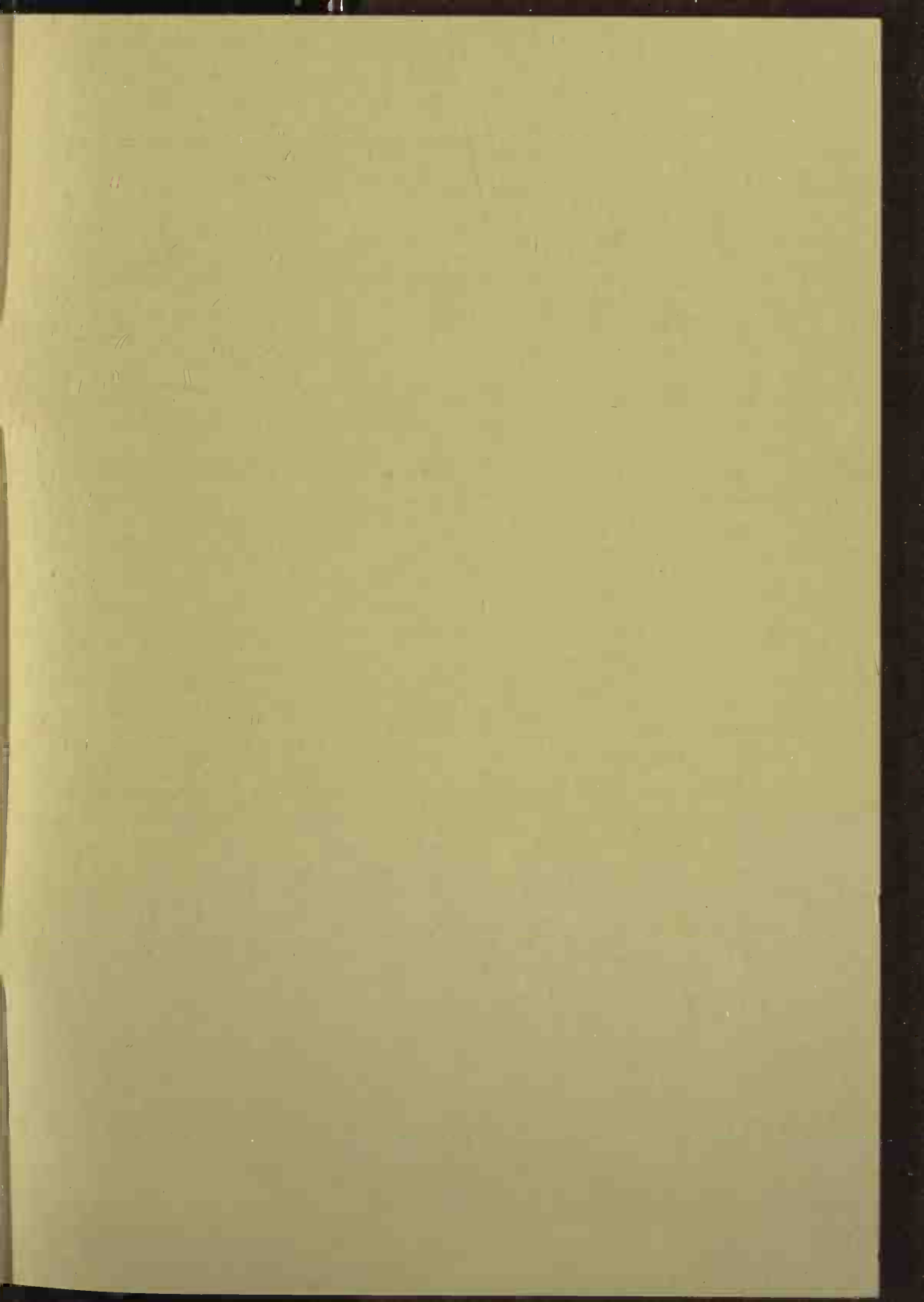
Naam en bet.
gemeentebestuur

Burgemeester

De voorzitter
van de jury

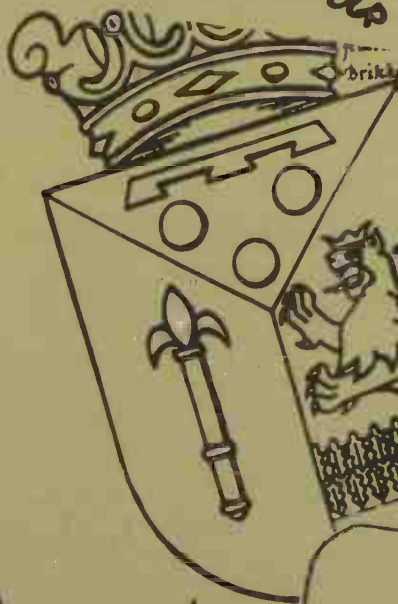
Oorkonde cultuurprijs landgraaf.

O C G L

Bulletin

**OPEN DAG 15 SEPTEMBER
VAN 13.00 TOT 17.00 UUR**

Aan de Brak . aan de Brak . aan de
n de Sluice . Abdisen .
de Hegen . achter de
ter den Winkel . achter
an de Voegelsjean .
selvaer . Brutsenweg . Bins .
at . Blauwe steen . Bosheide .
briek bekker . Brandhofstraat . Bunder .
Bungerveld . Belleweg . Dorpsmaat
Eikste . Engweide . Endel . Ey
raat . Graaf Johan Frederikstraat .
Gaelhof . Gaesweiden . Groenweg .
laal . Groenstergmacht . Groenstraat .
Holgank . Hofhof . Heiveldstraat
Hofveld . Hofweide . Komperweg
Jonneweghe . Kalkort . op de Kamp
Kasteelweg . Keizerstraat . Kerkberg
Kleine Voortstraat . Kerkhoeweg .
Kooeg . Larmkeel . Lichtenweg
Molenweg . Moershei . Ne
Op de Houden . Op
Oriezen . Op der
orghe . Oude
de Hof .

**VERENIGINGSVOND
8 NOVEMBER OM 19.30**

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J. Lussenburg, Op.de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. M.J.Offermans Schoolstr. 88 6374 GZ Landgraaf, 045-5314079

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkloep A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf, 045-5312230
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf, 045-5315315
IT en autom.. E.Willemsen,Bungweg 4, 6374 JT Landgraaf, 045-5325488
Culturele raad J.J.H.Rietveld,Clausstr.22,6373 JR Landgraaf, 045-5311415

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf tel 045-5320179

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar pas studiezaal inbegrepen
Toegangspasje werkpl. € 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

Kloosterstraat 19, 6374 EN Landgraaf 045-5322820 (tijdens studiezaal)
E-mail-adres: OCGL@hetnet.nl Website : www.heemkunde-landgraaf.info

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter,

Terwijl de meeste mensen vakantie vieren, vraagt de redactie mij om het voorwoord voor ons Bulletin te schrijven. Hoewel ikzelf pas in september vakantie heb, betekent dat toch de blik vooruit en achteruit gooien. De eerste helft van het seizoen hebben we afgesloten met een lezing van Hein Goossens over panden in Ubach over Worms. Ondanks het mooie weer zat ons verenigingscentrum bomvol. Ongeveer 55 mensen hadden er voor gekozen om te komen luisteren en kijken. Menigeen wist dingen aan te vullen. Rond 22.00 uur was het toch tijd om in te grijpen en de avond af te sluiten. Wanneer ik dat niet had gedaan, waren we nog wel een paar uurtjes bezig geweest. Een geslaagde avond in elk geval.

In juli hebben een aantal leden nog een bezoek gebracht aan de opgraving van de Romeinse villa in de Holtzkuil in Kerkrade. Helaas moest de organisatie erg snel gaan omdat in juli de laatste gelegenheid was om een bezoek aan deze zeer interessante opgraving te brengen.

Wanneer ik de blik vooruit werp kom ik al snel een drukke maand september tegen. Wij nemen als vereniging deel aan de open monumenten dag en zullen daarom op zondag 15 september 's middags ons verenigingscentrum openstellen. De mensen kunnen dan niet alleen komen kijken naar onze eigen collectie. Wij geven dan extra aandacht handel en vervoer in Landgraaf. Een paar aspecten die daarbij in elk geval extra aandacht zullen krijgen zijn de zadelmakerij van Funs Robbertz zaliger en de IAO. Het hele programma is nog niet rond, maar het zal zeker een interessante middag worden.

Ook in de komende maanden zullen wij weer minstens één activiteit per maand hebben. Het groot aantal activiteiten zoals we dat in 2002 hebben ingevoerd zullen we ook voor 2003 plannen.

Na de vakanties zal zo snel mogelijk een afspraak worden gemaakt met de nieuwe wethouder van Cultuur. Mevrouw M. Clermonts-Aretz zal daarbij met een of meer van haar ambtenaren een bezoek aan ons verenigingscentrum brengen.

Bijzondere aandacht wil ik nog vragen voor de verenigingsavond waarvoor ingeschreven kan worden en natuurlijk het verschijnen van ons jaarboek. Een bijzondere uitgave wordt een foto en tekstboek over d'r Sjeet. Het boek van de hand van Jo Odekerken zal eind november in de serie Ken Landgraaf verschijnen.

Op 1 december 2002 is de presentatie van een door May. Quaedflieg geschreven en uitgegeven boek met een behoorlijk stuk familiegeschiedenis van de familie Baur.

Uiteraard vraagt ook de huisvesting nog steeds onze aandacht. De start van de bouwwerkzaamheden is in elk geval vertraagd. Wij zullen zelf met Mondo Verde verder moeten overleggen over het eventueel daar onderbrengen van de zadelmakerij. Hoewel we meewerken aan de plannen van de gemeente Landgraaf, zijn en blijven we eigenlijk van mening dat ons huidige verenigingscentrum voor ons het meest ideale onderkomen is. En misschien moest het wel zo zijn, maar voordat ik aan het schrijven van dit voorwoord begon kwam ik krantenknipsels uit 1988 tegen die over de zadelmakerij gingen. Dat was toen Funs moest stoppen. Ook toen werd de noodklok geluid en kon de collectie op een gegeven moment toch behouden worden omdat onze vereniging in Schaesberg ruimte kreeg om ze tentoon te stellen. Ook nu moeten we weer alle zeilen worden bijgezet om een cultuurhistorisch waardevolle collectie te behouden.

Wanneer alle planningen uitkomen zullen we eind 2003 moeten verhuizen.

Onze collecties blijven groeien. Van de heer Eydemis uit Eygelshoven kregen we de complete jaargangen van de diverse plaatselijke bladen. Als klap op de vuurpijl kwam daar ook nog een hele collectie originele foto's bij die in de loop der jaren in de bladen bij artikelen hebben gestaan. Het zal duidelijk zijn dat we de heer Eydemis daar zeer erkentelijk voor zijn.

Tot slot zal het iedereen opgevallen zijn, dat onze secretaris Jack Lussenburg zorgt voor veel publiciteit in zijn serie "Weet je nog wel" in de Landgraaf Koerier. De activiteit is niet alleen goed voor onze naamsbekendheid en nieuwe leden, maar ook voor de voorraad jaarboeken en andere uitgaven.

Nu de avonden weer langer worden, krijgen veel mensen weer meer tijd voor hun onderzoek of andere heemkundige activiteiten. Ik wens hun daarbij in elk geval weer veel succes toe. Uiteraard hoopt het bestuur ook weer veel van de leden te mogen begroeten tijdens een van de komende extra activiteiten.

Jo Schiffelers.

In memoriam Funs Robbertz

Het was zaterdagmorgen toen ik voordat ik naar Waubach reed voor de bestuursvergadering nog vlug enkele boodschappen bij mijn ouders ging afgeven. Ik was amper binnen toen ik op een rouwadvertentie werd gewezen. Op 17 mei was ons lid Funs Robbertz overleden. Binnen het bestuur had nog niemand de krant gelezen en het nieuws sloeg in als een bom. Met het overlijden van Funs verliest Schaesberg een markante en bekende man. Schaesberg verliest de laatste zadelmaker. In 1988 stopte Funs met zijn bedrijf, maar hij kwam nog regelmatig in het verenigingscentrum om wat dingen te maken of te demonstreren hoe iets gemaakt werd. Vanaf 1801 oefenden leden van de familie Robbertz dit ambacht in de gemeente uit. Toen Funs in 1988 met de zadelmakerij stopte maakte hij zich grote zorgen over het behoud van dit waardevolle materiaal. Gelukkig kon het even later bij de vereniging worden ondergebracht. Helaas moest het bestuur hem in februari van dit jaar het slechte nieuws brengen, dat wij in het door de gemeente geplande nieuwe onderkomen geen plaats meer hadden voor onder andere de zadelmakerij. Met dit nieuws had Funs het bijzonder moeilijk.

Een artikel over Funs en de zadelmakerij uit juli 1988 sluit af met de volgende zin: "Een van de alleroudste Schaesbergse "stukjes" is nu echt verloren gegaan. Uit en voorbij, die tijden keren nóóit meer weer!" Funs bedankt voor alles!

Als eer betuig aan Funs heeft het bestuur daarom besloten om tijdens de open monumentendag op zondag 15 september a.s. extra aandacht te besteden aan de zadelmakerij en het geslacht Robbertz.

Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Activiteiten 2002

Alle activiteiten beginnen om 19.30 uur tenzij anders aangegeven!

Zondag 15 september OPEN DAG Van 13.00 tot 17.00 uur

Donderdag 19 september De mijnen gingen open, de mijnen gingen dicht; dia's door de heer Jung

Donderdag 17 oktober Lezing over de bokkerijders door de heer Augustus

Vrijdag 8 november Verenigingsavond, presentatie jaarboek

Donderdag 12 december Platkloep, dialectverhalen

Wijzingen mogelijk!

Presentatie Jaarboek op de verenigingsavond van 8 november.

Het jaarboek 2002 bevat diverse onderwerpen.

Onze leden Riet en Jeu Palmen hebben voor dit jaarboek herinneringen die door hun moeder zijn opgetekend ter beschikking gesteld. Hun moeder Miets Daemen woonde met haar ouders van 1913 tot 1929 in de Groenstraat. Deze herinneringen geven een prachtig beeld van het dagelijkse leven, zoals dat zich in de twintiger jaren afspeelde in de Groenstraat.

Verder een uitgebreid artikel over de Romeinse weg door Landgraaf, met kaart in kleur.

Hoe leefden onze voorouders in de 19^e eeuw.

Artikel over zangvereniging St. Joep uit Waubach

Armenzorg in Rimborg, huizen in de Ch, Frehenstraat en nog veel meer.

Al met al een zeer gevarieerd jaarboek.

Boekaankondiging Genealogie Baur

Op 1 december 2002 verschijnt een genealogisch verhalenboek over 400 jaar Baur onder de titel:

En d'r Boer heë boeëret wieër...

door May Quaedflieg

*In 1823 trouwden te Waubach WILHELM JOSEPH BAUR van
Ubach (D)*

*en ANNA CATHARINA JOSEPHA ZENGEN van het kerkdorp
Nieuwenhagen.*

*Ze vestigden zich in haar oudershuis A g'n Ing en werden het
stampaar van talrijke nakomelingen.*

Het boek bevat niet alleen uitgebreide verhalen over dit stampaar, hun kinderen en kindskinderen, maar ook over hun voorouders, teruggaande tot ca. 1580, aanvankelijk pachters het Kerkraadse en na 1700 in Broich, Hoengen en Ubach. Elk verhaal (per generatie één) wordt voorafgegaan door de gebruikelijke *Genealogische gegevens*, een zo compleet mogelijke zakelijke opsomming van namen en data. Voor het gemak van de lezer zijn er ook overzichtelijke *stamboomschema's* opgenomen

Het boek omvat ongeveer 260 pagina's. Formaat 19 x 27, met gelijmde rug.

De voorintekenprijs bedraagt 19,90 Euro. Toezending per post kost 6 Euro extra. Te bestellen bij de auteur, schriftelijk, telefonisch, via e-mail of per bank.

Gelieve in alle gevallen vooraf te betalen op banknummer 1517.37.029 t.n.v. M.M.J.H. Quaedflieg te Landgraaf onder vermelding van '... ex. boek Baur'.

N.B. Intekenaars vóór 15 oktober worden met naam vermeld in het boek!

May Quaedflieg
Brunssummerweg 53
6373 ET Landgraaf
Tel. 045 - 531 16 60
E-mail: l.quaedflieg@tip.nl

De jongste zoon van het stampaar Baur-Zengen, Mathias Joseph Hubert Baur (Jozef), was tot 1928 – tot zijn 80ste levensjaar(!) – ambtenaar van de gemeente Nieuwenhagen. Hij vervulde onder meer de functies van gemeenteontvanger en ambtenaar van de burgerlijke stand. In deze laatste hoedanigheid voorzag hij talloze aktes van de bovenstaande karakteristieke handtekening.
Vandaar, dat.....

... de officiële feestelijke presentatie van het boek plaatsvindt in het Raadhuis van Landgraaf
op zondagmiddag 1 december 2002 om 14.00 uur.

Bij deze Baur-happening is iedereen uiteraard van harte welkom om de bestelde boeken af te halen en niet bestelde boeken alsnog te kopen.

**Tevens verschijnt eind november/begin december het fotoboek over d'r Sjeet samengesteld door Jo Odekerken.
Het betreft hier foto's vanaf de Streep tot aan de Markt met bijbehorende straten.**

*Op dit moment is de prijs van dit boek nog niet(definitief) bekend,
Voor leden zal dit ± € 15,00 bedragen.*

'Kristeliere'...

door May Quaedflieg

'Deë kriet ze gekristeliërd!' Als je zoiets hoorde dan kon je op je klompen aanvoelen dat er weinig aangenaams zwaaide voor het 'lijdend voorwerp' in kwestie. De uitdrukking is zo karakteristiek dat ze nauwelijks vertaald kan worden. Herinneringen ophalende oude mensen laten de pointe ervan echter beeldend tot ons doordringen:

- 'De hele katechismus moesten we van buiten kennen. Compleet. En ik zal je zeggen: als je de antwoorden niet zonder haperen kon opdreunen, dan... kreeg je ze ongenadig gekristeliërd'.

Geloofszaken zoals bidden en de katechismus, 'de christenleer', werden als uiterst belangrijk gezien. En als je niet wilde – of als je niet kón – dan werd die 'kristeliër' er desnoods in geslāgen! Je móest eraan geloven. Hoe dan ook.

Dit werd me eens te meer duidelijk toen ik onlangs een geschrift uit 1834 onder ogen kreeg uit het privé-archief van Jacob Jongen, de Schaesbergse historicus, alias 'de professor'. De laatste tijd is Hub Dortants energiek, met veel investering van kostbare tijd, bezig deze unieke collectie voor onze vereniging veilig te stellen. Mondjesmaat komen gedeelten van dit archief bij ons binnen en worden door Hub meteen geïnventariseerd.

'De professor' beschikte over originele aktes die in geen enkel openbaar archief terug te vinden zijn. Hij was ooit zeer alert toen de pastoor van Schaesberg 'ouwe papieren' uit het kerkelijk archief in de container wilde kieperen. Hierbij bevonden zich behalve 'dubbele' notariële aktes ook probeersels, zogenaamde 'kladjes', vaak met vele doorhalingen achter op een ander stuk geschreven. Papier was toen kostbaar.

Tussen deze papieren vonden we het volgende verhaal, in vreselijk krom taalgebruik door een onbekende schrijver op papier gezet¹, handelend over een kinderdrama in het Nieuwenhagen van lang vervlogen jaren, 1834 of daaromtrent.

¹ Het handschrift lijkt sterk op dat van Johan Simon Römken, in de Franse tijd 'maire' van Nieuwenhagen. In combinatie met zijn corpulentie had hem dat de bijnaam 'd'r dikke meier' opgeleverd. Hij woonde op de Hereweg tegenover de toenmalige dorpsput (tegenwoordig huis Heinen).

3 weken voor October naar Die middag ontrent
 3 uren, hoorende het Kind door Schlagen in
 het huis van Savelberg mishandelen hoorende
 het Savelberg en zijne vrouwe met toerige
 stemmen tegen het Kind spreken, waar dat
 het Kind weenende en om hulp schreevende
 en 's avonds tuschen 9 a 10 uren begonnen
 Savelberg op neus het Kind te Slagen en te
 mishandelen, en zeggende als gij uwe niet
 bidden wilt dan slaan ik u dat gij verrekt!

... 3 weken voor october naar die middag ontrent 3 uren, hoorende het
 kind door schlagen in het huis van Savelberg mishandelen hoorende
 Savelberg en zijne vrouwe met toerige² stemmen tegen het kind spreken,
 waar dat het kind weenende en om hulp schreevende
 en 's avonds tuschen 9 a 10 uren begonnen Savelberg op neus³ het kind te
 slagen en te mishandelen, en zeggende: Als gij uwe niet bidden wilt dan
 slaan ik u dat gij verrekt(!)
 Komende op straat om te zijn of daar ok⁴ toe hoorders waaren, en bevond
 Anna Gertrauda Dircks welke voor de dóór⁵ van Savelberg stond, en
 weenende over die schrikkele⁶ slagen welke Savelberg aan het kind toe-
 gebragt hebben, waar op Savelberg tegens haar spreekende: Schlegt hoft!⁷
 En volgde haar tot in het huis van haare vader Hendrikus Dircks en
 spreekende tegen haare moeder Maria Tresia Stok: het kind kan zig niet
 bidden maar als ik met den stok hem op het licham ben dan kan sij het wel.
 En soo van dien tijd gedeuren alle dagen dat sij als naabuieren verplicht

² toornige, woedende

³ opnieuw

⁴ om te zien of daar ook toehoorders waren (de ij werd vroeger vaak gebruikt al ie-klank)

⁵ deur

⁶ verschrikkelijke ('sjrèkkelige')

⁷ Slecht hoft..? Werkelijk géén idee!

waaren kennis aan hunnen vader te doen om proces verbal hier over op te maaken.

Anna Maria Roedolf, vrouw van Leonard Keijbets verklaart bij nagts tijd opgeroopen te zijn gewoorden door Maria Thresia Stok om te hooren hoe dat Saverberg en zijne vrouw Maria Elisabet Lavaal soo ongenaadig het kind mishandelde welke soo jamerlijk schreevende waar, dat zij verder verklaarde voor de Regtbank dit alles met hunne Eed te bekrachtigen en naar dat sij het kind mishandelt hebben hebben sij het kind op straat gejagt en door vrouw Keybets opgenoomen.

De gebeurtenis spreekt voor zich. Ik kan me de situatie levendig voor de geest halen. Oktober, Mariamaand, elke avond de rozenrans bidden... ik heb het in mijn jeugd ook meegemaakt, ondergaan, en zeker niet altijd met plezier. Verre van dat. Ik kan me voorstellen dat het meisje Savelberg (?) ook soortgelijke gevoelens gehad heeft, maar ze duidelijker kenbaar maakte dan ik dat vroeger durfde. De gevolgen van de weigering bleken niet mals. Je krijgt medelijden met het arme kind.

Nu was het vroeger best gebruikelijk dat kinderen wel eens lijfelijk op hun donder kregen als men vond dat ze dat verdiend hadden. Maar alles heeft zijn grenzen. De buurtgemeenschap – de sociale controle – zag zich plots geconfronteerd met uitwassen die niet getolereerd konden worden. Daarom werd er dan ook aangifte gedaan.

Even iets meer over de hoofdrolspelers in dit stukje dorpstoneel. Paulus Joseph Savelberg en Anna Elisabeth Lavalle,⁸ de gewelddadige echtelieden in kwestie, woonden in 1851 als landbouwers in 's mans oudershuis in de onderste Dorpstraat, ook wel *in den Camp* genoemd.⁹ Paulus Joseph was drieëndertig, zijn vrouw acht jaar ouder. Ze waren tien jaar getrouwd. Of het mishandelde meisje hun eigen kind dan wel een pleegkind was is mij

⁸ Paul Joseph Savelsberg, landbouwer en barbier, geb. Nieuwenhagen 18 Brumaire IX / 9-11-1801 (zoon van arbeider en landbouwer (keuterboertje?) Nicolas Savelsberg en Anna Gertrud Frijns), overl. Nieuwenhagen 12-5-1872, tr. (1) Nieuwenhagen 11-11-1824 met Anna Elisabeth Lavalle, geb. Voerendaal 30-10-1793, overl. Nieuwenhagen 24-6-1863, dr. v. Cornelius Lavalle en Maria Gertrud Bisschop; tr. (2) Nieuwenhagen 7-9-1864 met de 30-jarige Angelina Heusschen, weduwe van Johan Hubert Bus, geb. Nieuwenhagen 15-7-1834, overl. aldaar 12-2-1912, dochter van Alexander Heuschen en Catharina Josepha Rothkrans, die met acht kinderen het nog bestaande witte huisje bewoonden aan de Hoogstraat tegenover het winkelcentrum Op de Kamp (Bev. Reg. 1851-62)

⁹ OCGI, Bevolkingsregister Nieuwenhagen 1851-1862 (op microfiches, MFC 1-1.1 tot 1-1.46), fiche 1.1-12: Paulus Joseph Savelberg als landbouwer op 'huisnummer' 136. Dit enige jaren geleden afgebroken huis werd het laatst bewoond door de familie Johan Trijbels-Reumkens.

niet duidelijk. Er werden in Nieuwenhagen geen kinderen van dit echtpaar geboren. Toen Anna Elisabeth overleed bleek ze ook geen lijfelijke erven na te laten. Haar erfgoederen kwamen terecht bij haar drie broers en een zus, allen landbouwers op Ubachsberg.¹⁰

In 1861 woonde een 25-jarige neef, Paulus Joseph Savelberg,¹¹ bij hen in, denkelijk een petekind. Behalve landbouwer was Paulus ook barbier, of dorpskapper. Hij was 'schrijvens onkundig'. Nadat zijn vrouw na een langdurig ziekbed van zeven maanden overleden was, hertrouwde hij als bijna 63-jarige met de 30 jaar jonge weduwe Angelina Heusschen. Na zijn overlijden, negen jaar later, werd praktisch alles geërfd door de inwonende neef.¹²

Het blijft de vraag of Paulus en Maria Elisabeth in 1834 ook al in de Dorpstraat woonden. De andere in deze soap betrokken families woonden namelijk aan de andere kant van het dorp. De familie Dirks in het laatste huis van de Haanweg, tegenwoordig bewoond door de familie Delahaije. Mevrouw Dirks, Maria Theresia Stock, was van beroep 'wiësvrouw' (de plaatselijke benaming voor vroedvrouw), beëdigd en wel.¹³ Ze werd geboren in Aken.¹⁴ Op het moment van dit verhaal was ze 43 jaar. Haar man, Hendrik Dirks was zes jaar ouder. Hun dochter Anna Gertrud kwam in 1812 ter wereld in Aken en was dus 22 jaar.

Het gezinnetje Keijbets, waar het arme kind liefdevol werd opgenomen, woonde in een klein huisje aan de onderste Hereweg, tegenover de toenmalige opvaart naar d'r Kiets.¹⁵ De man des huizes, Leonard Keijbets, was in 1802 geboren in Nieuwenhagen, zijn vrouw Anna Maria Roedolf in Voerendaal, een jaar eerder. Ze waren getrouwd in 1822 en leefden van de

¹⁰ RAL, Memories van Successie ressort Heerlen d.d. 24-6-1863. Als beroep van Paulus Savelberg wordt barbier aangegeven. Met dank aan José Seerden die me kopieën bezorgde.

¹¹ OCGL, Bevolkingsregister Nieuwenhagen 1862 e.v. (microfiches): Paulus woont nog steeds als 'akkerbouwer' in de Dorpstraat (no. 147). Na zijn dood verhuist zijn weduwe Angelina Heusschen op 3-6-1873 naar de gem. Ubach over Worms; de inwonende neef doet hetzelfde op 6-3-1874.

¹² RAL, Memories van Successie ressort Heerlen d.d. 12-7-1872.

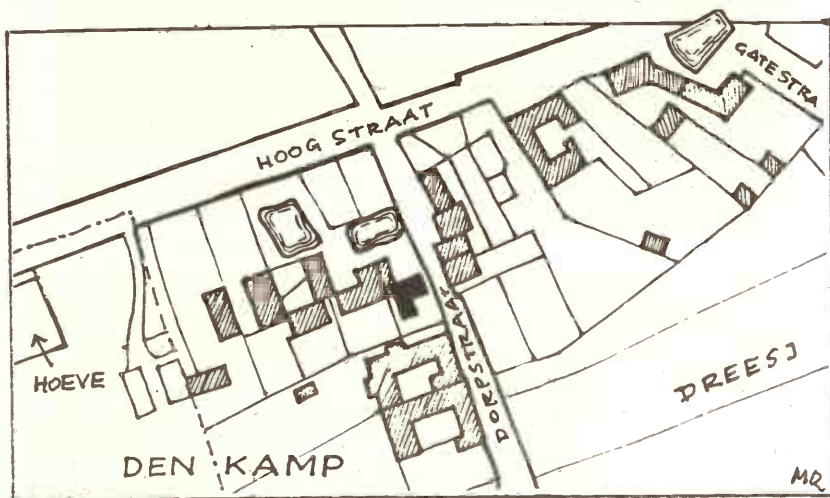
¹³ GAL / OCGL, BS Ubach over Worms. Op 14-4-1823 was ze reeds als vroedvrouw aanwezig bij een geboorteaangifte.

¹⁴ Ze was een dochter van Martinus Stock en Joanna Maria Klinckenberg. Ze overleed Ubach over Worms 14-1-1865 als 73-jarige. In het bevolkingsregister van Ubach over Worms van 1850 vinden we gezin in het huis no. 11 a g'n Ing: Hendrik Dircks (geb. Ubach over Worms 1785), Maria Theresia Stock (geb. Aken 1791), Anna Gertrud Dircks, dochter, geb. Aken 1812) samen met ene Christian Mertens, wagenmaker, geb. Schinveld 1807 die in 1853 naar Simpelveld vertrekt.

¹⁵ OCGL, Bevolkingsregister Nieuwenhagen 1851-1862 (op microfiches, MFC 1-1.1 tot 1-1.46), fiche 1.1-41. De betreffende opvaart bestaat nog steeds.

handel. Vier van hun kinderen werden in Nieuwenhagen geboren, de rest elders.¹⁶

De op papier gezette getuigenverklaring wekt de indruk dat de 'naburen' dicht bij elkaar woonden. Mogelijk hadden Paulus en Elisabeth in hun eerste huwelijksjaren een huisje gehuurd in Onderst Nieuwenhagen. Dit is echter niet uit de bronnen op te diepen. Het enige wat we zeker weten is dat in deze jaren Nicolaas Savelberg, de vader van Paulus, bij het kadaster geregistreerd staat als eigenaar van het pand in de Dorpstraat.¹⁷ Echter, zowel vader als moeder Savelberg overleden niet in Nieuwenhagen. Waren ze in 1834 al naar elders vertrokken? Allemaal onbeantwoorde vragen.

Fragment kadasterkaart ca. 1840 van de hoek Hoogstraat-Dorpstraat. Paulus Savelberg bewoonde het zwart ingekleurde huis, in de nabijheid van een van de vele poelen.

¹⁶ Johannes Leonadus Keybetx en Maria Margareta Redolf trouwden in Nieuwenhagen 26-10-1822. Uit de burgerlijke stand zijn zes kinderen te halen:

- 1 Maria Catharina, geb. ca. 1823, overl. N'hagen 16-10-1896 (73 jaar), tr. met. Arnold Heinen.
- 2 Maria Elisabet Josepha, geb. Nieuwenhagen 17-6-1826
- 3 Johanna Maria, geb. Nieuwenhagen 18-10-1830, overl. aldaar 11-1-1838 (6 jaar)
- 4 Maria Gertruda, geb. Nieuwenhagen 13-10-1833, overl. aldaar 24-1-1834 (3 mnd)
- 5 Johan Joseph, geb. Nieuwenhagen 15-5-1837
- 6 Gertrudis, geb. Bottrop 24-6-1841, tr. Nieuwenhagen 19-9-1863 Johannes Peter Welschen, geb. Geleen 15-1-1836, z. v. Jan Welschen en Maria Bours

¹⁶ RAL, kadaster Nieuwenhagen ca. 1835.

Hoe de behuizing er destijds uitgezien zal hebben is helaas niet meer te achterhalen. De bovenstaande foto van circa 1915 geeft een beeld van hoe het betreffende huizengroepje er ongeveer tachtig jaar later bij lag.

Indien Paulus en Maria Elisabeth in 1834 werkelijk in de Dorpstraat woonden, dan vraag je je toch af hoe mensen in Onderst Nieuwenhagen op de hoogte konden zijn van taferelen die zich afspeelden in d'r Kamp.

Op zeker twintig minuten loopafstand.

Er zijn twee verklaringen mogelijk. Maria Theresia Stock kwam in haar hoedanigheid als vroedvrouw in het hele dorp, en zal ongetwijfeld het een en ander hebben horen fluisteren. En denkelijk zullen Anna Maria Keijbets-Roedolf en Anna Elisabeth Savelberg-Lavalle elkaar ook wel gekend hebben omdat ze allebei uit het Voerendaalse afkomstig waren. Hetgeen een verklaring zou kunnen zijn voor het opnemen van het kind.

Hoe dan ook, de afloop van deze pijnlijke soap heb ik niet verder onderzocht. Het ging mij er slechts om een sfeertekening te maken van een ophefmakende gebeurtenis in ons dorp bijna 170 jaar geleden.

Ter leringhe ende vermaecke.

May Quaedflieg.

Erens 'In de Kamp' en Erens 'Op de Schans'

door Hein H. Steinen

Mensen beschikken vaak over gegevens die voor hen nauwelijks interessant zijn, terwijl anderen ernaar op zoek zijn. Dat is geen onbekend verschijnsel, ook niet bij wetenschappers en bij de politie.

Ik realiseerde mij dat toen ik merkte dat er al lange tijd geen schot zit in mijn zoeken naar gegevens van het oudst bekende Erens-paar. Dat paar trouwde in 1717 in Heerlen als *Claes Erns uyt de Groenstraat* en *Maria van der Heijden van Nyenhagen*; Claes en Maria gingen wonen 'ant Bellfaldere' bij de woning van de ouders van de bruid (tussen de huidige Gatestraat, Laurastraat, Beatrixstraat en Hereweg).

In genealogisch opzicht roept het gezin Erns-van der Heijden nog al wat vragen op. Voorzover ik kon achterhalen baarde Maria van der Heijden haar eerste kind, Petrus Casparus, ruim 5 jaar na haar huwelijksdatum. Men kan veronderstellen dat Claes en Maria aanvankelijk niet in Nieuwenhagen woonden of als handelaren veel op pad waren waardoor hun eerste kinderen 'onderwég' werden geboren. Als zij daar jong overleden, zijn ze in de archieven in onze contreien onvindbaar.

En dan de doopgetuigen van de kinderen van Claes en Maria: die lijken toevallig voorbij te zijn gekomen. Misschien lag Claes met zijn familie overhoop en vroeg hij anderen om peter of meter te zijn. Maar had Maria ook herrie met haar familie? Alleen bij het eerste kind was een Van der Heijden doopgetuige.

Wat bij de dopen van de kinderen van Claes en Maria ook opvalt, is dat er twee keer een doopgetuige optreedt met de naam Arets. Toeval? Of zou Erns>Ernst>Erets>Erens dezelfde familienaam zijn als Arets?

Van Petrus Casparus Erens (het oudstbekende kind van Claes en Maria) en zijn Nieuwenhaagse bruid Anna Maria Tilmens vond ik geen kinderen. Toch lijkt het dat zij niet kinderloos waren. In 1784 noteerde pastoor Morees dat kleindochter Jen Marie Tilmans bij hen inwoonde (aan de 'Staatse' kant van de Rötcherweg). In 1796 woonde de toen 73-jarige weduwnaar Peter Casper Erens als oom in bij Nicolaas Erens en Joanna Maria Tilmans. In 1754 verklaarde Claes Erns dat hij bij Joes Brull als knecht had gevaeren (bij de doop van het zesde en laatste kind van Claes en Maria was ene Joes Brull doopgetuige). In 1755 verklaarde Claes dat hij 'omtrend in 't jaar 1707 bij Frijn Flecken als schaeper gewond ende gedient hebbe'. Op 28 april 1779 werd de nalatenschap van Claes en Maria gescheiden en gedeeld.

Als u iets meer over het gezin Erns-van der Heijden weet, dan ben ik daarin zeer geïnteresseerd.

Bovenstaand stukje was al klaar toen ik Bulletin nr. 2/2002 ontving. Chapeau! Met artikelen als over de 'kalverliefde' aan het Sjspaans Kentje en over 't Gänksjke wordt recht gedaan aan de belangrijkste pijlers van onze vereniging: de heemkunde en de genealogie in Rimbürg, Groenstraat, Waubach, Nieuwenhagen en Schaesberg.

Op pagina 36 van het Bulletin nr. 2/2002 las ik: *Mathias Johannes Melchers uit de Onderste Straat trouwde met Anna Maria Erens, een dochter van het rijke, bekende geslacht "iggen Kamp" te Schaesberg.* Maar dit is niet helemaal juist.

Even terug naar de overgrootouders van deze Anna Maria Erens: Claes Erns en Maria van der Heijden. Waar zij de eerste jaren woonden, is mij nog niet duidelijk, maar verondersteld mag worden dat zij vanaf 1722 woonden bij de ouders van Maria 'ant Bellfaldere' in Nieuwenhagen.

Toen hun tweedé kind, Joannes Ernst met de Nieuwenhaagse Maria Radermeker trouwde, gingen ook zij 'ant Bellfaldere' wonen. Zij kregen negen kinderen. Het achtste was Jan Mattis, het negende Jan Peter.

Jan Peter Erens trouwde in 1808 met Maria Anna Borghans van de Lichtenberg (haar ouderhuis lag aan de huidige Kampstraat, tegenover het tankstation). Van het echtpaar Schreck-Minken kocht Jan Peter Huis Kamp en hij kreeg er met Maria Anna Borghans acht kinderen. Het echtpaar Erens-Borghans was het eerste van de drie Erens-echtparen die Huis Kamp bewoonden. Samen vormden zij de Erens-tak *I g'nne Kamp*. Maar er ontstond nóg een Erens-tak, de Erens-tak 'Op de Schans'. Jan Mattis Erens, het achtste kind van het echtpaar Ernst-Radermeker, trouwde in 1802 met Magdalena Kleicker van Ritzerveld-Merkstein. Zij woonden aanvankelijk 'ant Bellfaldere' waar hun eerste drie kinderen werden geboren. Hun vierde kind werd in 1812 geboren aan 't Sjspaans Kántje (in het vanaf de kapel in de richting van Eygelshoven gezien, derde en laatste huis aan de linkerkant van de Schanserweg) en daar zagen ook de laatste vier kinderen van Mattis en Magdalena het levenslicht. Van de acht kinderen van Mattis en Magdalena overleden er drie heel jong, terwijl één zoon op 35-jarige leeftijd ongehuwd overleed. Hun derde kind, Marie Anne Erens, trouwde in 1836 met Jan Michael Beckers (hun zoon Jan Mattis werd, net als zijn vader en zijn broer, burgemeester van Schinveld), het zesde kind, Maria Catharina Erens, trouwde in 1847 met Jan Willem Loyson (het jongste kind van

Nuchelmans-Beltgens uit Merkelbeek) en het achtste kind, Maria Barbara Erens trouwde rond 1847 met Jean Guillaume Hubert Langohr. In 1842 overleed de 68-jarige weduwnaar Mattis Erens als een welgesteld man. In Nieuwenhagen, Ubach over Worms, Rimburch, Eygelshoven en Heerlen was hij eigenaar van een aanzienlijk aantal percelen land en van een huis 'te Belvalderen', twee huizen 'op de Schans', een huis te Waubach en 'het Heerenhuis te Meesenbroek'. Erven waren zijn dochters Maria Anna Beckers-Erens, Maria Catharina Erens, Maria Barbara Erens en Jan Pieter Melchers, een minderjarige zoon van de in 1835 overleden

Anna Maria Melchers-Erens.

Huis Kamp (*I g'nne Kamp*) werd drie opeenvolgende generaties door een Erens-zoon bewoond en telgen van deze Erens-tak verspreidden zich van Amsterdam tot Brussel en het westen van Frankrijk. En niet te vergeten: in Huis Kamp de 'Tachüger' Frans Erens geboren.

Het oudste kind van Mattis en Magdalena, Anna Maria Erens, trouwde in 1823 met de in Scherpenseel geboren Johannes Matheus Melchers. Anna Maria Erens was dus een bruid van de Erenstak *Op de Schans* en niet, zoals vermeld in Bulletin 2/2002, van *I g'nne Kamp*.

Willem Loyson en Catharina Erens kregen één kind, Jan Michel Jacob Loijson. Toen hij bijna één jaar oud was, overleed moeder Catharina. In 1872 trouwde hij met Hortansia Nuchelmans, dochter van Nuchelmans-Geilekerken uit Arensgenhout. (een grootvader van Hortansia was burgemeester van Hulsberg, haar vader was burgemeester van Jabeek) en kreeg met haar elf kinderen. De gezinnen Loyson-Erens en Loijson-Nuchelmans woonden aan de Schanserweg in het huis waar Mattis Erens en Magdalena Kleicker hadden gewoond, en zo werd het 'Erenshuis' Op de Schans in de volksmond het 'Loysonhuis'.

Het oudste van de elf kinderen Loijson-Nuchelmans was Willem Loyson. Hij trouwde in 1911 met Maria Mosmuller, een dochter van Mosmuller-Janssen van Nieuwenhagerheide. Net als zijn ouders kreeg ook Willem elf kinderen. In 1917 werd hij burgemeester van Nieuwenhagen, in 1919 tevens burgemeester van Eygelshoven.

Willem Loyson bouwde aan de Heigank (in het toen nog onbebouwde Heiveld) een villa en ging daar met zijn gezin in wonen. Zoon Jules werd huisarts in Schaesberg, zoon Wim werd huisarts in Nieuwenhagen. Toen Wim in 1989 van zijn pensioen ging genieten en in België ging wonen, kwam in Nieuwenhagen een einde aan de dorpsdynastie Loyson.

Nog tastbare herinneringen aan de familie Loyson in Nieuwenhagen zijn de door de weduwe Loijson-Nuchelmans gebouwde villa Schanserweg nummer 5, het door Willem Loyson aan de Heigank gebouwde huis nummer 29, de straatnaam *Burgemeester Loysonstraat*, en het familiegraf op de begraafplaats aan de Haanweg.

Vrijwilligerswerk

Vrijwilliger is een woord vol werk
Voor je club, O.C.G.L. of je kerk
Voor bejaarden of het kind
Het is maar wat je het leukste vindt

Talrijke mensen staan steeds paraat
Als het om dit soort werk gaat
Want iedere dag zitten mensen te wachten
Op deze onbetaalde krachten

“zonder beroep”, maar zeker niet overbodig
als vrijwilliger ben je echt, heel hard nodig
als de maatschappij nu ook eens zou proberen
dit bijzondere werk wat meer te waarderen

Vrijwilliger zijn...is vrijwillig maar niet vrijblijvend
Is verbonden maar niet gebonden
Is onbetaalbaar maar niet te koop
Is positief denken, is positief doen
Met als enige doel
Voor jezelf en de ander een goed gevoel.

Huis Kloosterstraat 3.

Dit huis, genummerd in 1861 met 136k was net als het buurhuis 135k bevolkt met douaniers, zij het dat dit het woonhuis was van de ontvanger. Na de aanvaarding van het huis door het echtpaar Schobben-Cörvers in of kort na 1853 bleef één vertrek in het huis bestemd voor de ontvanger. Dit duurde tot 1890 Na het vertrek van zuster Maria Agnes Cörvers naar Heerlen, verhuisde de inwonende moeder, de weduwe Cörvers-Wetzels naar haar oudste dochter op "Troeleberg", waar zij in 1858 overleed. De heer Schobben was landbouwer van beroep en daarnaast koster van de parochiekerk (in de Kerkberg). Hij bezat twee koeien, waarvoor hij voldoende grasland had. Met deze dieren bewerkte hij ook het akkerland. In de morgenuren had hij zijn bezigheden in de kerk, de rest van de dag was hij te velde of verrichtte zijn noodzakelijke arbeid op zijn boerengoed. Hij maakte in 1877 de overgang naar het nieuwe kerkgebouw aan de Meswegh mee. Hij stierf in 1882¹ en was 44 jaar koster geweest. Zijn gezin telde vier kinderen, van wie zoon Johan Leonard Joseph het kostersambt overnam. Huis Schobben was een lagere bouw dan de aangrenzende woning van de heer Jongen, die in de voorbije jaren van aanzien veranderd was. Er waren op de eerste etage twee kleine kamers gebouwd, bestemd als slaapplaatsen voor de kommiezen. Vanuit de kleine vensters hadden zij uitzicht op de binnenplaats van huis 136. Dit had een langwerpige vorm, twee achter elkaar gelegen kamers met daarachter de stallen. In de tweede kamer bevond zich de alkoof. Daarnaast was de trap naar de bovenverdieping en de kelder. Deze laatste lag evenwel onder huis 135, hetgeen heden ten dage nog altijd is. Alleen heeft men in de jaren twintig een bierkelder toegevoegd. Leonard Schobben werd in 1893 benoemd tot gemeentesecretaris te Ubach over Worms, als opvolger van Gerard Joseph Reinartz. Hij zei toen het boerenbedrijf vaarwel, want aan zijn tweevoudig ambt had hij zijn handen meer dan vol. Het keuterbedrijfje kwijnde langzaam weg, zijn vrouw, geholpen door haar ongehuwde broer en zus hielden nog wat kippen en een varken, doch voor de rest

¹ 3 dec. 1882 Memorie van successie van P.D. Schobben e.v. M.E.J. Cörvers. De overledene laat achter 10 percelen bouwland plus huis, sectie B 1782, groot 2,20 are en tuin, sectie B 1795 ter grootte van 1,30 are. De waarde ervan is f. 1420,- waarbij nog komt: huismeubels f. 60,- / 2 koeibeesten f. 80,- / lijfstoebehoor f. 50,-. Totale waarde aldus f. 1610,-.

was het een "gewoon" huisgezin geworden². Het aanschiĳn van boerderij moest veranderen. De heer Schobben had grote plannen. Door de dood van secretaris Reinartz was er in de Bovenste Straat "oppen trepkes" een woonruimte vrij gekomen. Na zijn huwelijk in 1896 verhuisde hij met echtgenote naar de leegstaande behuizing en liet tussentijds zijn huis nr.136 ingrijpend verbouwen. Het boerderijtje veranderde in een statige woning met aan weerszijden van de voordeur twee ruĳme kamers. De verbouwing duurde drie jaar; in 1899 verhuisde het gezin weer naar Bovenste Straat 136³. Zijn drie kinderen, allen geboren in de Bovenste Straat, kregen een voor die tijd goede, gedegen opvoeding. De beide zonen werden boekhouder en de dochter werd aangewezen om als eerste posthoudster in de gemeente te fungeren. Zij verwierf een agentschap, gevestigd ten huize van de heer J.Apers in de Kerkstraat, doch na de dood van haar vader, verrees er aan huis 136 een bijgebouw met postbus, loket en wachtlokaal. De rechterkamer werd omgetoverd tot bedrijfsruimte en aldus had Waubach een volwaardig postkantoor, van waaruit brieven werden verstuurd en bezorgd. Lokethoudster was Maria Elisabeth Josepha Hubertina Schobben, jaargang 1897. Zij huwde in 1931 met de heer VanderBroeck uit Hulsberg en samen runden zij het P.T.T.-bedrijf. Toen het gezin uitbreiding kreeg, ontstond er gebrek aan slaapruimte. Op de beide kamers werden twee slaapkamers gebouwd, waardoor de dakhoogte der beide huizen gelijk werd. De echtgenoot overleed al in 1939 en toen was goede raad duur. Maria Schobben kende haar werk op haar duimpje en hoefde voor geen manspersoon onder te doen. Zij moest echter vier kleine kinderen grootbrengen en dus moest er geld in het laatje komen. De reddende engel bleek Maria Knoben, een ongehuwde dame uit de Kerkberg te zijn. Zij trad op als voedster voor de kinderen, zodat de moeder haar werk kon blijven uitoefenen in het postkantoor. Maria was

²Schobben Jan Leonard, koster, en broer en zus als mede-erven, bezitten perceel sectie B 2270, zijnde huis, schuur en tuin, groot 3,50 are. In 1920 had een scheiding der goederen plaats en in 1923 volgde een bijbouw. Het bezit staat dan genoteerd onder art. 2485/23.

³Omstreeks 1910 kocht Hendrik Simons van pastoor Schiffelers een perceel bouwland aan de Putweg. Het geheel was een soort heuvel, die hij liet afgraven. Van de kleigrond bakte hij één oven brikken. Hij bouwde er zijn huis mee en de restant stenen werden verkocht. Later bakte hij een tweede en een derde oven stenen. Hiervan bouwde hij de aanliggende huizen in de "Kloosterstraat". Op zijn brieven noteerde hij als afzender: H. Simons in de Kloosterstraat.

Later is deze naam ingeburgerd en als Kloosterstraat in stand gebleven.

een ware moeder voor de aan haar zorgen toevertrouwde kinderen. Na gedane dagtaak vertrok zij naar haar huis bij haar ouders en zusters. Elke morgen voor dag en dauw was ze op haar post; vakantie en vrije dagen waren er niet, hooguit een vrije dag bij een feestelijke gebeurtenis bij haar familie. Mevrouw VanderBroeck vervulde haar taak nauwgezet en met vaste hand. Voor haar accurate werkwijze en dienstijver werd zij in 1962, bij haar 40-jarig dienstjubileum en het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, gedecoreerd met de orde van Oranje Nassau in goud. Daarna mocht zij nog menig jaar thuis genieten van een rustige oude dag. De huishoudster, met haar 70 jaren ook al niet de jongste meer, kon toen ook genieten van haar welverdiende oude dag. In de jaren 80 werd Maria Schobben ziek, haar heup en benen die in de voorbije werkjaren zo goed dienst hadden gedaan, lieten het steeds meer afweten. Zij was haar hele leven een echt brave, vrome vrouw geweest, die geen dag de H.Mis oversloeg. Ook was zij zeer missielievend. Elk jaar bracht ze de alom bekende missie-almanak aan de man of vrouw en na haar dood werd deze plicht overgenomen door haar dochter. Ze kwam tenslotte terecht in het Heereveld, waar ze liefdevol verpleegd werd. Na enkele jaren verhuisde ze naar de Lückerreidekliniek waar ze na een verblijf van vier jaar op 7 november 1986 overleed. Nog voor haar dood, tijdens haar verblijf te Kerkrade, verkochten haar erven het huis aan de heer Koreman, die het geheel aanmerkelijk verbouwde, doch de voorgevel grotendeels intact liet. De voordeur verhuisde 2 meter naar links, het voormalig postkantoorje en brievenbus verdween en op de naastgelegen tuin verrees een garage. In de memorie van successie van P.D.Schobben, e.v. M.E.J.Cörvers, gedateerd 3 december 1882, laat de overledene achter tien percelen bouwland met huis, sectie B.1782, groot 2,20 are en tuin, sectie B.1795, ter grootte van 1,30 are. De waarde ervan is f. 1420,- waarbij nog komt: huismeubels f.60,- / 2 koeibeesten f. 80,- en lijfstoebehoor f. 50,-. Totale waarde aldus f. 1610,-.

Schobben Jan Leonard, koster en broer en zus als mede-erven, bezitten perceel sectie B. 2270, zijnde huis, schuur en tuin, groot 3,50 are. In 1920 had een scheiding der goederen plaats en in 1923 volgde een bijbouw. Het bezit staat dan genoteerd onder art. 2485/23.

Omstreeks 1910 kocht Hendrik Simons van pastoor Schiffelers een perceel bouwland aan de Putweg. Het geheel was een soort heuvel, die hij liet afgraven. Van de kleigrond bakte hij één oven brikken. Hij bouwde er zijn nieuwe huis mee en de restant stenen werden verkocht. Later bakte hij nog een tweede en derde oven stenen. Hiervan bouwde

hij de aanliggende huizen in de "Kloosterstraat". Op zijn brieven noteerde hij als afzender: H.Simons in de Kloosterstraat. Later is deze naam ingeburgerd en als Kloosterstraat in zwang gebleven.

Bijlagen.

31 janvier 1813:

Par devant Jean Henri Struijk notaire impérial du résidence d'ubag paroisse, premier arrondissement du département de la Meuse inférieure, en présence des témoins ci-après nommés, furent présent sieur Guillaume Joseph Schillings, époux de Marie Elisabeth Hanssen, charpentier, demeurant d'ubag paroisse, canton de Rolduc, aux notaire et témoins connu.-----

Lequel comparant en sa qualité de tuteur des quatre enfants mineurs de feu Pierre Hanssen et feu son épouse Anne Barbe Haseliers, a parus présentes donné en bail, sous la garantie de fait et de droit.-----

Au sieur Gerard Arets, époux de Petronella Plaum, particulier, demeurant à ubag over worm, ici présent, acceptant et preneur une maison d'habitation et dépendances, prairie et jardin, situé le tout au dit ubag over worms, joignante d'une part à Pierre Joseph Mostert, de l'autre aux héritiers Werden, un bout un chemin, l'autre inconnu, contenant sans garantie de la mesure exacte quinze are ou un demi morgen sous les conditions qui suivent:-----

1. que la durée du bail est limitée pour six ans consécutifs à commencer dès cette date et sera néanmoins facultatif au bailleur et preneur de faire cesser le dit terme à l'expiration des trois premières années moyennant un congé préalable de deux mois d'avance.-----

2. que le bailleur se réserve la petite chambre dernière la cheminée de la cuisine et celle en haut au-dessus, l'usage de la cuisine en commun d'oter le preneur si ce dernier ne pourrons autrement se régler, ainsi l'usage commun de la cave cette réserve n'aura d'effet que jusque de six ans prochain quant tous les susdit appartement rentrerent en pleine et partié compietien du preneur le bail durant.-----

3. que toutes les petites réparations, autres que les locales sont à charge du preneur.-----

4. Le preneur acquittera également les contributions foncières, personnelles, mobilières et des portes et fenêtres existantes et futures, dont il produira les quittances à toute réquisition.-----

5. qu'en cas détente de la maison le présent bail cessera du moment après ces six semaines que le congé sera fait au preneur, n'injuste que dans le temps de l'année que ce pourront être.-----

6. que la faculté de tous louer est attribué au preneur moyennant la responsabilité personnelle.

7. qu'en outre les prestations qui précèdent le preneur payera pour fermage annuel en bonnes species d'or ou d'argent aa mois du juin sans retenu entre les mains et au minute du bailleur annuellement au premier février une somme de cinquante cinq francs cinquante centimes et tous francs du présent bail.

Dont acte.

Fait passé et appliqué aux parties l'ecture aujourd'hui le trente un janvier mil huit cent treize en présence des sieurs Jean Henri Reijnards et Jean Joseph

Reijnards, menuisiers⁴, tous les deux demeurons au dit Ubag, paroisse, temoins requis, qui ont signés les présentes avec moi notaire.
Les bailleurs et preneur ayons déclaré ne savoir signé approuvé les mots rayé " sans garantie de la suprême ligne d'autre part.

w.g. J:L: Reijnaerts
J:J: Reijnarts

w.g. H.Struijk
not "

27 7ber 1825.

Voor den ondergeschrevenen Koninglijken Notaris Karel Joseph Daelen, resideerende te Kerkrade binnen de Provincie van Limburg, en twee getuigen, zijn verscheenen de eerbare Gerard Joseph Hanssen gehuwd met Johanna Catharina Göbbeln, zonder beroep en zijne zuster Anna Maria Hanssen, grootjarige dochter, dienstmaagd, te zamen wonende te Ederen, kanton Linnich, arrondissement van Aken;

verklarende mits deze te verkoopen en overtedragen, vrij van alle bijzondere lasten, schulden of hypotheeken, onder belofte van gerust bezit

Aan en in behoeve van Sieur Gerard Arets, gehuwd met Petronilla Ploum, koopman, wonende in de Groenstraat onder Ubagoverworms, hier tegenwoordig, accepterende:

den grond waarop een schuur is gebouwd, achter de huizing der verkoopers in de Putgracht te Ubagoverworms, rijgenooten eene zijde de mesthof, de andere de voetpad, voorhoofd de erfgenamen Dautzenberg. Item eene boschgeregtheid zoo genaamd van zes oort in den Bongerhouw op den Abdissenbosch te Ubagoverworms.
zoo als deze goederen zich bevinden en aan de verkoopers toebehooren als afgekoomen van wijlen hunne moeder Anna Barbara Haselier.

Doende dezen verkoop met regt om te gaan en drijven heen en weer van de schuur door den gang naar de weide van den verkrijger; item om te varen naar de genaamde schuur over den mesthof der verkoopers; voorts mits twaalf gulden koopprijs, die de verkoopers bekennen ontvangen te hebben, waaraf kwitantie met subrogatie en alle betrekkelijke regten.

Om door den verkrijger van nu af aan de thans verkochte goederen te bezitten en genieten mits er af dragende de belastingen.

tot de uitvoering dezer hebben de verkoopers domicilie gekosen bij Sieur Gerard Severin te Ubagoverworms,

Waarvan akte

Gedaan ter schrijfkamer te Kerkrade heden den zeven en twintigsten September achttien honderd vijf en twintig, in tegenwoordigheid van Sieur Peter Joseph Hanssen en Johan Peter Vincken, inwoners van Kerkrade, welke, na gedanen voorlezing, hebben geteekend met den acceptant en mij Notaris, de eerste comparanten verklaard hebbende niet te weten teekenen.

w.g. J. ARENS

J.P. Vincken

P.J. Hanssen

Daelen, notaris.

⁴timmerlieden

Geregistreerd te Heerlen, den derden October Achtien honderd vijf en twintig, bladzijde drie, recto, vak vier, en volgende ontvangen tachtig cents voor verkoop, en een en twintig cents voor verhooring en syndicaet.

26 april 1851

Voor Jan Willem Vreuls, openbare notaris, resideerende te Heerlen, arrondissement Maastricht,

hertogdom Limburg, in tegenwoordigheid van de nagenoemde getuigen, compareerde:

Mathias Joseph Milchers, landbouwer en tapper, in huwelijk met Maria Theresia Havers, wonende te Waubach, in de gemeente Ubach over Worms, kanton Heerlen.

Dewelke verklaarde mits deze, te verkopen en overtedragen, onder wettige vrijwaring voor alle schulden en hypotheeken, stoorntis, uitwinning en beletsels, aan en ten behoeve van Maria Agnes

en Maria Elisabeth Josepha Körvers, gezusters, beide meerderjarig, ongehuwd, zonder beroep vroeger woonachtig te Utrecht en thans te zamen wonende te Waubach voormeld, beide alhier tegenwoordig en in koop aannemende, ieder van hun voor eene helft:

Een huisbouw met schuur, stallen en mestplaats, bestaande thans in twee woonhuizen, met daaraan gelegene boomgaard en moestuin, alles in één blok gelegen te voormeld Waubach, in de gemeente Ubach over Worms, aan de pastorie, belendende eene zijde de straat, andere verscheidene erfgenamen, eene steeg en de erven Dautzenberg, groot te zamen aan mate omtrent elf roeden veertig ellen, kadaster Sectie B, nummers 109, 1454 en 1455,

Zoo en als deze verkochte voorwerpen zich thans uitstrekken en bevinden, met al derzelver heersende en lijdende zigt- en onzigtbare dienstbaarheden en geregtigheden, zonder uitzondering en zonder waarborg voor de juistheid der opgegeven mate van oppervlakte, Omme door de koopsters van heden af aan over dit gekochte als over zijn eigendom, zegge haren eigendom te kunnen beschikken, en dadelijk daarvan in bezit en genot te treden, ter uitname echter van het klein huis, tuin en boomgaard, thans in gebruik bij Gerard Arens, waarvan de koopsters in bezit en genot zullen treden binnen de twee maanden na dato dezer, verpligtende zich de verkooper, deze woning met tuin en boomgaard aan de koopsters te zullen leveren, binnen gemeld tijdvak en zulks op zijne kosten te doen ontruimen door genoemden Arens, en de grondbelasting van het verkochte komt ten laste der koopsters te rekenen van heden af aan.

Deze overdracht is geschied om en voor eene som van veertien honderd gulden nederlandsch, welke som de verkooper verklaart en bekent op heden, vóór de passering dezer, van de koopsters ontvangen en opgetrokken te hebben, waarover mits deze volkomen quitantie, zonder eenig voorbehoud.

Mits welk, stelt en surrogeert de verkooper van heden af aan de koopsters, in zijne plaatse, regten en geregtigheden van eigendom en bezit van dit verkochte, zoo als voormeld, verklarende, dat hetzelfde vrij van alle hoegenaamde reële en hypothecaire lasten is, en hem in eigendom toebehoort, ingevolge koopacte, verleden voor mij notaris en getuigen, te Ubach over Worms den

17e Mei 1843, behoorlijk geregistreerd en overgeschreven ten kantore van hypotheeken te Maastricht den 16e Juny volgende, in deel 22, nummer 28; bewilligende de verkooper de hypothecaire overschrijving dezer akte, op kosten der koopsters, en garanderende overigens voor eene goede en wettige overdracht en voor het rustig en ongestoord bezit en genot van

dit verkochte, onder verbond als in regten behoort. -Aangezien de verkochte gebouwen bij eene Brand-Waarborg-Maatschappij verzekerd zijn, zoo zullen de koopsters gehouden zijn, de jaarlijksche premie daarvan in het vervolg te betalen. Zijnde al de, in deze akte verschijnende personen, zoowel als de nagenoemde getuigen, aan mij notaris bekend, Waarvan akte gedaan en verleden ten kantore van mij notaris, te Heerlen, den achtsten Mei achttien honderd een en vijftig, in tegenwoordigheid van Jan Hubert Zelissen, slotsmid, en Jan Willem Reinaarts, hoefsmid, beide wonende te Heerlen, getuigen, welke onmiddelijk na gedane voorlezing deze akte met de partijen Comparanten en mij notaris onderteekend hebben.

w.g. M.J. Melchers
M.E. Korvers

M.A. Korvers
J.H. Zelissen

J.W. Reinaarts
J.W. Vreuls, notaris

Petrus Hanssen X Maria Werden⁵
(1718-1795) I (1722-1791)

Peter Caspar
(1761-1809)
x1789

Maria Elisabeth
*1764
x

Helena Barbara.
Haselier
(1770-1802)

Willem Joseph
Schillings
*1760

I
I

Maria Josepha
*1792

Peter Joseph
(1793-1814)
X1813
Johanna Maria
Plum⁸
(1789-1862)

Joes Joseph⁶
*1800
X
Johanna Cath.
Göbbeln

Anna Maria⁷
*1803

I
I
Peter Joseph
(1814-1901)
x1852
Anna Maria
Theresia
Cörvers
(1810-1875)

⁵ dochter van Joannes Werden (*1687) en Anna Müters (*1684) en kleindochter van Minus Werden en Maria Reinartz, de stichters van de eerste kapel te Waubach.

⁶ Dit echtpaar woonde te Ederen in Duitsland.

⁷ Ongehuwd, woonde bij haar broer te Ederen.

⁸ Dochter van Joannes Mathias Plum en Anna Francisca Werden, handelaars.

I
 Anna Maria
 Hubertina
 (1852-1925)
 x1875
 Jan Pieter
 Welters
 (1852-1932)

Joannes Gerardus
 Aretz
 (1793-1869)
 x1812
 Petronella
 Plum⁹
 I

I			10		
Maria	Gerard	Maria	Hendrik	Maria	Maria
Gertrud	Joseph	Christina	Joseph	Catharina	Anna
*1815	*1817	*1822	*1827	*1830	*1833
x1835		+1855	x1851	x1858	x1858
Joes			Odilia	Peter	Frederik
Deckers			Unterbeins	Kuchen	Dreschers

⁹Dochter van Joannes Mathias Plum en Anna Francisca Werden, handelaars.

¹⁰Er waren in totaal 16 kinderen van wie er 10 voor hun vijfde levensjaar overleden.

Joannes Franciscus

Cörvers
(1796 - 1841)
x 1817
Maria Anna
Wetzels
(1786-1858)

I

I

Maria Elisabeth	Maria	Maria	Joannes
Josepha (1818-1893) x 1853 Peter Dominicus Schobben ¹² (1810-1882)	Gertrud (1821-1898) x 1847 Martin Joseph Rongen (1821-1861)	Agnes ¹¹ (1823-1892) x 1854 Hubert Joseph Martens (1827-1905)	Joseph (1825-1880) x 1854 Anna Maria Rischmayer (1825-1876)

I

Johan Leonard¹³
(1854-1922)

23 december 1838:

Eergisteren tegen 9 uur 's avonds stapte Mathias Pelzer uit Waubach, 70 jaar oud en handelaar van beroep, binnen in de herberg van Mathias Melchers in de Onderste Straat. Hij nam plaats aan een tafeltje en bestelde een glaasje bier. Even later kreeg hij gezelschap van Gerard Artez, oud 20 jaar en werkmans van beroep, eveneens woonachtig te Waubach. Zij maakten een praatje onder het genot van hun glaasje pils. Hun gesprek werd korte tijd later heviger, blijkbaar was er een meningsverschil. Plotseling stond de heer Aretz op, greep met beide handen een stoel beet en sloeg onder het uiten van een rits scheldwoorden op de heer Pelzer toe. Nog voordat deze overeind stond, kreeg hij de stoel op zijn hoofd en viel als een blok op de grond. Hij bleef versuft liggen doch krabbelde even later bloedend aan zijn hoofd overeind. De herbergier met enkele stamgasten schoten te hulp. Er werd een "noodverband" aangelegd en onder begeleiding van twee mannen werd het slachtoffer naar huis gebracht. Getuigen van dit voorval waren

¹¹ Zij verkoopt haar huis Kloosterstraat 1 aan de heer Jongen Renier.

¹² Koster te Waubach, bewoner van huis Kloosterstraat 3.

¹³ Koster en gemeentesecretaris

de heren Jan Pelzer,oud 58 jaar, zonder beroep,Mathias Joseph Melchers, herbergier,oud 38 jaar,en Margaretha Engelen,oud 23 jaar en dienstmeid bij de heer Melchers.

15 augustus 1839:

"Tussen 9 en 10 uur 's avonds is heden in het huis van de heer Gerard Artez,herbergier te Waubach in de Bovenste Straat,een ruzie ontstaan tussen vader en zoon Aretz. De juiste toedracht is niet bekend, een politioneel onderzoek moet in deze zaak nadere helderheid verschaffen. Toen de veldwachter de volgende dag door enkele buurtbewoners geroepen werd om poolshoogte te gaan nemen, ontdekte hij zoon Gerard, oud 21 jaar, gewond liggend op wat stro in een hoek van de herbergruimte.Hij bloedde aan zijn hoofd en "breekte zich". In het huis was niemand aanwezig. Men had de toegetakelde knaap gewond achter gelaten. Er werd een procesverbaal opgemaakt en gezocht naar eventuele getuigen. Hoe de zaak verder is afgelopen vermelden de politionele archieven niet. Opvallend is wel dat het slachtoffer na dit voorval uit de dorpsgemeenschap is verdwenen.

Foto 1911
Huis Schobben- Eydems
Kloosterlaan

Van l..naar r.

Joseph Hubert Schobben
Schobben tante (ongeh)
Mevr.Schobben-Eydems
Zef Schobben

Vervolgverhaal van de Ghesellen uit de REVUE TAPTOE

26 januari 1958, door Lei Hanssen (L) en Wiel Das (W), deel 2 van het "praatje".

L. Ja, wie vuur noa heem goonge, doe hant vier gelaache. Der Piet houw os inne taxi bestelt, vuur woare nit in staat um alling te goa. Doe hat he der chauffeur aagewieze woate os aaf moos laane. Der Wiel aachter gun Heuf, der Sjef in de Irenrstroat en der Joep en der Twan in gen Gaat. Vur vaare op heem aa, opins an der Corties rent inne honk in der weg, en doe mot e remme. Vier nuj durch der waan hin, doe is e wer truukgevaare noa der Piet en doe zet he an dem; Zaag Piet, sorteer ze mich nog ins opnuj, ze zint mich durchee gevalle.

W. Na, knul, de vrouw die zet och tege mich, ich han gee oog tow gehad, pes 3 oer 's naachs, wies doe heem woosj. Ich zaan; vrouw, mins te ich da.

L. Na, Wiel, dat va mich bliet och ummer op. En ze is ezoewe fliessig, 't is egaal wie laat dat ich heem kom. Ze begint direc mit der matteklöppler de mantoer oet te kloppe, ze liet mich dôks nog ging tiet vur ze oet te doewe.

W. Ja, gisteroavend hoet ich bej dich och alwer zoene radouw. Woar ze doe soms de mantoer ant oetkloppe?

L. Nee, nee, 't how de boks de trap aaf lotte valle.

W. Dat besteet nit, zoeveul radouw mak dat nit.

L. Ja, zies te, ich zoot nog drin. Mar wat zet ding vrouw ummer wens te dur alling lies?

W. Ja, Lej, wat zow ze zaage. Vur kanne de meubele toch nit alling lotte, doa mot doch op gepaas wede. En het hat ze mitbraach, da mot 't och mar drop paase.

L. Die verkes hant zich bej der Piet aangesj ever wer ongesjeneerd gedraage.

W. Wie zoewe dat da?

L. Doe wits um un oer of 12, doe goof 't get te bikke. Wits te noch wie 't Triena mit die 11 cotlette koam? Vur woare mit mar mit 10 maan, doe

bleef ing uuver. En doa woare ze al ummer hin ant spiense, noa die ing cotlet. Opins geet 't lich oet, wie 't alwer aa gong doe loog inne mit de griffele uuver de cotlet hin. Dat woar noch nieks, mar in die hank stooke 9 versjette.

W. Dat is evver erg.

L. Och ich hui dat nit zoe erg voonge, went 't nit towvellig mieng hank gewes wuur.

W. Nou, zoe han ich dis wek ing mitgemak. Doe woar ich bej der Twan. De moos ee sjilderej ophaange, en de vrouw van um die moos voet. Vilt van de sjtool aaf, look in der kop, doem in de pratsj, naas kapot, erm oet 't gehing. Doe kunt de vrouw truuk. Ich zaan; vilt dich nieks op? Ze zet; Joa noe wies te 't zes, die sjilderej hingt ee bietje sjeef.

L. Ich bin ing tant goa opzeuke an gien zië. Ich zoot in de bus, ich kom an de grens. Ich how zoene hoege noed. Doe mooste vur oetstappe, bej der douane erin, en doe zet inne van deun an mich; Haben Sie Papiere? Ich zaan, joa knul, wens te ee stukske papier vur mich hôts, wuur ich dich dankbaar.

W. Zoe gong ich dis week mit de bus noa de juudemaat. De bus woar vol, en de chauffeur mar ant drin dujje. Vur zoote wie hieringe in ing ton. Opins zeet neve mich inne; Zaat heer, ier mot nit ummer die piep van uch in mienne monk dujje. Ich zaan; Daan bis doe de maan de ummer in mieng naasleuker zit te buttele.

L. Zoe gong ich mit de bus noa Terwinsele. Vier koome op Sjaasberg an de bruk. Doe steet doa inne Polies. He zet; Halt, hej darft ier nit uuver. Ich zaan; Woarum dat da nit? Wie, zet e, die bruk is 10 centimeter gezak. Ich zaan; Wie kunt dat da? Och zet he; doa is disse mörge inne beambte uuver gegaange, de how graat de Kerstgratificatie kriege.

W. Lej doe has 't uuver inne beambte. Ich how ins ing kier get i gene kop. Ich gon noa der dokter. Doe zet de; Jong, vier motte die hersene van dich ins noakieke. Die motte ins ee tietje in der petroleum ligge. Ich noa heem. Inne mond demoa kom ich um tege. Doe zet he; Doe mos dich die hersene koome hoale, die zint in orde. Ich zaan; die han ich nit nuudig. 't Geet och zoewe. Wie zet he, dat besteet nit. Doe kans toch nit

oane hersene wirke. Ich zaan; O nee? Ze hant mich de vurge week beambte gemak.

L. Wits doe nog Wiel wie hej der circus stong? Doa woet personeel gevraag. Ich mich aagemeld. Ich kank direc beginne. Ich moos vuur ee bret goa stoa. Doe begoos zoene gek op mich, te sjeete. Durch der jas, durch de mouwe, durch der hot. Wie 't gedoa woar zet he; Proficiat! Doe has ging spier vertrokke. De jas en de hot kries te natuurlich vergujd. Ich zaan; En de boks da? Wie zet he, doa is toch nieks aa. Ich zaan; AA nit, mar waal drin.

W. Wie in de circus woar och inne liew voetkoome. Knul wits doe och woa de gezete hat?

L. Nee.

W. Op 't gemindehoes.

L. Wie, wat doog de doh?

W. Gek, de hat jikker daag inne beambte opgete, en dat hat nog ginne gemerk.

L. Zoe woar ich mit der Joep de vurge week langs 't miljoenenlijntje ant wandele. Opins zet der Joep; kiek, doa lik inne erm. Ich zaan; Loat ligge. Doch es wens te nieks gezie höts. Dat giet mar ambras. Ee stuk wier loog ee bee. Ich zaan Joep, lot ligge, nit noa kieke. Nog ee stuk wier loog inne kop. Der Joep pak zich dem. Potverdorie zet he, dat is der Sjang van os. 't Zal um toch nieks gebuurt zie.

W. Zoe bin ich hej noa der spieltuin gewes. Wie ze dem hont geopend. Ich how de keenger mitgenoame, en nog ee stuk of zieve van de buure. Die zoote op die Spaanse wip. Doe kunt inne Polies en zet; Dat zint der teveul, dat mos ophuure. Ich zaan die zint nit nuj van mich.

Einde van het "praatje". De tekst hiervan is letterlijk overgenomen van de stukken uit de archiefdoos van de Ghesellen. Er zit overigens nog véél meer in deze doos (kranteknipsels, programmablaadjes en diverse entreebewijzen van de revues) Deze doos staat overigens voor leden ter inzage in ons archief onder nr. GSG-3-34. Zal voor het volgende bulletin weer een leuk stukje uitzoeken

Stef Moonen

Anno 1655 Ende vrient settende den 24^{en} daeg In die maent
 van Junius heeft myn Doelveroor Comant van Elandre —
 Weder hooft tot Ofloer Droepboeck voor Guol vrygheyn
 synen molen met allen faeren toebehooren voortwiden gelogen
 te matorboey in die heerlijchheit van Ofloer In allen vryen geel
 ende met sulken toebehooren als Guol verbaeren man spijcken
 met macmen macten Ecken van huffenboey beny tont ende
 tyt van sijn faeren toey faluen tyt affte staen den sullen gelienich sal
 met conditien moestant dat so boey macten meten ysteden dize
 faeren volder affstaen sal syn seggende syn vanner die ysteden dize
 faeren op een salff faer nau omme syn tot minnen boerwimmer
 ende vnder volloft die molen de afsegging volderich faerher
 dat macten die ysteden dize faeren die molen bouen. dat of geden
 sal syn moestant seggende syn vanner die ysteden dize faeren op
 een salff faer nau omme syn tot minnen boerwimmer
 syn die volloft te braken off gien die laste dize faeren goet
 tinwood ende bouen sulley syn off niet ende volloft tont gact

Aanmelden aan de balie of via E-mailadres: ocgl@hetnet.nl

Over stoepen en straten, water en weilanden in Schaesberg

Dit is de titel van een werkstuk dat Jacqueline Tillmanns in december 2001 maakte op grond van vertellingen van haar vader Jo Tillmanns over zijn jeugd tussen 1920 en 1935. Jo (Jan Joseph) Tillmanns werd op 27 maart 1916 geboren als zoon van Jan Leonard Joseph Tillmanns en Maria Elisabeth Hubertina Konsten en overleed in Heerlen op 19 december 2001. Jan Joseph Tillmanns werd op 27 maart 1916 geboren als zoon van Jan Leonard Joseph Tillmanns en Maria Elisabeth Hubertina Konsten. Hij trouwde met Miets Jongen, een dochter van de Schaesbergse historicus Jan Jakob Jongen. Wij ontvingen een kopie van dit werkstuk via mevrouw van Gestel – Jongen in Valkenswaard.

Op dit moment is Jo Odekerken hard aan de slag om de laatste hand te leggen aan een omvangrijke publicatie over Schaesberg en dan met name de oude "Sjeet": het gedeelte dus van het dorp dat lag tussen de spoorbrug en het Eikske. Wij weten zeker dat we veel Schaesbergenaren een groot plezier met een dergelijk boek zullen doen dat rijkelijk is voorzien van foto's Met deze publicatie in zicht is het verhaal van de heer Tillmanns een hele mooie aanvulling omdat hij van de Hoofdstraat afwijkt en juist een aantal dingen aanhaalt uit de zijstraten en andere delen van Schaesberg. Het verhaal is te lang om in één keer in het Bulletin op te nemen. Daarom willen we proberen om het in twee of drie delen te publiceren. Daar waar ik (Jo Schiffelers) aanvullende gegevens weet vanuit mijn jeugd, zullen wij die in een schuine tekst toevoegen. Daar waar lezers aanvullingen voor ons hebben, stellen wij het op prijs om die door te krijgen.

Het verhaal

Ik was nog heel klein en de straten en wegen hadden nog geen harde laag. Ze waren dus erg modderig. Het poetsen van de schoenen was daarom een werk van iedere avond. De schoenen waren modderig omdat de mensen niet de stoep konden lopen. Ieder huis had zijn eigen stoep, de ene was smal en de ander was breed en ook nog afwisselend hoog en laag. De wegen waren in die tijd rond zodat het midden het hoogste was en daardoor het droogste, en daarom liepen de mensen midden op straat. D'r Sjeet was een hoogte tussen de Geleenbeek en de Worm en daarom

liepen de wegen die van d'r Sjeet naar andere dorpen gingen, sterk bergafwaarts en leken bij regenweer meer op een waterloop dan op een weg. Zoiets begon in de Brandhofstraat en liep naar de Kissel, die bergaf ging naar Heerlen of van het Hasenstraatje waar de weg afliep richting Eygelshoven. Vooral bij de ringoven was de weg erg slecht (*bij de steenfabriek van Russell*). Aan het einde van de Hoofdstraat, ter hoogte van het Eikske lag de Gracht. De naam zegt zelf al genoeg. Deze weg liep af richting Kissel. Zo liep en loopt ook de weg vanaf de Streep naar de Kakert af. Hier moesten de jongelingen van de Aloysiusvereniging een maal per jaar bij de processie de Hemel dragen, de Kakert af. Daar hadden zij geen prettige herinneringen aan. Twee maal per jaar werd er processie gehouden in de parochie van Petrus en Paulus. De dag daarvoor werd de hemel in het middenpad van de kerk gezet. Deze werd dan door de koster opgezet, met vier engelen op de hoeken van het zware baldakijn. Deze engelen waren zo groot dat ze er weer af gehaald moesten worden om door de kerkdeur te kunnen gaan. Daarna werden ze er buiten weer opgezet. De jongelingen waren vrijgezellen tussen de 30 en 40 jaar. Bij warm weer was het voor deze mannen een zwaar werk om de hemel te dragen door de modderige straat. De witte handschoenen waren dan vuil van het zweet. De bronk was geweldig. Dan kwam de fanfare, voor ieder huis stonden paaltjes met vlaggetjes en de vlaggen werden uitgestoken. Terwijl de meeste straten macadam kregen, werd voor de Hoofdstraat van d'r Sjeet iets speciaals gemaakt. Ze werd over de hele lengte geplaveid met slakkekeien. Die kwamen uit de hoogovens. Ze werden gelegd door één persoon, namelijk Bartje Baks en het duurde een eeuwigheid voordat de weg klaar was. Vooral de boeren die aan de Hoofdstraat lagen, hadden er last van. Toen de weg eindelijk klaar was, werd de Hoofdstraat opnieuw opengebroken omdat Bartje Baks zijn kapje eronder had laten liggen.

Van de Stenenbrug naar de ringoven

Daar waar de Pieterstraat uitkomt op de Baanstraat en Brugstraat werden bij het repareren van het riool, de fundamenteën blootgelegd van een brug, zo vertelde mij de historicus Jacob Jongen. Uit oude boeken weet ik dat daar een Romeinse weg moet hebben gelopen: van de Brandhofstraat, Pieterstraat naar de Koeweg. Wanneer de akkers langs die wegen geploegd waren zag men duidelijk een strook met meer stenen dan de

rest van het veld. Omdat een weg van vroeger uit bijeengeraapte stenen bestond, denk ik dat vroeger een weg aan de zijkant van het veld heeft gelegen. *(Het onverharde gedeelte van de Koeweg was een smalle weg. Breed genoeg voor paard en wagen. Wanneer hier een heerbaan heeft gelopen zal die breder zijn geweest. Het is niet uit te sluiten, dat bij het bewerken van het land de weg in de loop der eeuwen steeds smaller is geworden. Bewust of onbewust werd zowel vroeger als nu wel eens een voor extra geploegd!).* Mijn wandeling begint bij de Stenenbrug, dat is het begin van de Brugstraat. Direct aan het begin woonde een belangrijke heer, de commandant van de schutterij St. Hubertus, Bernard Hinskens. Daar tegenover woonde Hubert Ruiters, die kolenboer was. Hubert en zijn vrouw gingen met paard en wagen kolen en slik bezorgen op Schaesberg. Mevrouw Ruiters verzorgde naast dit werk ook het huishouden en het paard. Ook verkocht zij aan huis kolen en slik. Dat was een zwaar werk en vooral het scheppen van het natte slik. Daarbij deed zij ook nog wat anders: zij breide lange zwarte kousen. Ik zat in die tijd nog op de lagere school en alle jongens droegen toen een korte broek met een klep van achteren die vast gemaakt werd met twee knopen. Een lange broek droeg je pas vanaf de leeftijd van 15 of 16 jaar. Om geen koude benen te krijgen droegen de jongens zwarte kousen die zelf gebreid waren. Kousen die gekocht werden waren bonter van kleur, maar die waren voor ons te deftig. Mevrouw Ruiters moet wel sterk zijn geweest want ze is ver in de negentig jaar geworden. Af en toe denk ik aan mijn mevrouw Ruiters: "dank u wel, lieve mevrouw, door u heb ik altijd warme benen en voeten gehad". *In de tuinen en boomgaarden tussen de Pieterstraat en Brugstraat lag ook nog een grote bakoven. Vanuit de Pieterstraat was die te bereiken via de tuin van Konsten.*

Een stukje verderop woonde Johan Jongen die getrouwd was met Maria Pisters. Vier van hun kinderen traden in het klooster: Anneke en Pauline werden zuster en Juup en Hubert werden pater. Nog niet zo lang geleden hebben we Juup begraven. Nu komen we aan een stukje Stenenbrug dat tot de verbeelding van menigeen zal spreken. Allereerst lag daar de smederij van Boymans. *(Boymans was ook hoefsmid. Ook kochten we daar als kinderen onze carbid voor het bussenschieten met nieuwjaar. Jullie kennen dat nog wel. Met een spijker een gat maken in de bodem van de bus of blik, carbid er in, goed spugen, deksel dicht, voet er op en*

een lucifer bij het gat houden. Met een knal vloog het deksel weg of je kreeg een steekvlam en je wist niet hoe hard je moest schoppen om het deksel er weer af te krijgen.) Daarnaast lag het huis van aannemer Sijs-termans, de opa van Hans Cappa. Van de heer Sijstermans is bekend, dat hij vaker in de waterput is afgedaald om achtergebleven emmers naar boven te halen. Die waterput lag tussen de Prinsenstraat en de Brugstraat. Naast het drie verdiepingen hoge huis van Sijstermans lag een schuur waar haringen en rolmopsen geweekt werden. Naderhand werd die schuur gebruikt door de heer Heinen, die kachelhout kapte en dat in zakken verkocht. Op het einde van de Brugstraat lag de winkel van Jongen-Houben. Mevrouw Jongen had een winkel in koloniale waren. Daarbij verkocht ze ook kerkelijke zaken, zoals heilige beelden en kruisen. In de winkel hing een kooi met een kanarie. Omdat de scharnieren van de winkel deur slecht gesmeerd waren piepte die deur elke keer als ze open en dicht ging. Voor de kanarie was dit het teken om zich te laten horen. De heer Jongen was kleermaker. Daarom heette de winkel en het bedrijf in zijn geheel: "schnieder Jongen". Teruglopend van de smederij van Boymans richting het Hasenstraatje (Prinsenstraat) was het tweede huis aan de linkerkant het bedrijf van Jozef Hanssen, die wielen voor karren en wagens maakte en repareerde. *(Velen zullen zich dit pand ook nog herinneren als de schoenmakerij)*. In de smederij van Boymans werd hiervoor met een machine een ijzeren band gemaakt. Die band was net te klein om over het wiel heen geschoven te worden. Bij Boymans in de smederij werd het vuur hoog opgestookt en de ijzeren band werd er in gelegd. Wanneer de band roodgloeiend was, werd hij met twee grote tangen opgepakt en naar buiten gedragen. Voor de smederij werd de band om het wiel geschoven dat op een stuk hout lag. Door de warmte was de band groter geworden en paste nu wel. Door de hitte vloog ook het wiel in brand, maar geen nood, mevrouw Boymans stond met een paar emmers water klaar en wierp die over het wiel. Doordat de ijzeren band afkoelde en weer kleiner werd, zaten wiel en band steevast aan elkaar. In de Burgstraat lag ook nog de kruideniers- en groentezaak Kølgen-Horsch en op de hoek met de Hasenstraat de slagerij van Leesmeister?

Hiermee ronden we dit eerste deel van het verhaal af. De volgende keer nemen we de wandeling weer op in de Hasenstraat.

Activiteiten/Inschrijfformulier

Zondag 15 september OPEN DAG in het teken van vervoer.

Ons verenigingsgebouw is open van 13.00 uur tot 17.00 uur.

Donderdag 19 september. Aanvang 19.30 uur

De mijnen gingen open, de mijnen gingen dicht.

Dia's en lezing door de heer Jung.

Donderdag 17 oktober. Aanvang 19.30 uur

Thema De bokkerijders door de heer Augustus

Vrijdag 8 november. Aanvang 19.30 uur

Verenigingsavond met (koud buffet)

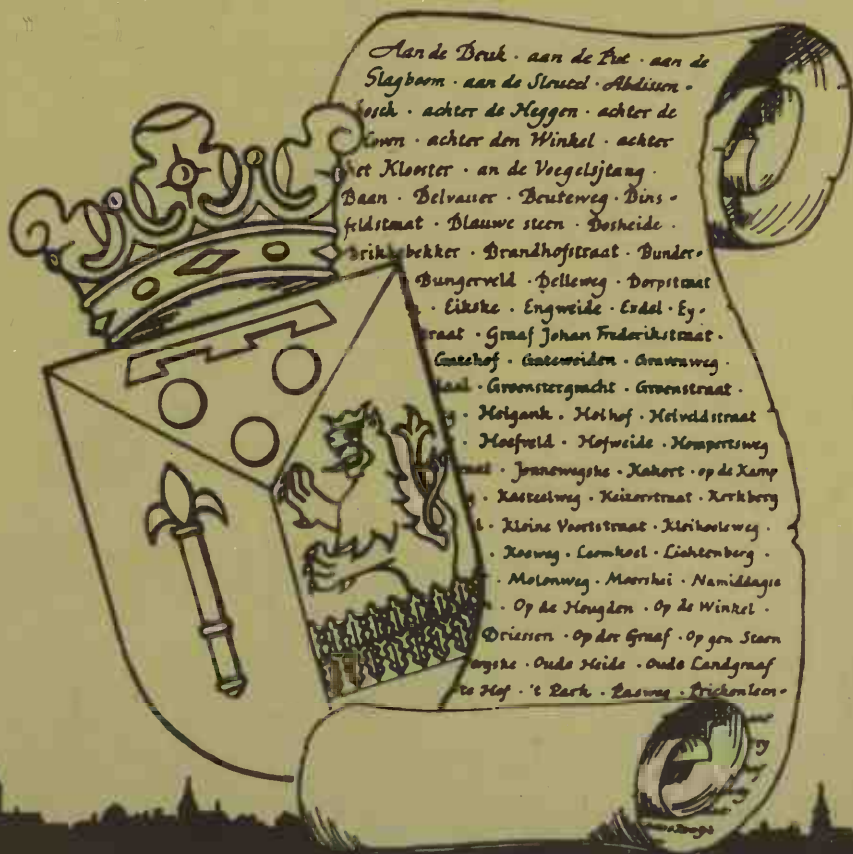
Presentatie jaarboek 2002

Donderdag 12 december. Aanvang 19.30 uur

Plateloop met als thema "Wirke vreüeger en noen".

O C G L

Bulletin

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
 Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

18^e jaargang nr 4 2002

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J. Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. M.J.Offermans Schoolstr. 88 6374 GZ Landgraaf, 045-5314079

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkloep A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf, 045-5312230
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf, 045-5315315
IT en autom. E.Willemsen,Bungweg 4, 6374 JT Landgraaf, 045-5325488
Culturele raad J.J.H.Rietveld,Clausstr.22,6373 JR Landgraaf, 045-5311415

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf tel 045-5320179

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden	€ 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap	€ 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap	€ 5 euro per jaar pas studiezaal inbegrepen
Toegangspasje werkpl.	€ 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

Kloosterstraat 19, 6374 EN Landgraaf 045-5322820 (tijdens studiezaal)
E-mail-adres: OCGL@het.net.nl Website : www.heemkunde-landgraaf.info

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Op het moment dat jullie dit Bulletin ontvangen, hebben we nog maar een paar weken te gaan tot Kerstmis en Nieuwjaar. Het verenigingsjaar 2002 zit er dan op. Op het moment, waarop ik dit voorwoord schrijf, moeten echter nog een paar activiteiten plaatsvinden. In het jaar 2002 heeft de vereniging laten zien, dat het binnen onze heemkundevereniging bruist van het leven. Veel activiteiten die druk bezocht werden, veel publiciteit, de cultuurprijs en het verschijnen van verschillende boeken.

Toch is het nog lang geen tijd om op de lauweren te gaan rusten. We zullen moeten blijven streven naar kwaliteitsverbetering, het zoeken naar nieuwe uitdagingen en het zo goed mogelijk bedienen van onze klanten, jullie de leden dus. Maar als heemkundevereniging ben je ook dienbaar naar de lokale samenleving. Dat betekent dus ook inspelen op de actualiteit, proberen te behouden wat er is, vastleggen voor nu en ons nageslacht en het overbrengen van gevoel en aandacht voor de brede cultuurhistorie van Landgraaf.

Als bestuur bezinnen wij ons nu op de activiteiten voor het komend jaar. Tegelijkertijd proberen we voor een aantal projecten en activiteiten een langere termijn visie te maken. We beschrijven en bestuderen weliswaar historie, maar dat betekent niet dat we achter de feiten aan mogen lopen. Ook zal in het nieuwe jaar de nieuwe huisvesting veel aandacht vragen met een bijzondere aandacht voor het onderbrengen en bewaren van de collectie en met name de zadelmakerij.

In de wetenschap, dat het leven niet stil staat en ook het jaar 2003 een druk verenigingsjaar zal worden, wens ik jullie allen namens het bestuur en onze vrijwilligers: **fijne feestdagen, een mooi en zalig kerstfeest, een rustig uiteinde en een heel gelukkig, mooi maar vooral gezond nieuw jaar.**

Zoals ik hiervoor al schrijf kunnen we terugkijken op een druk jaar. Op dit moment wil ik alleen enkele hoogtepunten en ontwikkelingen van het laatste kwartaal noemen.

Voor het eerst namen we deel aan de open monumentendag in de vorm van een open dag met thema. Het was deze zondag bijzonder druk in ons verenigingscentrum. Bijna 300 mensen brachten een bezoek en waren enthousiast. Er werden veel oudere publicaties verkocht, nieuwe leden werden ingeschreven, we kregen nieuwe materialen en het fotoboek van Schaesberg maakte een vliegende start.

De lezingen van de heren Jung en Augustus over de mijnen en bokkenrijders waren druk bezocht en interessant.

Ons kopieerapparaat gaf er weer eens de brui aan. Een reparatie zou meer dan 300 euro gaan kosten. Tijd om ons eens te bezinnen over het telkens weer aanschaffen van een tweedehands apparaat met regelmatig hoge kosten. Na het opvragen van offertes werd besloten om een extra investering te doen in de aanschaf van een nieuw kopieerapparaat via een Landgraafse onderneming. Hoge kosten zijn afgevangen door een goed servicecontract. De kosten van het kopiëren hebben we weliswaar op 15 eurocent moeten stellen, maar de kwaliteit is bijzonder goed en dat is te merken aan het zichtbaar stijgen van het kopieerwerk voor leden.

Ook de collectie bidprentjes, en vooral de oude prentjes vroegen extra aandacht. Doordat de prentjes vaak in de hand worden genomen worden ze aangetast door het zuur aan onze handen. Om verlies te voorkomen is gezocht naar een andere oplossing om ze toch beschikbaar en kopieerbaar te houden. Net als de grote archieven zijn we overgegaan op het insealen van de prentjes. Beschadiging is uitgesloten, ze zijn veel langer te bewaren, beter op te bergen in ordners, goed toegankelijk voor raadpleging en gewoon te kopiëren. Het zal duidelijk zijn dat het sealen een enorme klus is, waardoor de collectie niet altijd beschikbaar is.

De verenigingsavond was een groot succes. Het was weer drukker dan in 2001 en met 84 mensen zaten we gewoon vol. Het werd een gezellige avond met een lekker drankje en een nog lekkerder hapje. Wiel Sijstermans wist met een buut, voordracht en zang onze lachspieren los te krijgen. We willen Wiel hier nogmaals hartelijk danken voor zijn bijdragen en al zeker omdat hij lange tijd ziek is geweest.

Het zeventiende jaarboek werd gepresenteerd en ook dit boek kende een grote kwaliteitsverbetering. De redactie wist een goed afwisselend en interessant boek samen te stellen. Daarnaast werd er voor gekozen om ander materiaal te gebruiken voor het boek. Een veel betere druk- en fotokwaliteit. Een complement voor de hele redactie.

In het begin van het jaar werd bij de Stichting Abel een verzoek ingediend voor subsidie om een nieuw computernetwerk te kunnen aanschaffen. Veel nieuwe informatie komt beschikbaar op digitale dragers. Ook binnen de vereniging komt steeds meer informatie beschikbaar die via een computer geraadpleegd kan worden. Ook zijn we bezig met het digitaliseren van onze collecties. Naast het feit, dat we

zo bestanden makkelijker en beter kunnen bewaren, hebben we een grotere toegankelijkheid, terwijl de originelen minder te lijden hebben. Eind oktober ontvingen we het bericht, dat aan onze vereniging voor de aanschaf van een nieuw computernetwerk een subsidie was toegekend van 4.600 euro. De snelle rekenaar weet dat dit meer dan tienduizend gulden oud is. In november werd het netwerk aangeschaft en aangelegd. Het bedrag was wel niet helemaal toereikend, maar door enerzijds te bezuinigen (niet op kwaliteit) en gebruik van reserves hebben we voor het eerst een goed computernetwerk. Het zal duidelijk zijn, dat wij ontzettend blij waren met deze extra subsidie.

Het fotoboek van Schaesberg is op 29 november gepresenteerd. Nog nooit is er zoveel vraag geweest naar een boek van onze vereniging. 800 exemplaren van een boek met een uitstekende foto- en drukkwaliteit zijn aangemaakt. Een geweldig compliment aan Jo Odekerken en de mensen die het boek mee samenstelden. Jo heeft er veel energie in het opmaken van het boek gestoken waardoor de kosten voor ons ook beheersbaar blijven. Het boek kende een uitstekende verkoop. Het bestuur heeft nog meer fotoboeken in de planning staan. Jo Odekerken heeft daarbij zijn deskundige medewerking voor de opmaak toegezegd.

Op 1 december verscheen een boek van de hand van ons lid May Quaedflieg. De presentatie vond plaats in het gemeentehuis. Een prachtig boek over de familie Baur met veel plaatselijke geschiedenis van met name "Onderst Nieuwenhagen". Een boek dat niet alleen interessant is voor de genealoog, maar ook voor iedereen die zich bezig houdt met heemkunde. May proficiat met dit mooie boek.

De laatste activiteit van dit jaar is d'r Geboare Verteller van onze Platkloep. De avond stond in het thema van werken vroeger en nu. Ik kan niet vooruit voorspellen, maar ik ga er vanuit dat ook deze avond weer drukbezocht is en dat de aanwezigen geanimeerd hebben deelgenomen aan de hand van de verhalen die door de leden van de groep zijn voorbereid en voorgedragen.

Tot slot de huisvesting. Er is weer meerdere keren overleg gevoerd met de stuurgroep. Een extern adviesbureau werkt aan voorstel om te komen tot een goed beheer van het gebouw. Wanneer alle planningen gehaald worden zal begin januari 2003 een begin worden gemaakt met de bouw en dat zal dan betekenen, dat we eind 2003/begin 2004 met de verhuisdozen moeten sjouwen. Uiteraard zal door het bestuur een plan van aanpak worden opgesteld. Ook zal in de begroting rekening moeten worden gehouden met de aanschaf van nieuwe stellingen omdat de

huidige in bruikleen zijn en in het nieuwe gebouw niet meer gebruikt kunnen worden. Juist de nieuwe stellingen moeten ons voldoende ruimte bieden voor opbouw en uitbreiding van de collectie. Ook zullen we ons nog eens extra moeten bezinnen op de werkwijze in het studiecentrum zoals bijvoorbeeld het al dan niet handhaven van een gesloten gedeelte. Het bestuur heeft tot slot een keer per kwartaal een zogenaamde HAGODAG ingevoerd. Op deze vrijdag zullen wij met onze vrijwilligers onze ruimten een grote schoonmaakbeurt geven, wordt de collectie gecontroleerd en geordend en zullen overige archiveringswerkzaamheden worden gedaan. De collectie wordt te groot om dat alleen aan Wilma en Stef over te laten.

Heb je als lid nog ideeën, wensen, voorstellen, aandachtspunten? Zet ze dan even op papier laat ze in mijn postbakje leggen of stuur of mail ze mij even toe. We kunnen dan in het bestuur bekijken wat we er aan of mee kunnen doen. Wij zitten er niet voor ons zelf maar voor de vereniging, jullie als leden dus en de gemeenschap.

Ik wens jullie nogmaals hele prettige dagen en veel leesplezier met dit Bulletin.

Jo Schiffelers

Prettige Feestdagen en een Voorspoedig Nieuwjaar

Foto's verenigingsavond 8 nov. '02 (foto's Jaco Simons)

Reductie jaarboek 2002 en onze voorzitter
v.l.n.r.: Egbert Willemsen,, Jo Schifffers (vz.), Harrie Mulders, Huub Dortants, Albert Verreck, Frans Theunissen, en Evert Glezer
(Hein Rade en Josef Bosch ontbreken) Foto Jaco Simons

De Romeinse weg door Landgraaf.

Gedeelte artikel uit het jaarboek 2002

Er blijven twee mogelijke tracees over.

Niemand twijfelt er meer aan, dat het Coriovallum van de Peutinger kaart lag op de plaats van het huidige Heerlen. Ook staat vast, dat de weg van Bavai naar Keulen, die langs Coriovallum liep, bij Rimburch de Worm kruiste. Vraag is hoe het verloop van de weg was tussen die twee punten. Twee mogelijkheden doen zich voor. We zullen ze voor het gemak het Herewegtracee en het Koewegtracee noemen. Over het Herewegtracee schrijft Habets in 1881: "Wij menen, dat de weg Heerlen verlaat door een straat, genaamd Gasthuysstraat, zo genoemd omdat daar eertijds een hospice voor reizigers lag. De weg loopt in de richting van een zeer brede straat die in oude documenten "die Heerbaan" wordt genoemd, en gaat dan verder in de richting van een boerderij, genaamd "Leen", waar aldaar gevonden grafaardewerk getuigt van zijn aanwezigheid. Vervolgens passeert de weg Schaesberg aan de linker kant, gaat langs het bos "de Streep" en loopt verder naar Nieuwenhagen. Hij heet daar "den Heerweg". De weg kruist vervolgens de Grünstraet, waar hij de naam Maastrichterweg draagt en waar hij nu nog in volle breedte aanwezig is. Het verdere verloop van de weg tot aan de grens met Pruissen, door Rimburch, is onderzocht en beschreven door Cudell". In het begin van de 20ste eeuw volgen Hanssen en Peters Habets in diens mening en geven verder nog enkele preciseringen. Hanssen vult aan voor het Rimburchse gebied: "Noch ehe sie (die Römerstrasze) den Rimburcher Boden betritt, in der früheren Herrlichkeit Bruchhausen, wird sie urkundlich 1632 noch "de Herstraat" genannt, die heutige Dorfstrasze". Volgens Hanssen volgt de weg in rechte lijn de Dorpstraat door Rimburch, loopt aan de hoeve Kreuzstrasze voorbij, door het aan de overkant liggende weiland tot aan de Worm. Peters vermeldt voor het Heerlense gebied, dat de weg bij de hoek Nobelstraat, de Akerstraat kruiste, dan over het terrein van het (oude) ziekenhuis (tegenwoordig Putgraaf) liep, dwars door het Caumerdal en vervolgens via een lange gracht langzaam omhoog steeg, door het zuidelijk gedeelte van het plantsoen van het Sanatorium naar de Voskuilenweg. Deze lange gracht heette de "Oude Scheydtergracht" of plaatselijk "de Landgraaf"

d.i. Lankgraaf, lange gracht. Hier vond men Romeinse graven, de fundamente van een wachttoren en, bij het uitschachten van een kelder voor een huis, bij het snijpunt met de Voskuilenweg, de kiezellaa, die ooit de basis vormde voor de Romeinse weg. Jongen gaat in zijn *Gedenkboek van Schaesberg* (1951) uit van het tracee van Habets en Peters. Als kenner van het Schaesbergse wist hij van een vondst van Romeinse munten aan de Kissel. De weide, waarop de Schaesbergse Markt werd aangelegd, heette in de volksmond "Kappelleweide". Jongen schrijft, dat deze naam er op wijst, dat hier een kapel moet hebben gestaan. In vroeg-christelijke tijden bouwde men langs de oude Romeinse wegen kapellen, op plaatsen waar heidense tempels of offerstenen hebben gestaan. Verder vermoedt Jongen, dat de kadastrale naam "Stenen Bruk", gelegen hoek Pieterstraat/Baanstraat/Brugstraat ook van Romeinse oorsprong is. In 1950 was Jongen dus van mening dat het tracee van de Romeinse weg door Schaesberg is: vanuit Heerlen, tussen Aambos en Sanatorium door, over de Kisselsweg, (dus niet meer over de Heerlendeweg/ Op de Heugden) de Brandhofstraat en de Pieterstraat. **Via de Dormig** sloot het aan op de Hereweg en vandaar via de Haanweg naar de Maastrichterweg in Ubach over Worms, om dan achter de St. Jozefkapel door, langs de Lindegracht, de Dorpstraat en de Palenbergerweg, over de veeweide van Kallen, uit te komen bij de Worm, waar in de Romeinse tijd de brug heeft gelegen.

Het Koeweg-tracee. In *Het Land van Herle* 1951 verscheen op blz 103 een bericht van de hand van Van Hommerich waarin melding wordt gemaakt van de vondst van een romeins wegracé, dat te Schaesberg nabij de Koeweg, 500 meter oostelijk van de steenfabriek van Russel, aan de oppervlakte kwam. Ook op de akkers bij de steenberg van de mijn Laura werd de grindlaag geconstateerd. "Vermoedelijk behoort dit wegracé tot de grote baan van Heerlen naar Rimburch, die vanuit Heerlen langs het slachthuis, door de Kissel, over de Brandhofstraat, de Pieterstraat, evenwijdig aan de Koeweg naar Eygelshoven liep." zo schrijft Van Hommerich. Dit bericht heeft in de jaren 1950 - 1960 bij de regionale historici hun mening over het verloop van de Romeinse weg zeer beïnvloed. Diverse artikelen in het in 1961 verschenen *Jubileumboek 1950 - 1960*, uitgegeven door de Historische Kring van "Het Land van Herle" getuigen hiervan. Jongen schrijft dan over het tracee, anders dan in 1951, : "Een militaire weg, n.l. die van Bavai over Maastricht naar Keulen, liep door de gemeente Schaesberg, en wel komende van Heerlen, door de Putgraaf, het Voskuilenveld en de Kissel,

door de Brandhofstraat en de Pieterstraat, en verder langs de steenfabriek van Russel naar Rimburch. Dit tracee wijkt dus af van het voor de hand liggende, lopende door de Streep, over de Heugden en de Herenweg onder Nieuwenhagen.

Spierts geeft in datzelfde *Jubileumboek* als zijn mening over het verloop van de Romeinse weg door Nieuwenhagen: "ook moet de weg van Tongeren naar Keulen door de gemeente Nieuwenhagen gelopen hebben. Het tracee is echter nog niet vastgesteld kunnen worden. Vermoedelijk heeft het de Oude Eyweg en het laatste gedeelte van de Rouwenhofstraat gevolgd, om dan over "Prots" en "A ge bumke", over de grëns tussen Ubach over Worms en Eygelshoven naar de Hoven en Rimburch te lopen".

Voor Ubach over Worms herinnert Schobben aan zijn waarneming van het profiel van de Romeinse weg, die hij rond 1948 heeft gedaan in de wand van een sleuf, die werd aangelegd om er gasbuizen in neer te laten. De richting van de weg was evenwijdig aan de grens tussen Ubach over Worms en Eygelshoven, en lag in het verlengde van de vondst bij de Koeweg te Schaesberg. Opmerkelijk is ook, dat in de buurt van de plaats, waar Schobben de doorsnede van de Romeinse weg zag, het terrein ligt, dat Brunestraat wordt genoemd.

In zijn artikel *Romeinsche mijlpalen in Nederland* in de *Oudheidkundige Mededelingen enz.* Nr XXVIII (1946) laat Brunsting de tot op dat tijdstip in Nederland gevonden Romeinse mijlpalen de revue passeren. Aanleiding tot dit artikel was o.a. Het feit, dat .."in Zuid-Limburg bij Eygelshoven voor enkele jaren fragmenten van twee mijlpalen zijn ontdekt." In heel Nederland waren er in 1946 slechts 6 mijlpalen bekend. Nadat hij de twee, in de fundameneten van het kerkje te Eygelshoven ingemetselde fragmenten van mijlpalen beschreven heeft, stelt Brunsting: "Eygelshoven ligt aan of nabij den Romeinschen heerweg Tongeren -Keulen. Aan dien weg zijn reeds twee mijlpalen bekend, beide te fragmentarisch om een interpretatie toe te laten. Een basement van nog een mijlpaal, eveneens van zandsteen, staat nog streeds aan den weg tussen Eygelshoven en Rimburch". In 1969 vertelde Schobben, aan de deelnemers van een excursie over "het vermoedelijk beloop van het tracé van de heerbaan Keulen - Jülich - Rimburch - Coriovallum ter plaatse, in afwijking van de tot nu toe bekende meningen". Op grond van de waarnemingen van Van Hommerich en Schobben en de aanwezigheid van de Romeinse mijlpaal aan de Broekhuizenstraat zou het Koewegtracee als volgt hebben

gelopen: vanuit Heerlen door de Kissel, over de Brandhofstraat en de Pieterstraat, evenwijdig aan de (oude) Koeweg (vondst bij steenfabriek Russel), over het veld bij de steenberg van de "Laura", richting het grote viaduct onder de autoweg bij de Gravenweg/Schanserweg, naar tuincentrum Licom-Groen bij de kruising Waubacherweg/Europaweg-Zuid/Groenstergracht. Vervolgens de grens tussen Eygelshoven en Ubach over Worms volgend (waarneming Schobben), naar de achterzijde van het tuincentrum aan de Eygelshovense Boomgaardskuilweg (Brunestraat), om langs het Pambos, achter de Hoven door, de Rimburgerweg te bereiken. Van hier loopt hij via de Broekhuizenstraat, Rinckberg en Palenbergerweg, via de veeweide van Kallen naar de Romeinse brug over de Worm.

Kiezen.

Uit het voorgaande komen er dus twee mogelijke tracees van de Romeinse weg tussen Heerlen en Rimborg te voorschijn: het Hereweg-tracee en het Koeweg-tracee. Tot de vondst van de resten van de weg nabij de Koeweg in 1951 en de waarneming van Schobben bij de grens met Eygelshoven kende men alleen het Hereweg-tracee. Na die vondsten kregen de plaatselijke historici en ook mensen als Brunsting en Schrijnemakers steeds meer belangstelling voor het iets meer zuidelijk gelegen Koeweg-tracee. Dat blijkt vooral uit de verschillende artikelen in het *Jubileumboek 1950-1960* van het Land van Herle in 1961. Daarna verstomd deze discussie. In de rond 1980 verschijnende boekwerken over de verdwijnende gemeentes Ubach over Worms, Nieuwenhagen en Schaesberg is er alleen nog maar sprake van het Hereweg-tracee. In het boek *Langs de Weg*, in 1987 verschenen ter gelegenheid van de expositie *De Romeinse weg van Boulogne-sur-Mer naar Keulen* heet het: "Na Heerlen raken we het spoor van het tracé bijster. Er zijn geen opgravingen of zelfs waarnemingen ten oosten van Heerlen die ons zekerheid kunnen verschaffen. Toponymische argumenten wijzen in de richting van de Heerweg in Schaesberg en Nieuwenhagen en het gehucht Groenstraat".

En het Herewegtracee dan? Wellicht is het later ontstaan. In eerste instantie als een verbinding tussen de Romeinse bewoning bij de watertoren te Rimborg en de villa aan de Koelweg te Nieuwenhagen. In de Middeleeuwen wordt dit tracee steeds belangrijker. Het overvleugelt de - onder andere wegens het verdwijnen van de internationale handel en een sterk toegenomen decentralisatie - overbodig geworden weg tussen Keulen en Bavai. Het Koewegtracee raakt buiten gebruik en

verdwijnt volledig onder de landerijen al blijft er wel een herinnering aan bestaan in bijvoorbeeld de grens tussen Ubach over Worms en Eygelshoven.

In zijn artikel *Geschiedenis der Kerkelijke instellingen tot 1900 in Geschiedenis van Hoensbroek* afd III, blz 353, schrijft J. Th. T. De Win in 1967: "dat de Romeinen - omtrent het midden der 3e eeuw niet meer in staat zijnde de Rijn-Waal-linie met succes te verdedigen - rond het jaar 260 de hoofdmacht van hun troepen in Germanië gaan legeren in een teruggetrokken nieuwe "stelling" langs de heerbaan van Keulen naar Bavai." En "Kort na de invallen der Franken, omstreeks 272/273, krijgt Tongeren een nieuwe, sterkere omwalling. Ook de onlangs ontdekte restanten van Romeinse vestingmuren te Maastricht schijnen uit het einde van de 3e eeuw te dateren, terwijl eveneens het Romeinse Heerlen (Coriovallum) in deze periode met een wal omgeven wordt". Het is mogelijk, dat in die tijd het iets noordelijker en vooral hoger gelegen Hereweg-tracee belangrijker is geworden. De drie sein- of wachttorens waarvan sprake is, liggen langs dit tracee: één op de hoogte bij het Heerlense sanatorium, waarvan de fundamenten door Peters zijn opgegraven, één volgens Jongen op de Lichtenberg en de derde wordt door Schobben bij het recreatieterrein boven Rimborg gesitueerd. Het Hereweg-tracee heeft nog tot lang na de Romeinse tijd een belangrijke functie gehad als doorgaande weg. Quaedflieg vond in aktes uit de 17de en 18de eeuw voor de Hereweg benamingen als: "die Heerestraat loopende van Heerle naar Ubach", "de Heerewech van Heerle naar Ubach" en "aan de landstraat loopende van Heerle tot Rimborg op den Heerwegh". Toen in de 16de en 17de eeuw de stadjes Herzogenrath en Geilenkirchen belangrijker werden, werden ook de afsplitsingen van de oude weg in de richting van de plaatsen belangrijker. Vanuit de Streep ging men over de Lichtenberg, Nieuwenhagerheide en Waubach naar Geilenkirchen. Vanaf de Haanweg ging het langs "Het Hekske", de Groenstergracht en de Waubacherweg naar Eygelshoven, en vandaar naar Herzogenrath. Van het tracee-gedeelte Haanweg - Groenstraat - Warderkapel - recreatiegebied was tot voor kort nog een veldweg over. H. Goosens zag bij de ruilverkaveling van het gebied nog de resten van deze Romeinse weg, voor ze onder de nieuwe kavels verdwenen.

Wens.

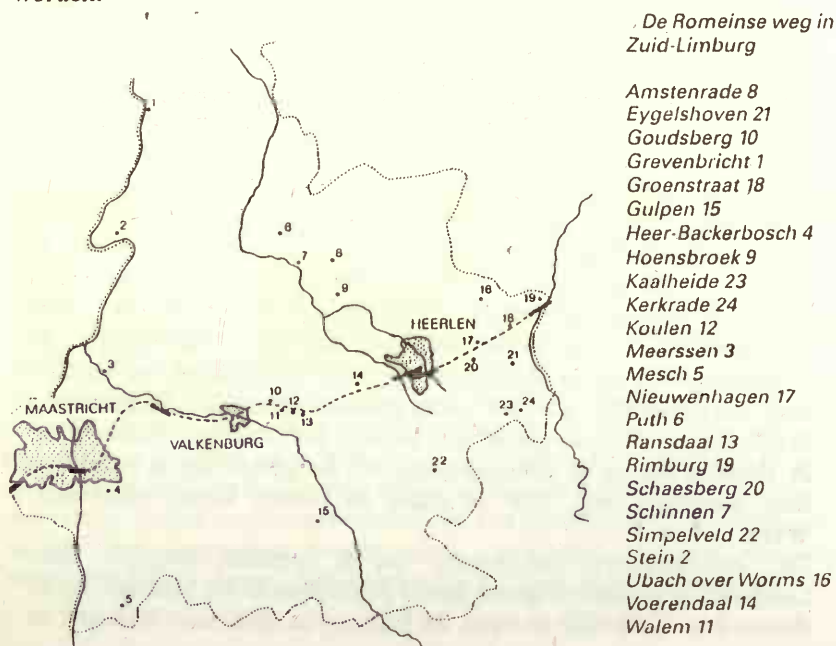
De conclusie over het verloop van de Romeinse weg(en) door Landgraaf is gebaseerd op een aantal publicaties in het verleden, op de theorie dus. Toch blijft de wens, dat beroeps- en amateurarcheologen in

de toekomst, door een deskundig bodemonderzoek, door opgravingen dus, gaan vaststellen, in hoeverre deze conclusie juist is. Dit onderzoek zou met name moeten gedaan worden op twee plaatsen. In het gebied tussen de Eygelshovense Boomgaardskuilweg en de Landgraafse Rimbürgerweg, voordat de gemeenten Landgraaf en Kerkrade de daar geplande boslokatie gaan realiseren, en op de hoek tussen Einsteinstraat en Rouenhofweg bij de ijzeren spoorbrug, voordat men daar met de bouw van het avonturenpark en het hotel van het Taurus project van start gaat.

Bovenstaand artikel is een stukje uit ons jaarboek 2002.

Dit boek bevat meerdere onderwerpen o.a. Hoe leefden onze voorouders hier in de 19^e eeuw. Het wel en wee van "d'r St. Joep oet Woabich", Armenzorg in Rimbürg, de huisweide bij huize Op de Kamp, herinneringen uit de Groenstraat.

Het boek kost EURO 12,50 voor leden en EURO 14,00 voor niet leden en kan in ons verenigingslokaal tijdens openingsuren afgehaald worden.

De Ghesellen

Ich (der Stef Moenen) han wer ins durg de archiefdoes (met inventarisnummer GSG-3-34) van de **Ghesellen** gemoest en ut volgende stukske vuur uch oetgezoch en letterlik uuvergetiept. Der Lei Hanssen (L) en der Wiel Das (W) hont die "Spragatse" vuurgedrage bij ing van hun revues ergens in de joare vieftig in der zaal van der Hermaan Sjtèvens (*het huidige Zalencentrum de Brandpoort*).

Veul pleseer mit lease:

W. Dr peuk... eh dr Lei nog niet hij? Oh, doa is hea. Als men van de duivel spreekt, trapt men op zijn peuk.

L. Doe wits toch dat ich koam? Een man een man, een peuk een peuk.

W. De weg naar de hel is met goede peuken geplaveid.

L. Als de nood het hoogst is, zijn de peuken nabij.

W. Geen oude peuken weggooien voordat men nieuwe heeft.

L. Beter één peuk in de hand, dan tien in de lucht.

W. Spreken is zilver maar peuken is goud.

L. Da heur mer op mit peuken, vuur zint mit zilver al tevrijje.

W. Joa, me weat gek mit al die peukerij. Trouwens ze hant mich gezaag doe woasch in Venraai?

L. Dat schtunt, evel waal op bezeug. Wiel, doa han ich gelaache. Doa moch inne gek noa heem goa. Der burgemeester woar doa en feliciteerde hem. Zaag, zeat hea, zaag maar tegen dieng vrouw dat der burgemeester der ieschte woar dea dich gefeliciteerd hat. Toen zeat dea gek, wie ich pas hij woar dach ich dat ich der Napoleon woar. Bis maar schtill, hij kriege ze dich waal wer normaal.

W. Burgemeester..... Lei, ich han gehoed dat op het gemindehoes 2 beambtes striet houwe. Der inne zeat tegen der aangere "doe bis der voelste dea besteet". Doe zeat nummer 2 "doe bis der voelste van de ganse welt". Op dat moment kunt der burgemeester binnen en zeat "heere heere, ihr vergit dat ich och nog hij bin.

L. Wiel, ze houwe mig opgerope vuur het nuj Natoleger. Der kapitein woar inne duutscher. Hea zeat "Kameraden, in das neuje Europa muss ein neuer toon herschen". (Dea toon koam mich bekank vuur). "Kameraadschaft, dicipline und die bereitschaft sich vollig ein zu setzen werden gefordert. Ein neujer Geist muss wehen und mich, der

Kommandeur solt ihr als die Mutter der armee betrachten. Hast du das verstanden mein jungen?" Ich zaan "jawohl Mamma".

W. De vuurge weak woare manœuvres in de Broensummerhej, der ganse generale Staf stong bijee. Opins kunt het ezelke van der loemele Joep aangebroeze. Dea how zich losgeriete en bliet midden tuschen die hoeg heren schtoa. Ich begos te laache en opins brult der Generaal "Woarum laachste?" Ich zaan "dat is der ieschte ezel dea ohne schoepkar bij der generale Staf kunt.

L. Doe hass het uver de Broensummerhej. Het Heintje woar mit zie meadje mit der auto noa de hej gevare. Opins op der weg der auto kapot. Wat noen, lope of repareren? Repareren zeat het meadje en die 2 duiken oonger der auto. Noa ing hof stond klopt inne het Heintje op ing schouwer. Ich wil dich nit stuure, maar ze hant dich der auto geklauwd.

W. Wie, ich woar mit hem in der dieretuin en vuur stond noa de apen te kieke, wie inne aap opins op hem winkt en hem in ee oer fluustert "wie bis doe hij eroetgegekoame?"

L. Hasste dat gehoed van der Akkermans?

W. Nee.

L. Dea kunt heem en vingt inne vreeme knul in gen hoes. Hea schnapt hem bij der hos, maar dea knul doedsbenauwd "nea heer, nit houwe. Ich zal het uch oetleke". Ich woar hijneave het scharrelen mit dat meadje en opins kunt doa der Pap erin. Doe han ich mich motte voetmaken en bin ich uuver het plat daak hij-er-ingevlucht. Daan has te geluk gehad menke, zaath hea. S-nachts in gebed begint hea opins de vrouw um de oere te houwe. Wat vilt dich in, zeat die. Oas, zeat hea, vuur hant uberhaupt gee plat daak.

W. Dis weak goonge vuur noa Eindhoven mit der zog. Ich zoot de siedong te leaze wie der jong opins vriegt, wat woar dat vuur ee station woa vuur graat langskoame? Ich zaan, dat weat ich nit. Noa ing hof stond zeat hea, joammer dat ste dat nit wos, want de mam is doa oet der zog gevallen.

L. Schwieg mig uuver zog. Ich gong mit de ganse familie noa Sittard. Vuur zitten in der trein en graat wie het Juupke oet hêt bagagenet vilt, het Sjengske ing vinster kapot hujt, het Treeske het spoorkeetje opit, merk ich dat ich de buusch heem han lotte ligge en doen zeat de vrouw och nog, Leonaard, vuur zitte in der verkierde trein.

W. Ich woar de vuurge weak in Amsterdam, kom in ee hotel en krie ging kamer mie. Alles bezet, zeat der portier. Kwatsch, hij zint zieker nog kamers vrij. Nee, zeat hea alwer. Ich zaan, went noen der

Prins Bernhard koam, hot ihr da och ging kamer? Nou, zeat hea, in dat geval waal. Ich zaan, gef mich die daan want dea kunt huuÿ toch nit.

L. Ich han gisteren gelaachen. De vrouw gong der klinge noa gen schoel breenge. An gen schoel kriet der klinge zich der kaugum oet de puutschen dujt hem zich aachter ee uhr. De vrouw wilt van schrek het gebid oet der monk. Der klinge wil het oprapen en treent drop. Dat woar nog nieks, maar ze houw de vrouw Janssen zoe belloofd dat nieks zou draan komen wie ze het gong liene.

W. De vrouw houw inne sprekende papegaaj gegouwe. Gistere zoat dat oas an de proeme. Ich zaan, oas wenste noch ing kier an de proeme gees, riet ich dich de hoare oet der knikker dan kansste mit inne kale kop loape. s'Middags kunt der kapper binnen, dea hat och inne kale kop. Toen zeat der papagaaj "hij knul, bis doe och an de proeme gewea?"

L. Ich woar dizze zoemer bij der kapper en dea vroaget mich of ich nog op vakantie gong. Ich zaan, joa, noa Italië. Nee, zeat hea. Italië is niekst tedoa, doa is het te duur, in Rome haste zakkenrollers en bij der Paus kunste nit. Inne mond dernoa woar ich wer bij hem en vrieg hea "wie woar het in Italië? Nieks geklauwd?" Nee. Woasch ste bij der Paus? Joa. Wat zaag dea, nieks? Joawaal, hea vroaget mich welk verke mich de hoare geschnijje houw.

Links vrouw Kwebbel (Wiel Das) en rechts Vrouw Kwatsch (Lei Hanssen)

*Het bestuur en de redactie wenst u
Prettige Feestdagen
en
een gezond 2003*

Inne krisboom v'rtelt (oet 't Kirkröatsjer plat)

Joarelank hant mie broor en ich same mit ós ouwesj in inne busj gesjtaange. Mit ós vere woare vier ing gelukkige en tevreje familie. Bis vuër twee joar, doe hant ze ós ouwesj mit krismus umgehoute en voetgesjlipt. Ze houwe 't waal gód getroffe. Inne pastoeër zoag ze óp d'r mat likge tussje inne ganse hoop angere dennebeum en deë hat ze doe mitgenoame en beij zich in de kirk ing sjun plaatsj gegeëve beij de krib. En noe mar wachte wienieë vier an de reij zint. Zoeë geet 't noe eemoal mit dennebeum. Giddes joar teëge de krismus weëd in d'r busj geruijberd en weëde wer inne gans hoop dennebeum umgehoute en v'rkoch. Mit mie broor en mich is 't evvel gans angesj gegaange. Os hant ze dreij nachte vuër de krismus geklouwd. Ee paar ielegaal wirkere hant ós mit een bót beijel umgehoute, óp ing sjoepkar gelane en mitgenoame. Va ós twee houw ich 't nog 't beste getroffe. Al gans vlot houw ich in de gate dat ich beij deftige lûj woar gekoame, die loate wen 't düster woeëd de g'rdiene oape. Ze houwe mich in de gów kamer in inne emmer zank gezat, gans kót beij de vinster. Doa woar ich vroeë vuër, noe koeët ich mine broor an de anger zie va de sjtroat nog ins zieë. Evvel wie deë oetzog. 't Woar nit um aa te zieë. 't Woar graad inne kloon vuër d'r vasteloavends óptoch. Ich woar evvel óch nog nit hinger sjmidsbakkies. Va boave bis ónge woeëd ich volgehaange mit alerhande soate krisböl, lempkes, pletskes en ingelehoar, dat ich bouw haarwielig woeëd va d'r jeuk. Krismörge woeëd de ganse familie um mich erum v'rzameld; en noa dat d'r pap d'r toeën hou aa gegeëve, woeëd mieësjtimmig gezoonge: "Oh Tannenbaum, wie grün sind diene Bletter". En da te dinke, dat mich 't krüts bouw uëverbroke va ieëlend. En durch al deë prul deë ich an mich houw haange koeëtste bouw gee greun mieë zieë. En weë zingt noe zoeë sjtóm liedje uëver greun bleer an inne denneboom. Noa 't zinge woeëde de krisgesjenke oetgepak. 't Int woar nog sjunder wie 't anger. Mar vuër mich woar nieks doa. Waal sjótte ze mich ing teut water in d'r zank. Ze woare zieëker bang dat ich angesj te vlot zów oetdruëge en de boet zów v'rzouwe. 't Woare richtige "vreëtzame" lûj, wat die zich nuij d'r gilles eraaf houwete, dat is

bouw nit te geleuve. 's Mörges noa de kirk begós 't mit krisbroeëd, um
 ellef oere vla mit kaffe en beij 't middigeëte rinkvleesjsoep, vleesj mit
 irpelkes, i-gemakde pieëtsje, appelkompot en dreij knieng. Wie ze dat
 dri houwe zitte, koam nog boeding mit sjlagroom óp d'r dusj en 't letste
 mokka mit ee sjtuk toeët. Wenste deë óngeree v'rdrage kans, da móste
 joa bouw inne maag ha wie inne kroetweusj. En doe sjtees doa mar mit
 pieng in 't krüts en m's tevreje zieë mit inne grül water in de sjoon. God
 zij dank woeëd 't doanoa ee bietje sjtil in de boet, gidderinne loag óp
 apegape. 's Oavends koam bezeuk, twieë tantes mit de mansluj vole mit
 ee "Fröhliche Weihnachten" noa binne. De flessje koame óp d'r dusj,
 alle lampe woeëde oetgemak, alling mieng lempkes moeëte blieve
 brenne. Wie 't twieë oer woar, góng d'r bezeuk noa heem. Inne van de
 nónke vóng, daste 't mit krismus nit zoeë laat mós make. D'r ieësjte
 krisdaag woar um. Wie 't die anger daag gegaange hat, dat v'rtel ich uch
 ins ing anger kieër. Alling wil ich uch nog v'rtelle wie ich aafgedankt
 woeëd. Noa vieëtieën daag woare mich alle nolde oetgevalle, ich zoag
 oet wie ing kaal geplukde hón. 't Woar nit um aa te zieë en 't woar ginne
 mieë deë nog noa mich kieket. Zoeë is 't leëve, biste volgehaange, da
 vingt gidderinne dich sjun. Went ze evvel nit mieë van dich kanne
 plukke, da ziet dich gine mieë sjtoa. Inne herder deë neëve mich sjtóng,
 wool mich truëste. Nog ee paar daag en da biste va alles aaf. Vuër dich
 is 't mar ing kieër daste dat mós mitmake. Mar vier weëde giddes joar in
 ing sjoonsdoeës gedujt en óp d'r zulder gezat. Zoeë geet 't mit die
 angere in de krib óch. Die zint alling nog nît zoeëlang d'rbeij wie d'r
 Joeëzef en mich. Anger joar viere vier al ós zilvere jubilejum es
 kribhillige, da sjtunt vier al 25 joar in de krib. D'r woar evvel nieks mieë
 aa te doeë. De pletskes woare al lang voet en wie de krisböl en de
 lempkes woare aaf gedoa, woeëd ich óp dezelfde sjoepkaar gelane woa
 ze mich vuër de krismus mit geklouwd houwe en woeëd ich erges
 ielegaal an d'r rank va d'r busj gekiept. Mie broor deë erme deüvel, deë
 loag al doa en noe likge vier mit ós twieë doa in de kouw en in d'r reëge
 bis dat nieks mieë va ós doa is. Doa kanste da beëter mar nit aa dinke en
 ich truës mich da óch mar mit d'r gedanke, dat óp de plaatsj woa vier
 likge nog ins ee klee dennebeumke oet geneëd zal ópgruj-je.

Kerktoorenhaan

(Hein Rade)

Bij velen zal wel eens de vraag zijn gerezen, waarom op onze kerktorens een haan is aangebracht.

Het Volksgeloof: Voordat het licht in de dageraad is, heeft de haan zijn doordringende wekroep reeds gedaan. Hieraan werden vanouds magische krachten aan toegeschreven, welke met de vruchtbaarheid in verband werden gebracht. De haan, een op voortplanting ingestelde werkzame vogelsoort en uiterst waakzaam op zijn mede hofstede bewoners. Als vruchtbaarheidssymbool is het geen zeldzaamheid om een fraai geknpte haanfiguur aan te treffen op oogst dankfeesten. Ook soms in primitieve vormen in hagen van een hofstede; en vanaf deze plaats bewaakt de haan zijn gebied; of als teken van waakzaamheid op de daken aangebracht. Onze verre voorouders plaatsten hem zelfs in de bomen nabij hun woning om zo het eventuele onheil te weren bij dreigend zwaar weer, vandaar het gezegde "weerhaan". In de heraldiek wordt de haan stappend of kraaiend voorgesteld en hiermede als strijdend gesymboliseerd.

Het christelijke geloof: Reeds in het Oude Testament vond Job het verwonderlijk dat de haan zich nooit versliep of door het morgenlicht werd verrast, maar uit zichzelf de dageraad aankondigde. Job stelde zich dan ook de vraag: "Wie geeft de haan deze wijsheid?" Pudentius schreef rond 410 over de haan: "Hij kent het licht als zinnebeeld van Christus en verjaagt de nachtelijke spookbeelden". Dit samen met de geschiedenis van Petrus, die Christus verloochende en zich dat pas na de derde kraai van de haan realiseerde, geeft de symboliek van waakzaamheid een duidelijk extra tintje. Dit werd door de oude Germanen bij hun kerstening direct begrepen om de haan te gebruiken als wachter op de zerken en begraafplaatsen. De haan werd hiermede op de hoogste top als bewaker geplaatst om te waken over de graven, waaruit de doden eens zullen verrijzen. Als zinnebeeld van Christus is hij de overwinnaar over macht der duisternis en de boze geesten. Hij keert zijn kop naar de aanstormende winden (windhaan) die de boze machten voorstellen en symboliseert de oproep tot arbeid bij het gloren van de dag....

De oudste bekende torenhaan is volgens de archieven door de bisschop van Brescia (Italië) in 820 voor de toren van de kathedraal besteld en sedertdien daarboven niet meer weg te denken.

Vrije goa

Ich zoot mit 't meëdje óp de bank
hank in hank.
D'r pap van hem koam eri
en vroog of ich tappesere kank.
Ich han mich dem ins goot bekieëke
En wieër woar ich doa al oeëtgesjieëte.

Vrije goa

Ich zoot mit 't mreëdje óp de bank
hank in hank.
Óch dem ziene pap koam eri
en ich zaag dem dat ich nit tappeser kank.
Heë zeët dat wool ich dich óch nit vroage.
Doa zoog ich mich al sjtoa.
Heé houw 't leefste der gaat im gedoa.

Ich houw noch noeëts inne sjuppesjteel gebroake.
Die loot ich ruijig in d'r sjtaal mar sjtoa.
Douw houw ich doa mieng gericëte en kank icg goa.
Ich kank nit grave of tappesere.
Wat ich waal kank mit die meëdjes op de bank
vertel ich uch ing aanger kieër.
Aangesj weëd 't liedje vöols te lank.

Sjef Erens

augustus 2002

Uit het archief van de heer J.J. Jongen

Bij het ordenen van het archief van de heer Jongen uit Schaesberg vond ik in de aantekeningen die hij gemaakt heeft uit de schepenbank Schaesberg volgend gedicht:
*En gelooft gheen kat op gronerheide
En gheen paap en sijne eide
Noch gheen munnik bij sijn gewisse
Sunst wirs du von alle drei beschisse*

Veldnamen

(door Hein Goossens)

Het bewoonde gedeelte van het dorp Waubach was vroeger omgeven door een hoge, brede heg. Op sommige plaatsen waren openingen – afgesloten door een poort of valder - om mens en vee over de wegen door te laten; kleine openingen waren voorzien van een draaihek. Op deze wijze kon men ongewenste gasten weren en dieren beletten het dorp te ontvluchten. Buiten deze beschermde omheining lag het veld, waarvan de opbrengst de hoofdbron vormde voor het levensonderhoud der mensen. Aangezien het veld een grote oppervlakte had, hadden de eigenaars en bewerkers het onderverdeeld in kleinere stukken, die elk een aparte benaming kregen. Deze namen nu waren in oorsprong volksnamen, waarvan de meeste in de 19^e eeuw als kadastrale benaming een verder leven gingen leiden.

Bungerveld:

Het grote veld, oostelijk van Waubach gelegen en begrensd door de Maastrichterweg, de Kerkstraat en de Duitse grens (tussen Scherpenseel en Rimborg), heette al in de 16^e eeuw het Bungerveld. Het was genoemd naar de erbij behorende hoeve, de Bungershof. De naam Bung of bungler is een vervorming van het woord bunder, een oude oppervlaktemaat ter grootte van ongeveer een hectare. De naam leeft nog voort in de Bungweg, de verbindingsweg tussen de Maastrichterweg en de Groenstraat, waar in vroeger eeuwen de Bungershof gelegen was. De hoeve zelf moet al in de 2^e helft van de 18^e eeuw verdwenen zijn; op de Oostenrijkse Ferrariskaart uit 1770 komt ze al niet meer voor; wel zijn uit oude akten nog enkele bewoners bekend, o.a. de families Vaessen en Franken. In 1503 was de hof eigendom van de heren Van Streithagen.

Jachtveld:

Dit veldje was gelegen in de hoek, gevormd door de Putgracht (= Europaweg-Zuid), de Holleweg (= verlengde Kloosterstraat) en de Grensstraat, ter plaatse waar thans het complex Heereveld ligt. Deze laatste benaming was bij de naamgeving in 1968 dan ook kadastraal onjuist. Het Jachtveld was een bij uitstek geschikt gebied voor jagers op klein wild. Het lag dicht bij de woonhuizen en was begroeid met laag struikgewas en grasland. Het was geen kadastrale benaming, maar een volksnaam, alom bekend bij jagers, stropers en vogelvangers. Het jachtveld lag in Waubachs gebied, in tegenstelling tot de kadastrale benaming "Jagdveld", gelegen in het Rimborgse territorium.

Heereveld:

Vijfhonderd meter oostwaarts lag het Herrenveldje, dat een speciaal jachtgebied was van de heer, de grootgrondbezitter van het Bungerveld of de heer van Rimburch. Het werd begrensd door De Holleweg, de Molenweg, de Onderste Straat (= de Grensstraat) en de gemeentegrens van Rimburch. Het veldje werd doorsneden door een smalle weg, de Herrenveldweg, die leidde naar "g'n Bill", een volksbenaming (oorspronkelijke een kadastrale benaming) voor een "geheime" Duitse grensoversteek, die in de Eerste Wereldoorlog bij smokkelaars alom bekend was.

Tangspad:

Het laatste gedeelte van de tegenwoordige Grensstraat, vanaf de Bosveldweg tot aan de Duitse grens, heette vroeger Tangsgracht en behoorde tot de gemeente Rimburch. Omdat de Onderste Straat in die dagen meer dan eens een modderbad was en voor het verkeer veel ongemak veroorzaakte, hadden de gebruikers van de gracht een weg of voetpad aangelegd, dat een verbinding vormde met de hoger gelegen Holleweg, de tegenwoordige Kloosterstraat. Niet alleen voetgangers maakten van het pad gebruik, ook vrachtrijders verkozen graag deze "drogere" route om met hun beladen karren richting Nieuwenhagen te gaan. Op een dezer vrachttochten werd de heer Leo Zaunbrecher uit Scherpenseel bij het beklimmen van het Tangsgrachtervoetpad "overreden door zijn eigen kar", aldus de woorden van de pastoor van Waubach. Het was kermis te Waubach en door het plotse tromgeroffel van de voorbijtrekkende harmonie was het voorste jonge paard van het tweegespan schichtig geworden en gaan steigeren. De weggerukte kar raakte de 43-jarige voerman in de rug, waardoor hij ter aarde viel en het wagenwiel over zijn borstkas reed. Het slachtoffer was op slag dood. Het ongeval gebeurde in het jaar 1896 op maandag 19 oktober. De pastoor van Waubach diende hem de laatste sacramenten toe; hij werd twee dagen later begraven te Marienberg.

Het Tangsvoetpad - zoals het in de volksmond heette - liep dwars door het grondgebied van het tegenwoordige "Heereveld en het Klooster". Nabij de ingang van het O.C.G.L.-gebouw mondde het uit in de Kloosterstraat. Bij de bouw van het voormalige zusterklooster in 1887 geraakte het pad in onbruik en werd korte tijd later vervallen verklaard.

Langerveld:

Ten zuiden van het Herrenveldje, aan de overzijde van de Holleweg, lag het Langerveld, een volksbenaming, omdat het een langgerekte vorm had. In feite was het slechts één groot perceel akkerland. Het was geen duidelijke kadastrale benaming, waardoor enkel de pachtboeren van het perceel en omliggende grond stukken met deze veldnaam bekend waren.

Jachtveld (Jagdveld):

Dit veld lag in de gemeente Rimburch, oostelijk van het Herrenveldje. Het was van het voorgaande gescheiden door de gemeentegrens Ubach over Worms-Rimburch. Het was het favoriete jachtterrein van de Heer van Rimburch, die er met zijn gevolg jaagde op herten en zwijnen, het liefkoosde menugerecht van de adellijke feestdis.

De Rimburcher burchtheer had zelfs een jachtopziener aangesteld, die ervoor zorg moest dragen, dat geen ongenode gasten op zijn gebied zouden jagen.

Puthüske:

Het bekende waterputje aan de Bung in de Onderste Groenstraat was wel een der belangrijkste waterputten in onze gemeente. In vroeger tijden was het zelfs het enige putje in de gemeente, dat in heel droge tijden nog water bevatte. De bewoners van Waubach, die in hun dorpskern enkele waterputten bezaten, trokken in zulke tijden via - de helaas verdwenen - Putweg naar het Groenstrater putje om het kostbare nat te halen. Het waterhalen geschiedde met een wasketel, geplaatst op een karretje of kruiwagen. Het deksel van de ketel werd met touwen goed gesloten, waarbij een grote doek tussen de deksele werd geklemd om zo weinig mogelijk water te verliezen.

In Waubach was een waterput op de hoek van de Charles Frehenstraat en de Schoolstraat, ter plaatse waar thans café "De oude markt" is gevestigd. In 1907 liet de gemeente boven de waterput een grote pomp plaatsen, die het vullen van de emmers vereenvoudigde. In 1918 verrees er zelfs een "puthüske". Een ambtenaar van de gemeente werd aangesteld om tijdens de openingsuren toezicht te houden. De pomp werkte op elektrische kracht, hetgeen een grote tijds- en moeite besparing was. De puthüskes waren geliefde ontmoetingsplaatsen voor de bevolking; men vernam er het laatste nieuws en men kon er lief en leed vertellen aan vrienden en kennissen.

Watertoren:

Reeds voor 1920 waren er te Rimburch geologische boringen verricht, die de aanwezigheid van veel water hadden aangetoond. De jaren 1919

en 1920 waren droge jaren. Veel waterputten in de omgeving stonden droog. Kwam men bij iemand op bezoek dan kreeg men van de gastheer vaak het vriendelijk verzoek te horen zo weinig mogelijk water te gebruiken. In 1921 besloot de mijn Laura tot de oprichting van een waterleidingbedrijf voor haar beide mijnen, alsook ten behoeve van de gemeenten Ubach over Worms, Eygelshoven en Nieuwenhagen. Op een terrein achter de kerk te Rimburch werd op 55 meter diepte een rijke waterader gevonden. Er werden twee bronnen geslagen. De magere jaren - althans wat de watervoorziening betrof - waren voorbij.

In 1922 verscheen de watertoren, die voor voldoende druk op de waterleiding van Ubach over Worms zou zorgen. In 1923 werd het bedrijf officieel in gebruik genomen, een wonderlijke gebeurtenis, want genoemd jaar had juist een abnormaal droge zomer. Na de sluiting van de mijnen werd de drinkwatervoorzieningen, inclusief de watertoren, overgenomen door de waterleidingsmaatschappij Limburg (WLM). Doordat de druk op het drinkwater met moderne pompen opgevoerd werd, geraakte de toren buiten werking. Wegens de unieke architectonische bouw kwam hij in 1981 terecht op de monumentenlijst, waardoor zijn levensdagen gegarandeerd waren.

N.B. Bij de renovatie en uitbreiding van het verzorgingscentrum Heereveld in mei 2001 zijn de bovengenoemde veldnamen vastgelegd bij de naamgeving van de diverse "huiselijke" afdelingen.

Prettige feestdagen

Over stoepen en straten, water en weilanden in Schaesberg , deel 2

We vervolgen de wandeling van de heer Tillmanns in de Savelbergstraat.

Aan de rechterkant van het Hasenstraatje (*bedoeld wordt de Savelbergstraat en Prinsenstraat*) lag het aannemersbedrijf van Hodiamond, de vader van Sjef en Pierre. Daarnaast woonde Lindelauf. Naast Lindelauf, woonde mevrouw Jagers, de vroedvrouw van d'r Sjeet. Zij werd later opgevolgd door mevrouw Smeets.

Aan het einde van de Hasen (*de wijk*) lag het oudste transportbedrijf van Schaesberg dat eigendom was van Lutgens. In een loods naast het station werden de pakketten die met de trein aangevoerd werden opgeslagen en later met paard en wagen afgeleverd op d'r Sjeet.

Ook in Nieuwenhagen en Waubach was zo'n bedrijf. Daar was meneer Consten de eigenaar van. Met een beetje geluk had van Gent en Loos, Lutgens en Consten geheten.

Tegenover Lutgens lag het café met danszaal van Bertram waar met de kermis 5 cent bal werd gehouden. Omdat er geen entree was, moest ieder koppel 5 cent betalen voordat het orgel weer kon draaien en men verder kon dansen. (*Een en ander is gesloopt toen de wegreconstructie van de Stationsstraat en de aansluitende Dr. Calsstraat werd uitgevoerd*).

Bij het station lopen we richting Eygelshoven en komen langs de overweg, die zonder veel gemor van de Schaesbergers gesloten werd. (*Gedoeeld wordt op een verbinding nabij het station en niet de huidige Schwartzemiggerweg.*) Om het de mensen uit de Dormig makkelijk te maken om d'r Sjeet te bereiken werd de Poststraat aangelegd. De Poststraat begint in de Dormig en eindigt in de Streeperstraat, daar waar vroeger het mooie postkantoor lag. Het postkantoor is ooit gebouwd en bewoond door Leonard de Beye; Beyenaad werd hij in de volksmond genoemd. Hij was vrijgezel en woonde er alleen.

Lopen we vanaf het station richting Eygelshoven dan komen we langs een groot huis met een ronde erker. Daar woonde vroeger een welbekend Schaesberger, dr. Cals. Die was niet naar d'r Sjeet gekomen om in korte tijd rijk te worden, maar om van zijn beroep een roeping te maken. Hij was naast huisarts ook orthopeed en tandarts. Menigeen heeft zijn gebroken arm of been bij dokter Cals laten spalken en een tand laten

trekken. Ik moet er nog bij zeggen, dat verdoven in die tijd nog onbekend was. Dr. Cals was een van de eersten die in die tijd een auto had, ik weet zijn kenteken nog: p868. Wanneer je een nieuwe auto had, bleef je kenteken ongewijzigd. Men bleef het kenteken een leven lang houden. Dr. Cals reeds met zijn auto stapvoets door Schaesberg. Ook had deze dokter een gebrek. Hij had een soort geheugenverlies. Hij vergat rekeningen uit te schrijven, iets wat nu niet meer vaak voorkomt. Als er iemand in Schaesberg als man van de eeuw benoemd zou moeten worden, weet ik zeker dat dit Dr. Cals zou zijn.

(Een stuk verder, ter hoogte van de huidige overweg in de spoorlijn en Schwartzemiggerweg lag de steenfabriek van de familie Russel. Het was een ringoven. Het woonhuis lag in feite aan de Koeweg. Het was een mooie, deftige woning. Als kind kwam ik er wel eens met de kostganger Hubert Gerards die bij mijn grootouders Joep Horsch en Martha Brassé inwoonde. Wanneer ik het mij goed herinner stonden voor het huis zwarte rode beuken. Vanaf de Koeweg zag je de leemafraving. Op het terrein van de ringoven werd ook nog een veel oudere oven opgegraven. Vanaf dit punt kon je ook richting Eikenbos en via twee onverharde wegen naar of de Dormig of de Lichtenberg. Langs het pad richting Lichtenberg lag nog een grindgroeve.)

De heer Tillmanns pakt nu zijn wandeling op in de Ruitersstraat. Wij beginnen nu bij de Ruiterskoel (Rutterskoel). Een "koel" heeft in het Schaesbergs dialect twee betekenissen, een laagte b.v. "ing koel in d'r weg" of een "zandkoel, kieskoel, leemkoel". De Ruiterskoel is een laagte tussen de Heerlenseweg en de Streeperstraat en Ruitersstraat, waarschijnlijk ontstaan als groeve van zand en grind, later begroeid met berken en bosbessen en braambessen ("worbele").

Langs de kant van de Ruitersstraat stond een grote stal. Als je er tussen keek zag je voederbakken en voederruiven en kettingen. Het was een paardenstal waarschijnlijk voor politie of marechaussee. Later werd de koel gedegradeerd tot stort van huisvuil, maar dat een andere samenstelling dan het huisvuil van gemende rommel van nu.

Voordat het langs de straat werd gezet, had het vuil reeds een dubbele sortering ondergaan. Alles wat brandbaar was werd opgestookt in het fornuis, afval van groente en fruit of levensmiddelen was voer voor de varkens en vrijwel elk huis had wel zo'n beestje. Wat langs de straat stond in oude wasketels of emmers, kistjes of kartonnen dozen was de zogenaamde "Klutendrek", die door een gemeente voerman met een kar

werd opgehaald. Dat was geen prettig werk want het stof vloog in je ogen.

Aan het begin van de Streeperstraat, achter de sigarenwinkel van Greetje Gulpers-Thomas (*ik vraag mij af of hier niet bedoeld wordt het sigarenmagazijn van Maria Bremen*), optiek Isabel, foto Bindels en IJzeren Jongen, lag de voetbalwei. Gevoetbald werd op een wei en niet op een veld: een veld is een akker. Deze wei lag evenwijdig aan de Frans Erenslaan. Op deze wei werd ook soms een sport bedreven, zoals een manifestatie van gymnastiekverenigingen en vooral van Prins Hendrik. Er werd geworsteld, wij noemden dat "ringen". Ik vond dat altijd een beetje beangstigend, alsof ze echt ruzie hadden. Wij begrepen ook niet waarom het ging en wie gewonnen had. Een groot kampioen was een zekere Leckebusch uit de Gasthuisstraat in Heerlen. Ook bouwden ze piramides met hoog in de top een kereltje jong dan ik.

Nu wandelen we verder naar het zuiden en komen aan de brug over het spoor. Deze brug was nodig geworden toen het spoor Heerlen – Herzogenrath aangelegd werd. Om de helling wat minder te maken, werd een diepe insnijding gemaakt. De brug werd uitgevoerd in baksteen. De rijbaan was maar smal, net breed genoeg voor een auto of kar, de rijbaan was vaak erg modderig en als een van de weinige auto's passeerde kon je flink vuil worden. Naast de rijbanen waren aan elke kant een smal voetpad, en dan helemaal aan de buitenkant een stevige muur voor de veiligheid van ongeveer een meter hoog. Die muur was afgedekt met een vlakke ezelsrug, en sommige waaghalzen onder de jongeren liepen van links naar rechts voer deze ezelsrug heen, beslist niet ongevaarlijk, maar ik heb nooit gehoord dat er een ongeluk is gebeurd. Er waren toen nog geen elektrische treinen, alleen maar stoomtreinen. (*Op de zware helling reden de treinen in feite maar stapvoets. Afhankelijk van het aantal wagons dat getrokken moest worden stond er een tweede locomotief voor. Soms zag je de grote wielen gewoon slippen. Als kind was het natuurlijk een hele gewaarwording om boven op de brug te staan en vervolgens in de rook van de locomotief te verdwijnen.*)

Als we verder de brug overkomen zien we twee belangrijke gebouwen: het tweede huis aan de linkerkant was lange tijd het consultatiebureau. Dit gebouw heeft nog dienst gedaan als gemeentehuis. Daarnaast lag de meisjesschool en het zusterklooster, wat verder lag het koetsiersbedrijf van Joep Meulenberg.

Tegenover hen lag een belangrijk gebouw: de P&P kerk, de dekenale kerk, die de Petrus en Paulus kerk genoemd wordt. Als we nu toch zo in de buurt zijn, van de P&P kerk, kunnen we ook even naar binnen gaan. Als eerste vallen de kinderbankjes op van de kinderen. Dat waren geen bankjes maar stoelen zonder armleuningen waarop men alleen kon knielen. De kinderen waren dan in een labiele houding, waardoor het vaker voorkwam, dat iemand naar voren viel en dan viel de hele rij van achter naar voren.

Op Maria Lichtmis zat ook een hele rij kinderen op de ongemakkelijke bankjes tijdens het lof. Het duurde erg lang en de kinderen werden onrustig omdat de grote mensen opgewonden in en uit liepen. Opeens drong het tot de kinderen door, de boerderij van Steinbusch stond in brand, het vee kon niet naar buiten omdat het vastgebonden was. Het angstgeschreeuw van de dieren is mij nog lang bijgebleven. Het beeld van de brandende stallen ook.

Jullie moeten je voorstellen dat 50 meter verderop een waterput lag, daar waar nu Vini France is en tussen Verbeek en Vijgen lag een waterpoel waar men water uit kon nemen.

Iets verderop lag de boerderij van Vrösch, Antje, Sjeng en Willem woonden daar. De wei achter de boerderij werd vaker gebruikt voor feesten, waar de harmonie of de fanfare speelde. Een paar dagen daarvoor werden de vaten bier naar de wei gebracht. Dat waren houten vaten. Met planken werd dan een podium gebouwd waar de muziekgezelschappen een concert gaven.

Een stuk verderop in de richting van het zuiden, komen we bij een punt waar de Hoofdstraat door de Pieterstraat en Brandhofstraat gekruist wordt. Vroeger noemde men dat een kruisweg, in feite was dat toen de enige kruising van de Hoofdstraat.

Bij dat kruispunt lag een weide die door de gemeente gekocht is en nu markt is. In mijn tijd heeft dat plein zo goed als geen dienst gedaan als marktplein, op een korte bloeiperiode na, waar behalve groente en melkprodukten ook kleren verkocht werden. Er bleven twee handelaren over: Sjef Crutzen uit Eys en Mulders uit Palemig. De laatste is nog lange tijd gemeenteraadslid geweest toen Palemig nog bij Schaesberg hoorde.

Op de markt werd ook kermis gehouden. Eerst stonden de attracties opgeteld langs de Hoofdstraat, nu stonden schommel, draaimolen en snoepkraam op een plein.

De heer Tillmanns vervolgt zijn wandeling nog langs de Hoofdstraat tot aan d'r "Piesche pool". Wij gaan hier door de Pieterstraat terug naar de Brugstraat, naar het geboortehuis van de heer Tillmanns. Als kind kan ik mij nog wel herinneren, dat de markt wanneer het hard vroom onder water werd gezet om te schaatsen. Ook stond er de kiosk. Achter de markt lagen nog geen woningen, maar de weilanden van Haas. Ook stond hier de bioscoop van Moonen. Naast de Spar op de hoek lag de friture van Alex Bremen, dan sigarenmagzijn Gulpers, café van M. Thomas, in het pand van de bakker was een fietsenhandel en er lag het timmerfabriekje van Bronnenberg. We komen nu in de Pieterstraat waar het huidige beeld in feite nog het beeld is van vele jaren geleden. Hier lag onder andere de winkel van Alberts, bakker van der Linden, later végé Vossen, aannemer Rohan, kapsalon Leenen, de friture van Jaspers, de melkhandel van Vorage, Stevens die de mensen op velerlei administratief gebied hielp, de "villa Heuts" en een aantal woningen van Bischeroux, Tilmans, Jongen, Smeets, Vullings, Horsch, etc. Voor de rest van de wandeling over de Hoofdstraat verwijs ik hier naar het fotoboek van Jo Odekerken.

Jo Tillmanns † met aanvullingen van Jo Schiffelers.

Het fotoboek van Jo Odekerken is begin december uitgegeven.

Woar ich mar gepensjoneerd

(oet d'r oavend v'n d'r platkloep 12 dec 2002)

Vieëtig joar gidder mörge vreug ópsjtoa,
 Hals uëver kop wessje, aadoeë, ing tas kaffe
 En da vlot noa 't werk goa.
 Ummer sjtres, jage, probleme en noeëts dees de 't gód.
 Altied gekanker en gerouwel en haod de mar ins mód.
 D'r gedanke, 't kumt óch nog ins inne anger tied.
 Dat hool mich óp de bee, inne sjunne deë mich da nog ins óp 't werk
 ziet.
 Da haod ich d'r kroam vuër gezieë.
 Ze dunt da mar wat ze wille, da huër en zieën ich nieks mieë.

Da loat ich mich sjun pensjonere.

En gun fijn in d'r busj en heij sjpatsere.
Gee gezever mieë an d'r kop uëver verlof en nachsjieg.
Loeën, vakants, vakantsiegeld of zóndigssjieg.
Waal of nit vreij mit vasteloavend.
Dat zów get weëde, ummer lekker lang oehtsjloape.
Da kanne ze vuër mie paat allenuij noa de pómp lope.

D'r gedanke a pensjoeën hat mich döks gevruijd.
Mar doch woar ich óch wer erg benuijd.
Wat gees de doeë mit al deë vreije tied.
Dat gedeuns va 't werk bis de da joa nuij kwiet.
En gidder daag nieks angesj doeë wie sjpatsere.
Of in inne voele sjtool zitte rentenere.
Neë, ich mót get te doeë ha, mar wat gees de aavaange.
Wat zów 't óch, ich begin geweun mit ee paar kamere te behaange.

Mar doomit houw ich mich an d'r duivel gebiech,
Van 't ee koam 't anger, 't end woar nit mieë in zich.
Af en tów woos ich nit mieë woa ich 't ieësj aa moos beginne.
Döks vroaget ich mich aaf, wie kanne ze 't verzinne.
Alle rotkarweitjes woare inins vuër mich.
Miene nuije baas vóng, dóch mar get, angesj vervelts de dich.
De ganse familie woos mich ópins te woeëne.
Gidderinne houw wal get te witte of te verve.
Mar nieks doa, alles vuër sjpek en boeëne.

En gidder mörge heesj 't noe, oad papier bejenee doeë vuër d'r fleute-
kloeb.
De hóngskuttele ópveëge óp d'r sjtoep.
De vol drekszek a g'n sjtroat zette.
Vlot vlot inne pot frissje kaffe zette.
Gauw ins durch 't gezich wessje en d'r dusj dekke.
De vrouw mit ing tas kaffe a ge bed wekke.
Mar nog ummer doog 't nit, d'r kaffe is of te sjlap of te sjterk.
Da dinks de wal ins sjtil, "Wöar ich mar wer óp 't werk".

Sjtubbe, zuige, bedder make is óch vas parool gidder mörge.
Gidder daag sjeuple, irpel sjelle en de blómme verzörge.
D'r auto doog ich zoeë wie zoeë al ummer poetse.

Noe kan ich óch nog vuër de ganse familie de sjoon poetse.
En eëve gód d'r gaad umgrave, moeëre, erte en boeëne zieëne.
En d'r ganse zoeëmer 't graas aafmieëne.
God zij dank han ich gee versjtank van nieëne.
Angesj koëet ich vuër de vrouwluj óch nog de bluuskes nieëne.

Döks han ich gedach, gepensjoneerd, da kries de ee gód leëve.
't Hergodje mó't 't mich mar vergeëve.
Woar ich mar wirke geblieëve.
Nog mar ing inkel sjtón'd vreij is mich uëvegeblieëve.
Ich han noen bouw gaar ging tied mieë.
's Oavends bin ich kapot en han vuër nieks zin mieë.
En han ich ins ee sjtundje vreij en wil nog ins ee bietje vreije.
Da heesj 't, ouwe gek, wat has doeh nog te beije.
Da paks de mar wer in mit d'r zommersjtof.
En gees noa boethe en sjnaps dich get frissje lóf.
Mieng pensioën houw ich mich gans angesj vuërgesjtd.
Neë, ich ving d'r nieks mieë aa.
Houwe ze mich dat mar ins ieëder verteld.

Wil Packbiers

Inhoudsoverzicht ingekomen tijdschriften

(Jack Lussenburg)

Middels dit overzicht poog ik maandelijks kort in beeld te brengen over welke onderwerpen, in de tijdschriften waarop het OCGL een abonnement heeft, aandacht geschonken is.

Dit overzicht kan ook interessant zijn voor onze bezoekers.

Limburgs Tijdschrift voor Genealogie

juli 2002

Familie Welschen, door A.J. Welschen

In deze uitgave is als deel 1 beschreven de herkomst en geschiedenis van de familie Welschen. De naam Welschen komt in diverse verscheidenheden voor, zoals: Swelsen, Welzen. Het artikel telt 14 pagina's.

Bulletin Wijnandsrade

zomer 2002

Mathijs (Mathieu) Lindelauf, door Jack Jetten

Beschreven is in 9 pagina's het onderwijzersberoep van Mathieu Lindelauf die slechts 8 jaren hoofdonderwijzer was van de openbare lagere school in Wijnandsrade. Op zeer jonge leeftijd, 34 jaren, is hij na een pijnlijke ziekte overleden.

Archeologisch bodemonderzoek.

In het bulletin zomer 2002 van Wijnandsrade is als deel 2 beschreven het archeologisch bodemonderzoek in Swier. In de romeinse tijd hebben aldaar twee gebouwen gestaan. Het artikel telt 5 pagina's en is voorzien van 3 foto's.

De Bongard

Juni 2002

Kroniek en genealogie van het geslacht Rhoen (deel 2)

In dit 2e deel is beschreven de periode 1815 tot 1848. Het artikel telt 10 pagina's

Grensstation Sijperveld

Beschreven is in 7 pagina's de geschiedenis van dit grensstation. De taken van de Koninklijke Marechaussee worden aangehaald en de grenscontrole met de daaraan verbonden smokkelaars.

Land van Herle

2002 nr. 2

Beschreven is het landgoed Haeren in het 19e eeuwse Voerendaal. Haeren was het bezit van de familie Panhuys.

In een volgend artikel in dit tijdschrift worden opgravingen in Heerlen beschreven, met name de gevonden voorwerpen uit de Michelsbergcultuur. Het oude LTS gebouw van Heerlen is omgetoverd in een prachtig kantoor-gebouw ten behoeve van het ABP.

Nieuwsbrief stichting kruisen en kapellen nr. 21, juli 2002

In deze uitgave informatie opgenomen over de gedachteniskapel van de mijnwerkers die in Park Gravenrode op 8 september 2002 geopend zal worden. Deze kapel is opgericht (was voorheen lijkenhuisje van de Staatsmijn Wilhelmina) ter nagedachtenis van de bijna 1500 overleden mijnwerkers in de Limburgse mijnen. De namen van deze door een ongeval overleden mijnwerkers zijn op twee gedenkmuren aangebracht.

't Sijtegelke 2002 nr. 17

Beschreven wordt in 6 pagina's A5 de geschiedenis van busonderneming Thirion. In herinneringen aan mijn kinderjaren wordt beschreven huis Vroenhof uit 1875. Het landgoed Sint Gerlach wordt in 8 pagina's A5 uitgebreid beschreven.

Inhoud 2002-augustus t/m oktober

Jaarboek LGOG 2000/2001

Artikel over Alexander Michiels van Kessenich (1800-1863), door Lou Spronck, 80 blz.

Kerken en kerkgangers in Vaals van de Staatse tijd tot heden, door WAJ Munier, 143 blz.

Ambt en Land van Kessel, door M. Flokstra, 49 blz.

De neolithische grafkelder van Stein, door WPAM Hendrix, 24 blz.

Ubachs Symposium: aspecten van historische betrekkingen tussen Maastricht en Luik:

* De migratie van Maastricht naar Luik, vice versa (19e en begin 20e eeuw), door Willebrord Rutten, 16 blz.

* Was Maastricht tot aan het begin van de twintigste eeuw een tweetalige stad?, door PH Wijnands, 14 blz.

* Schippers tussen Luik en Maastricht aan het einde van het Ancien Régime, door Erwin Steegen, 15 blz.

Charles de Méan en het costumiere recht te Maastricht, door AF Gehlen, 10 blz.

Heemkundevereniging Geleen 2002 nr. 2

Artikel over de Staatsmijn Maurits. Diverse foto's, door Harry Strijkers. 8 blz.

Artikel over beginnend stamboomonderzoek. Door Gertrude Baggen. 3 blz.

Kort artikel over Bertha Franssen (Bertha van Lutterade), door Wim Sliepen, 1 blz.

Kroniek van de familie Göbbels, hoofdstuk 5 van de reeks. 2 blz.

Alledaagse Dingen, 2002 nr. 3

Themanummer over het belang van het bewaren van amateur-foto's.

Archeologie in Limburg, sept. 2002

Een muntschat van de Eburonen te Heers (Belgisch Limburg)

Vindplaatsen van de Lineaire Bandkeramiek en de Nederrijnse Grafheuvel Cultuur in het Maasdal bij Itteren-Sterkenberg

Limburgs Tijdschrift voor Genealogie

Het vervolg van het onderzoek naar de herkomst en geschiedenis van de familie Welschen en de geografische verspreiding van deze familienaam.

Landverhuizers uit de voormalige gemeente Limbricht

Het juridisch gevecht van Jean Lambert de Rossius tegen het voorgenomen huwelijk van zijn meerderjarige dochter. In dit artikel is de situatie beschreven van de tegenstellingen die rond 1736 bestonden bij huwelijken tussen katholieken en protestanten.

Activiteiten 1^e kwartaal 2003

Donderdag 23 januari aanvang 19.30

Donderdag 20 februari aanvang 19.30

Waarover? Onderwerpen worden nog bepaald.

Voor meer informatie volg de mededelingen in de Landgraaf Koerier

Dinsdag 11 maart om 19.30

Algemene Ledenvergadering

Nadere informatie hierover in ons 1^e bulletin van 2003

‘Bokkenrijders’ en de tortuur

door May Quaedflieg

Op 17 oktober jl. puilden onze studiezaal uit. Hutje mutje. De lezing van de gereputeerde historicus Louis Augustus – hij werd daags erna tachtig, er werd daarom zelfs voor hem gezongen – kende een toeloop van ruim vijftig geïnteresseerden.

Het was aangekondigd dat hij het zou hebben over de Bokkenrijders, een breed uitgemolken, veelvuldig geromantiseerd en bestudeerd thema dat ruim twee eeuwen na dato nog steeds volop in de belangstelling blijkt te staan. Wie echter schetst eenieder verbazing dat de heer Augustus een gloedvol betoog hield om aan te tonen dat deze bendes helemaal niet bestaan hebben. De mythe werd deskundig ontmaanteld. Aan de ene kant jammer; er waren bezoekers die achteraf het gevoel hadden van een kind dat zonet heeft moeten vernemen dat de decembercadeautjes niet van Sinterklaas afkomstig zijn, maar gewoon...

Inderdaad, ‘gewoon’, de realiteit, daar ging het om. Er werd gedetailleerd uit de doeken gedaan dat de bendes – die overigens pas véél later aangeduid werden als Bokkenrijders – voor het overgrote deel het product waren van het rechtssysteem in die dagen. Bekentenissen werden afgedwongen in de martelkamer. Hoe langer de beklagde niet bekende, des te langduriger werd hij onderworpen aan de tortuur. De duimschroeven, de Spaanse stevelen, het rad, de gloeiende tangen... de meeste konden de helse pijnigingen niet verdragen en ‘bekenden’ alles wat de rechters maar wilden horen, beaamden met de verlossing in het vooruitzicht alles wat door hen in de mond gelegd werd. Vooral namen van zogenaamde medetrawanten – vaak onschuldigen die dan ook opgepakt werden om dezelfde behandeling van de ‘heren’ te ondergaan. In Zuid-Limburg waren er dat zo’n vijfhonderd. Meer dan één procent van de totale bevolking. Het leek een ware heksenjacht.

Natuurlijk, de armoede was groot in die tijd. De aanleiding en de verleiding om te gaan stelen bij degenen die genoeg hadden lagen begrijpelijk voor de hand. Er vonden daadwerkelijk her en der overvallen plaats. Criminele operaties waarbij vaak meerdere personen betrokken waren. Echter... het aantal verdachten, gemartelden en afgrijselijk ter dood veroordeelden groeide buiten alle proporties. Het leek wel of de bendes uit vele tientallen leden bestaan hadden. Moeilijk voor te stellen. En bovendien: als men de omstandigheden beschouwt waaronder men de aangeklaagden aan de praat

kreeg, dan is er weinig fantasie nodig om er rekening mee te houden dat er veelal 'gepraat' werd om van die vreselijke pijnen verlost te worden.

In een van de boeken uit de collectie Goossens in ons archief trof ik enige dagen later toevallig een kopie aan van een verhoor met tortuur op de burcht van Herzogenrath.¹ De bijna zestigjarige, van medeplichtigheid verdachte Alexander Ross, een grote sterke man, paardenkoopman van beroep, werd op 12 februari 1772 gearresteerd en op 3 en 4 april 'scherp geëxamineerd'. Nadat hij weer enigszins op krachten gekomen was werd het 'verhoor' herhaald op 1 mei. Andermaal zonder bekentenis. Op 12 mei werd hij opnieuw onderhanden genomen.² Lees en huiver..!

... sijnde gecompareert den voors. gedetineerden Alexander Ross aen den ghenen voorgelesen ons decret van vervolgh van torture heden in judicio extraordinaris beraemt en denselven bij territie³ aangemaent sijnde de waerheijt te seggen, heeft overall in negativis blijven persiteeren.

De zitting begint aldus met een voorleesuurkje: het decreet luidt dat de tortuur zal worden voortgezet als hij niet zou bekennen. Maar Alexander blijft in zijn ontkenning volharden. Met het volgende als resultaat.

... dienvolghens op den stoel van torture gebonden en sijn hem twintigh minuten voor thien ueren de schruiven op de duijmen gestelt worden, en opgehadt hebbende sess minuten, is weghens overgecomene flauwde ontschruijfft, ontbonden, en in eene paljas⁴ gelagt worden, waer gerust hebben tot halver elff, en persisterdende in negativis, is wederom op den stoel van torture gebonden, en hem eenen stievel op sijn rechte been gestelt worden, en opgehadt hebbende een vierdel uhr, is tot preveneringhe van eene aenstaende flauwde ontbonden, ontschruijfft, en andermael in de paljas gelagt worden, alwaer gerust hebbende tot twintigh minuten voor drij ueren, en persisterende in negativis, is uijt den paljas opgenomen, sijn hem sijne handen op den rugge gebonden en hij soo aen de rolle opgetrocken worden, alwaer gehangen hebbende vier minuten, is tot preveneringhe van eene aenstaende flauwde affgelaeten worden, den gedetineerden gerust hebbende tot thien minuten voor vijff uhren, en persisterende in negativis sijn hem andermael sijne handen op den rugge gebonden, en hij wederom aen de rolle opgetrocken worden, en naer twee minuten opgehangen te

¹ OCGL, NOT-500-15, 25 mei 1773: *Personeele respondeeringhe van den gedetineerden Alexander Ross bij vervolgh van torture gedaen op den casteele tot S'Hertogenraede den 12. Meij 1772 ten overstaen van d'heer Drossard Grieffgens, de schepenen Mathijs Koullen, Mathijs Vuncken, Mathijs Werden en Hans Peeter Spiertz ende mij J.F. Daelen subst. greffier.*

² Anton Blok, *De Bokkerijders* (Prometeus Amsterdam 1992), pag. 319-320.

³ met schrik-aanjaging

⁴ strozak

hebben is wederom tot previneringhe van eene bevoorstaende flauwde affgelaeten worden, is soo voorts goetgevonden worden te cesseren⁵ tot morgen vroegh.

Je kunt je nauwelijks voorstellen hoe je na zo'n pijnigingen de nacht doorkomt. Maar Alexander is sterk. Wat men hem ook aandoet, hij blijft consequent ontkennen. Ook al weet hij dat morgen een zelfde dag van kwelling zal volgen. Anderzijds: als hij bekent, dan tekent hij daarmee zijn eigen doodvonnis. Hij kan geen kant meer op. Maar toch blijft hij de volgende morgen hardnekkig in zijn ontkenning 'persisteren'. Met als gevolg...

... is voors. gedetineerden uijt den paljas opgenomen, op den stoel gestelt, hem sijne handen op den rugge gebonden, en hij soo twintigh minuttē voor negen ueren aen de rolle opgetrocken worden, alwaer gehangen hebbende twee minuttē, is tot preveneringhe van eene aenstaende flauwde affgelaeten worden tot op den stoel, alwaer gerust hebbende tot thien minuttē voor negen ueren, en persisterende in negativis, is wederom opgetrocken worden en naer een minut gehangen te hebben oock wederom affgelaeten worden tot op den stoel uijt vreesse ende tot voorcoominghe van een bevoorstaende flauwde, nu wederom gerust hebbende tot twee minuttē voor negen uhren, is nochmaels van den stoel opgetrocken worden, en oock een halff minut, daernaer affgelaeten worden tot op den stoel, om sich in het minste niet t'exponeren⁶ aen eene vollighe flauwde ...

Na voorlezing van de bovenstaande ter plaatste geschreven akte blijft Alexander *als waer ende waerachtigh* in zijn ontkenningen volharden. Hoewel hij de schrijfkunst machtig is wordt de akte door hem *weghens gelede*ne pijn niet connende schrijven met een *cruijs gehandmirckt*.

Ondanks het feit dat men Alexander Ross geen enkele bekentenis weet te ontlokken wordt hij niettemin ter dood veroordeeld. Drie weken later komt er aan de galg een gruwelijk einde aan zijn leven. Schuldig? Onschuldig? Was hij echt een beruchte dief die al lid was geweest van de eerste bende rond de jaren 1740. Wie zal het zeggen?⁷

⁵ op te houden

⁶ blootstellen

⁷ Soms wordt het wiel vaker uitgevonden. Het zal je maar gebeuren. Toen ik dit artikel af had kwam ik er pas achter dat de betreffende akte reeds eerder getranscribeerd en gepubliceerd werd door 'onze' Hein Goossens. Ze staat letterlijk vermeld in zijn boek *Ubach over Worms* (1981), pag. 184. Een reden temeer om dit boekwerk nog eens onder aandacht te brengen...

luk duylou

de eedaflegging

Kiesrecht

Onder kiesrecht verstaat men het recht om deel te nemen aan de verkiezingen voor vertegenwoordigende lichamen. We kennen het actief kiesrecht dit is stemrecht, het algemeen kiesrecht, voor iedereen vanaf een bepaalde leeftijd en het passief kiesrecht, het recht om gekozen te kunnen worden. Vanaf 1917 werd het algemeen kiesrecht voor mannen van kracht. Het zich verkiesbaar stellen voor bv. de gemeenteraad was oorspronkelijk sinds eind 1800 volgens het "censusrecht" slechts toegewezen aan mannen die ouder als 23 jaar waren en een bepaald bedrag aan belastingen betaalden. Bij deze regelgeving waren de kiesgerechtigden mogelijk ook kandidaat tot gekozene. Voor vrouwen gold alleen het passief kiesrecht boven 30 jaar hetgeen betekende dat deze wel gekozen konden worden echter vrouwen hadden geen kiesrecht en mochten dus niet stemmen.

De toenmalige kandidaten waren personen die het doel voor ogen hadden om iets te verwezenlijken, meestal in de eigen omgeving. In de loop der tijden hebben deze personen zich tot een groep verzameld om zodoende meer invloed te krijgen op het stemgedrag. Later hebben deze personen aansluiting gezocht bij een of andere politieke partij of zelf een nieuwe politieke partij opgericht. Dit heeft zo zijn voordeel, zodat het in ons land praktisch niet mogelijk is dat er door een partij een dictatuur kon ontstaan zoals in andere landen wel mogelijk is. Zo ontstond in 1879 de ARP (Anti Revolutionaire Partij), welke in 1903 gesplitst werd in de CH partij en de CDP partij. Die in 1926 de naam kreeg van CDU en later in 1955 de KVP werd. Bij de latere algemene landelijke kerkelijke teruggang was het wenselijk de algeheel christelijke partijen in 1980 samen te voegen onder de naam CDA.

Door dit nu ontstane meer partijenstelsel moest men accepteren dat er meerdere visies mogelijk zijn ten dienste van het algemeen belang. Deze politieke verdeeldheid noemt men als groepering de "coalitie" of de "oppositie". De coalitie is die meerderheid die iets ten uitvoer wil brengen, waarbij de oppositie hen van ondeugdelijkheid wil overtuigen.

De huidige gemeentepolitiek volgt veelal dit landelijk beeld, waarbij men toch de eigen leefomgeving of wijk in voordelen laat prefereren. Om dit eigen voordeel of financieel belang een kans van slagen te geven werden of worden soms vreemde wegen bewandeld. In 1869 werd een bezwaar ingediend te Nieuwenhagen, dat de voorzitter van de verkiezingen, kiezers had laten stemmen zonder toezicht en dat stembriefjes van een merkteken waren voorzien. Daarbij waren er kiezers die de zgn. "census" niet hadden betaald; en dus niet stemgerechtigd waren.

In 1902 volgt een bezwaarschrift van D. Reinarts tot nietig verklaren van het toelaten van dhr. Speck wegens onregelmatigheden in het stemlokaal te Ubach over Worms.

In 1919 wordt een bezwaar tot toelating in de raad van dhr. Dohmen (Ubach over Worms) afgewezen als niet bewijsbare foute handelswijze in het stemlokaal door dhr. Dohmen.

Te Nieuwenhagen werd bij provinciaal onderzoek de geloofsbrief van de hoedanigheid van Nederlander van dhr. Martin Joseph Melchers door de burgemeester der gemeente betwist. De raad was van en ander gevoelen. Hij overwoog dat genoemde Melchers afstamde van een Nederlandse vader, die met een Nederlandse vrouw is gehuwd, gedurende 33 jaar in de gemeente Nieuwenhagen had gewoond, zich aldaar, op vertoon van een *auswanderungsschein*, gevestigd heeft en dat drie zijner zonen aan de nationale militie hebben voldaan, waarvan er twee dienden. Met het oog op een en ander besloot de raad tot zijn toelating. Tegen deze beslissing kwam de burgemeester in beroep. Daarop is de uitspraak van 12 november 1875 gevolgd waarbij de raad beslissing tot toelating werd vernietigd en bepaalde dat ene vrije verkiezing voor een raadslid moest plaats vinden. De uitspraak was gegrond op de volgende overwegingen:

Dat uit eene missive van B&W van Nieuwenhagen en de daarbij overlegde verklaringen van den burgemeester der Pruisische gemeente Scherpenseel, resp. afgegeven den 9 en 30 augustus 1875 blijkt: da Albert Melchers, de vader van Martin Joseph Melchers in het jaar 1770 te broekhuizen (thans gemeente Ubach over Worms) is geboren, van

daar vertrokken is naar de gemeente Scherpenseel en in die gemeente, waar hij het beroep van boterhandelaar omstreeks 30 a 40 jaar heeft uitgeoefend en een ijzerwinkel had, circa 50 jaren heeft gewoond dat hij aldaar van 1826 tot 1838 lid van de gemeenteraad is geweest, toenmaals ook als kiesgerechtigde is beschouwd en op 3 maart 1848 overleden is; dat zijn zoon Martin Joseph Melchers in die Pruisische gemeente is geboren den 19 oktober 1819, zijn militaire verplichtingen in Pruisen heeft vervuld; op 30 september 1843 te Scherpenseel is gehuwd en in dat jaar, voorzien van een auswanderungsconsent, die gemeente heeft verlaten en naar de gemeente Nieuwenhagen vertrokken is; dat uit voorstaande feitelijke mededelingen genoegzaam blijkt dat de vader van M.J. Melchers, geboren in 1770 te Broekhuizen, nu behorende tot Ubach ver Worms, destijds behorende tot de voormalige Oostenrijkse Nederlanden, zich op het einde van 1800 of begin 1800 in de gemeente Scherpensel heeft gevestigd; en toen die gemeente, ten gevolge van het Weener congres in 1815 aan Pruisen werd afgestaan, aldaar is blijven wonen tot aan zijn overlijden in het jaar 1848; dat hij in laatstgemelde gemeente circa 30 a 40 jaren boterhandelaar en winkelier in ijzerwaren en van 1826 tot 1838 niet alleen lid van de gemeenteraad van Scherpenseel is geweest, maar ook toenmaals als kiesbevoegde werd beschouwd, eene bevoegdheid die enkel aan Pruisische onderdanen wordt verleend. Dat zijn zoon Martin Joseph Melchers onderworpen is geweest aan de Pruisische militaire dienstplicht, doch van daadwerkelijke dienst wegens een hoog lichtingsnummer is vrij gebleven. Dat die zoon, toen hij zich in het jaar 1843 in de gemeente Nieuwenhagen kwam vestigen, voorzien van een Auswanderungsschein, zoals onlangs door hem ingediende adressen uit de raads opgelaste beslissing is gebleken. Dat ook de vader van Martin Joseph Melchers gedurende zijn bijna 50 jarig verblijf te Scherpenseel geen enkele handeling heeft verricht, waaruit zou kunnen worden afgeleid, dat hij de hoedanigheid van Nederland wilde bezitten. Uit de hiervoren aangehaalde daadzaken, en in onderling verband beschouwd, genoegzaam volgt, dat de vader geen tijdelijke maar een vaste woonplaats heeft gehad te Scherpenseel, zelfs lang voordat zijn

geboorteplaats Broekhuizen vooreerst deel uitmaakte van het Koninkrijk der Nederlanden en die Oonafgebroken heeft behouden tot zijn dood in 1848. En hij toen de gemeente Scherpenseel aan Pruisen werd afgestaan ingezeten was dier gemeente en alzo onder soevereiniteit van dat land is gekomen en als onderdaan is beschouwd en zich steeds als zodanig heeft gedragen. Dit was evenzo met zijn zoon Martin Joseph Melchers die tijdens zijn vestiging hier te lande enkel was voorzien van een Auswanderungsschein welke aan onderdanen van Pruisen wordt afgegeven zodat zij niet beschouwd kunnen worden als zijnde Nederlands onderdaan.

Tegen die uitspraak is noch door de raad noch door het niet toegelaten raadslid maar door 5 raadsleden bij zijne Majesteit in beroep gekomen, bij een adres hetwelk blijkens ingewonnen bericht van de burgemeester niet in een behoorlijk belegde vergadering is opgemaakt. Op dit adres gaf de Minister van Binnenlandse Zaken bij missive van den 27 januari 1876 nr 19 afd II te kennen, dat daarop, op grond van art. 8 der wet van 3 oktober 1843 (Staatsblad nr 4) gene beschikking kon worden genomen omdat het ongezegeld was.

Hierbij enkele verkiezingsperikelen om de gunst te verkrijgen om als hobbyist de gemeente voor de inwoners zo aangenaam mogelijk te maken; of in aanmerking te komen voor de vergoeding welke verbonden is aan het raadswerk.

Omdat deze vergoeding afhankelijk is van het aantal inwoners is het natuurlijk begrijpelijk dat de raadsleden van Heerlen bij de op handen zijnde gemeentelijke saneringen in de haren 70 van de vorige eeuw voorstellen in Limburg wel iets zagen tot samen voegen der gemeente Schaesberg en Nieuwenhagen bij Heerlen.

Deze sanering viel niet in goede aarde bij de inwoners van die gemeenten en deden alle pogingen dit niet te laten plaats vinden.

Hierna ontstond in 1982 de gemeente Landgraaf door samenvoeging van de voormalige gemeente Ubach over Worms, Nieuwenhagen en Schasberg. De naam Landgraaf is afkomstig van een oude historische greppel welke in alle drie der oude gemeenten gelegen is.

In de drie gemeentén was een gemeenteraad welke bestond uit de volgende personen.

Schaesberg	Nieuwenhagen	Ubach over Worms
J. Gulpers	J. Bertram	J. Erkens
H. Mulders	H. v.d. Wal	J Bisschops
A. Boumans	J. Beckers	N. Odekerken
A. Leunissen	J. Bonten	P. Schmits
H. Logiste	H. Vinken	M. Mertens
J. Zenden	J. Heinrichs	J. Portz
W. Ederveen	C. Kockelkorn	W. Willems
J. Michels	C. Lamers	J. Schurer
K. Mulders	M. Medema	J. de Lang
M. Sevenheck	R. Silvertand	Th. Middeldorp
G. Rutten	A. Souren	J. Schmitz
Th. Wetering	P. Sporken	H. Wils
H. Kessels	J. Trijbels	G. Nievelstein
H. Rutjens		J. Terpstra
H. Heiligers		
M. v.d. Hulst		

In 1982 werden de eerste verkiezingen gehouden onder leiding van burgemeester H. Coenders, welke deze functie tot 1992 beklede om dan opgevolgd te worden door J. Janssen in 1993.

De gemeenteraad bestond uit 25 leden en de zetelverdeling was 15 voor de coalitie en 10 voor de oppositie.

De daarop volgende raadsverkiezingen werd de raad met 2 zetels uitgebreid gezien de toename van het inwonerstal.

Raad 1986	27 zetels	coalitie 15	oppositie 12
Raad 1990	27 zetels	coalitie 18	oppositie 9
Raad 1994	27 zetels	coalitie 17	oppositie 10
Raad 1998	27 zetels	coalitie 19	oppositie 8
Raad 2002	27 zetels	coalitie 19	oppositie 8

Recept

(uit het bulletin nr 4 van 1986 door Wiel Beckers)

Nonnevótte

Onderstaand recept voor het maken van nonnevótte is al zeer oud en stamt van Bertha Meeuwissen. Ik raadpleeg het elk jaar opnieuw en succes is verzekerd mits..... en nu volgt het geheim of de factor waar alles om draait: **Alles moet behoorlijk warm zijn!** Niet alleen de ruimte waarin gewerkt wordt, maar ook de benodigheden en het gereedschap.

Proefondervindelijk is vastgesteld dat het gereedmaken van het deeg het best kan geschieden in een plastic teil (het recept is van voor het plastic tijdperk). Voor 1 kg meel hebt u het volgende nodig:

1 ons gist, deze gist moet in lauwe melk gebrokkeld worden en hieraan een lepeltje suiker toevoegen. In het meel een kuiltje maken en de gist met melk hierin gieten. 1 theelepeltje zout toevoegen. Het zout mag echter niet rechtstreeks in contact komen met de gist. Dus voorzichtig langs de wand strooien. Verder 3 eieren, 200 gram boter (niet smelten, maar kleine stukjes maken) en 125 gram suiker. Naar behoeven iets lauwe melk toevoegen, maar let op: het deeg moet stevig blijven.

Nu het deeg in de plastic teil met een houten lepel kneden en vervolgens met de handen. Nog een oefje: maak de handen eerst nat dan blijft het deeg er niet aan plakken. Iets meel op de tafel strooien en dan het deeg nogmaals flink kneden, ja er zelfs mee gooien. Dan laten we het deeg rijzen bij een temperatuur van 22 graden. Dat duurt maar kort en hoeft zelfs niet als het deeg luchtig is. Nu rollen we van kleine partjes deeg tussen onze handen lange dikke "pieren". Deze vervolgens in een enkelvoudige knoop leggen en op voorverwarmde platen bestrooid met meel leggen en op de verwarming zetten. Flink afstand houden en over de plaat een handdoek leggen. Bij een temperatuur van 25 graden moeten de strikken of knopen 20 minuten rijzen. In hete olie bakken, ze draaien heel gemakkelijk als ze aan en kant bruin zijn. Met poedersuiker bestrooien.

Smakelijk

